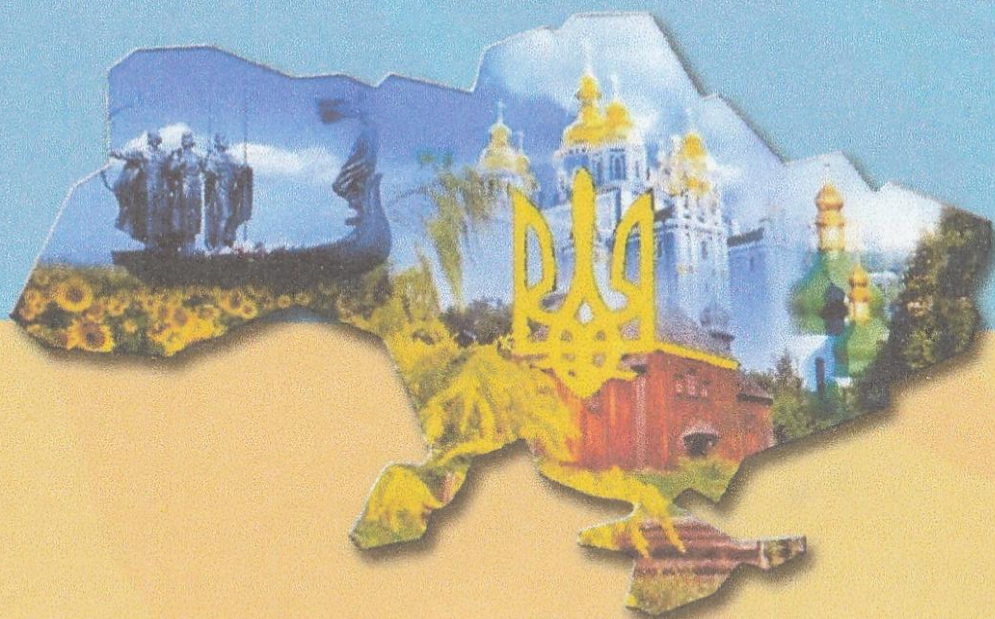

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ СУМСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
СУМСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ

ЗБІРНИК
МЕТОДИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ

СУМИ - 2015

Рекомендовано до друку Вченою радою
Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
(Протокол № 12 від 4 червня 2015р.).

Укладачі: **Юрченко Л.І.**, методист по роботі з керівними кадрами Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Давидова Ю.І., методист з виховної роботи Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Рецензенти: **Сєрих Л.В.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики виховання Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Ноженко Л.Г., заступник директора з виховної роботи Сумської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 18 м. Суми

Національно-патріотичне виховання учнів: Збірник методичних матеріалів /
Укладачі:

Л.І. Юрченко, Ю.І. Давидова – Суми: РВВ СОІППО, 2015. – 108 С.

Методичні матеріали можуть бути використані заступниками директорів з виховної роботи, класними керівниками загальноосвітніх навчальних закладів під час організації та здійснення роботи з патріотичного виховання з учнями загальноосвітніх навчальних закладів

ЗМІСТ

ВСТУП	5
I. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ З УЧНЯМИ	7
1.1. Рекомендації щодо порядку використання державної символіки в навчальних закладах України	8
1.2. Концепція національно-патріотичного виховання молоді	11
1.3. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.....	18
1.4. Положення про Всеукраїнську дитячо–юнацьку військово–патріотичну гру «Сокіл» («Джура»).....	39
II. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	44
2.1. План роботи загальноосвітнього навчального закладу щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання учнівської молоді на навчальний рік.....	44
2.2. Організація роботи з патріотичне виховання в контексті Програми «Основні орієнтири виховання учнів 1-11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів України».....	54
III. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ З УЧНЯМИ	59
3.1. Мій рідний край – Україна (Заочна подорож для учнів 3-4 класів)	59
3.2. Люблю Україну я свою: вона найкраща в цілім світі (Бесіда для учнів 3-4 класів).....	63
3.3. Дивна Україна (Виховна година для учнів 5 - 6 класів).....	68
3.4. Т.Г. Шевченко – син українського народу (Літературно-музична композиція для учнів 5-8 класів).....	72
3.5. Вчимося бути справжніми українцями (Тренінг для учнів 5-9 класів).....	75
3.6. Люби, шануй, оберігай усе, що зветься Україна (Гра-подорож для учнів 6-8 класів).....	77
3.7. З днем народження тебе, Україно! (Усний журнал для учнів 6-8 класів).....	80

3.8. Українська національна символіка (Усний журнал для учнів 6-8 класів).....	87
3.9. Україно, барвінкова моя сторона (Літературно-музична композиція для учнів 7-9 класів).....	90
3.10. Цікаві назви міст і сіл України (Поле чудес для учнів 7-11 класів).....	93
3.11. Я люблю Україну (Позакласний захід для учнів 8-9 класів).....	95
3.12. Що таке національна самосвідомість (виховна година для учнів 9-11 класів).....	99
Рекомендована література.....	104
Глосарій.....	105

ВСТУП

На сучасному етапі національного духовного відродження у зв'язку з затяжною економічною кризою (котра позначилася й на соціальній сфері) все більшої ваги набуває проблема формування у підростаючих поколіннях почуття любові до Батьківщини, відданості молодих справі зміцнення державності, активної участі у діяльності та життєтворчості.

У цьому аспекті освіта й виховання мають поставати визначальним консолідуючим, розвивальним, стабілізуючим, науково-пізнавальним та культурно-освітнім інститутом суспільства, громадянсько-патріотичного становлення молоді, формування у неї історичної пам'яті. У такій спосіб варто вчити молодих здійснювати оцінку історичних явищ на основі принципів історичної достовірності, науковості, гуманізму, добродійності, а також з позицій безпеки та забезпечення взаємозв'язку між поколіннями, створення гарантій безпеки Української нації. Актуальною постає реалізація принципу "Моя школа – мій дім; мій дім – моя родина; моя родина – рідна Вітчизна".

У Державній національній програмі "Освіта" ("Україна XXI століття"), Законах України "Про освіту", "Про загальну середню освіту" як стратегічні визначаються завдання виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина-патріота України для збагачення і примноження на цій основі культурного і творчого потенціалу нашого народу.

У "Концепції виховання особистості в умовах розвитку української державності" підкреслюється необхідність утвердження у шкільній молоді "почуття патріотизму, відданості Батьківщині, й, водночас, відчуття належності до світової спільноти"

У "Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності" зазначається, що метою громадянського виховання є формування "свідомого громадянина, патріота, професіонала, тобто людини, з притаманними їй особистісними якостями, з рисами характеру, світоглядом і способом мислення, вчинками та поведінкою, спрямованими на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні"

Серед стратегічних завдань, котрі окреслюються даним документом, передовсім виділяються: формування національної свідомості, виховання почуття патріотизму, відданості в служінні Батьківщині; утвердження взаємозв'язку між ідеалами індивідуальної свободи, прав людини та її громадянською відповідальністю; формування толерантного ставлення до інших культур і традицій. При цьому підкреслюється, що важливою якістю українського патріотизму має бути його дієвість, тобто турбота про благо народу та сприяння становленню й утвердженню української держави.

Патріотизм, у свою чергу, є складовою громадянськості, під якою розуміють "духовно-моральну цінність, світоглядно-психологічну характеристику людини, зумовлену її державною самоідентифікацією

усвідомленням належності до конкретної країни. З цим пов'язане більш чи менш лояльне ставлення людини до встановлених у державі порядків, законів, інституцій влади, почуття власної гідності, знання і повага до прав людини, чеснот громадянського суспільства, готовність та вміння дотримуватися власних прав та обов'язків”

В основі будь-якого суспільства лежить система цілей, яка виробляється на основі культури суспільства і системи цінностей цього суспільства. І тому зміст патріотизму визначається духовним і моральним кліматом суспільства, традиціями, колективним досвідом попередніх поколінь.

Сьогодні виховання громадянина-патріота – цілеспрямований, систематичний, регульований процес, мета якого – утвердження свідомості нації, народу, етнічної культури, мовної єдності, кращих рис характеру громадянина України, передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його соціального досвіду, національної ментальності, своєрідності, світобачення і на цій основі – формування особистих рис громадянина України: духовності, моральна, правова, трудова, екологічна, художньо-естетична, релігійна культура, розвиток індивідуальних здібностей і талантів учня.

В Україні патріотизм повинен бути введений в ранг національно значимої і об'єктивно необхідної цінності, тому що він являє собою одне з найбільш глобальних людських почуттів, закріплених віками і тисячоліттями. Патріотизм поєднує в собі любов до своєї Вітчизни, за свій народ, гордість за їх минуле і сьогодення, готовність до їх захисту.

Патріотизм являє собою свого роду моральний фундамент суспільної і державної будівлі, опору його життєспроможності, одна із першочергових умов ефективності функціонування системи соціальних і державних інститутів.

Патріотизм можна віднести до вищих форм проявлення духовності. В суспільстві, що розвивається, засвоєння патріотичних цінностей і норм життя – це перш за все об'єктивний, керований процес. Патріотизм не закладений в генах, він явище соціальне по своїй природі і тому не успадковується, а формується.

I. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

- Указ Президента України від 13.11.2014 № 872 «Про День Гідності та Свободи»;
- Указ Президента України від 13.11.2014 № 871 «Про День Соборності України»;
- Указ Президента України від 14.10.2014 № 806 «Про День захисника України»;
- Указ Президента України від 24.09.2014 № 744 «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності»;
- Стратегія державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні, затверджена Указом Президента України від 24 березня 2012 року № 212;
- Концепція допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді, схвалена Указом Президента України від 25 жовтня 2002 року № 948;
- Програма патріотичного виховання учнівської та студентської молоді в навчальних закладах України, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України 21 жовтня 2013 року № 1453 /716 /997;
- Положення про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура»), затверджене наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 13 червня 2012 року № 687;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 28.01.2009 № 41 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2009-2015 роки»;
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.09.2009 № 1494 «Про затвердження Плану заходів щодо підвищення рівня патріотичного виховання учнівської та студентської молоді шляхом проведення на постійній основі тематичних екскурсій з відвідуванням об'єктів культурної спадщини»;
- Доручення Кабінету Міністрів України від 05.05.2009 № 22966/1/1-09 та План організації виконання положень Указу Президента України від 27.04.2009 № 272 «Про проведення Всеукраїнської молодіжної акції «Пам'ятати. Відродити. Зберегти»;
- Концепція національно-патріотичного виховання молоді, затверджена наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України, Міністерства культури і туризму України від 27.10.2009 № 3754/981/538/49;

- наказ Міністерства освіти і науки України від 27.10.2014 № 1232 «Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді»;
- наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 № 1243 «Про Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України»;
- наказ Міністерства освіти і науки України від 07.09.2000 № 439 «Про затвердження Рекомендацій щодо порядку використання державної символіки в навчальних закладах України»;
- лист Міністерства освіти і науки України від 13.08.2014 № 1/9-412 «Про проведення Уроків мужності»;
- лист Міністерства освіти і науки України від 25.07.2014 № 1/9-376 «Методичні рекомендації з питань організації виховної роботи у навчальних закладах у 2014/2015 навчальному році»;
- лист Міністерства освіти і науки України від 25.07.2014 № 1/9-376 «Методичні рекомендації з питань організації виховної роботи у навчальних закладах у 2014/2015 навчальному році».
- лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 09.08.2012 № 1/9-557 «Про методичні рекомендації з громадянської освіти та виховання у навчальних закладах у 2012/2013 навчальному році»
- лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 27.07.12 № 1/9-530 «Щодо виховання сучасного громадянина в полікультурному середовищі засобами позакласної роботи».

1.1.Рекомендації щодо порядку використання державної символіки в навчальних закладах України

(Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.09.2000 № 439)

Виховання любові і пошани до державної символіки, ритуалів суверенної України посідає одне з чільних місць у системі громадянського, зокрема патріотичного, виховання учнів .

Державна символіка сприяє вихованню почуття громадянства, формуванню соціально-політичної компетентності особистості у сучасному суспільстві, насамперед політичної, правової та економічної освіченості; формуванню національної свідомості, належності до рідної землі, народу, до своєї Батьківщини - України.

У навчальних закладах переважної більшості демократичних країн світу прищеплення учням поваги до державних символів введено у ранг пріоритетних елементів громадянського виховання.

Визначення та опис державних символів України подано у статті 20 Конституції України.

Державні символи України - це своєрідний паспорт, візитна картка нашої держави, офіційне представництво в будь-якій точці планети та за її межами, а

наявність державної символіки за будь-яких умов дає людині можливість відчувати себе морально, соціальне, політичне і юридичне дієздатною та захищеною.

Метою використання державних символів у навчально-виховному процесі є активізація формування почуття свідомого громадянина України, здатного захищати її незалежність, готового взяти на себе відповідальність за добробут і безпеку себе самого, своєї родини, народу.

У більшості навчальних закладів успішно ведеться роз'яснення учням ідейної суті державних символів і правил їх використання, ритуалів, традицій, виховується позитивне ставлення до державних символів України, формуються почуття поваги до них, стійкі навички свідомого дотримання почестей та правил поведінки щодо державних символів в повсякденному житті, під час урочистих і офіційних заходів.

У навчальних закладах повинен бути обладнаний куточок державної символіки.

На подіумі встановлюється Державний Прапор України, що зберігається в пеналі з оргскла чи у чохлах з поліетиленової плівки.

Обабіч Прапора розміщується малий Державний Герб України та, після затвердження його Верховною Радою України, текст Державного Гімну України.

У куточку державної символіки доцільно розмістити також текст статті 20 Конституції України.

Державна символіка повинна бути складовою оформлення навчальних кабінетів, насамперед суспільно-гуманітарного циклу, бібліотеки, актового залу, адміністративних приміщень.

Державна символіка в обов'язковому порядку використовується при проведенні офіційних церемоній та урочистих заходів.

Церемоніал внесення Державного Прапора України з місця його постійного зберігання здійснюється групою прапорonosців, яку спеціально готують до церемоніалу. Прапорonosці проходять інструктаж щодо правил поведінки під час церемоніалу, навчаються церемоніальному крокові під керівництвом викладача початкової військової підготовки чи фізичного виховання. Бажано, щоб члени групи прапорonosців під час урочистого церемоніалу були одягнені у відповідну форму. В навчальному закладі може бути кілька груп прапорonosців.

Внесення і винос Державного Прапора повинні відбуватися за певними правилами. Його несуть чотири учні широкою стороною полотнища вперед, тримаючи за кути так, щоб полотнище Прапора було вирівняне і злегка піднята його верхня частина (синє полотнище). Чіткість, злагодженість, краса цієї церемонії мають глибокий емоційний вплив на виховання учнів як громадян своєї держави.

Державний Прапор піднімається на щоглі під звуки мелодії Державного Гімну України. При цьому всі присутні стоять струнко з рівнянням на Прапор.

У певних випадках можливе внесення Прапора закріпленого на деревку, що несе прапороносець, в супроводі асистентів.

У дні жалоби Державний Прапор зі скорботною стрічкою чорного кольору приспускається (нахиляється).

На території навчального закладу обладнуються спеціальні майданчики, на яких встановлюється щогла, визначається місце шиккування учнів. Для підняття Державного Прапора призначається група учнів.

19 лютого 1992 року Верховна Рада України, як законодавчий орган держави, своєю Постановою «Про Державний Герб України» затвердила тризуб як малий Державний Герб України, вважаючи його головним елементом великого Державного Герба України. Тризуб - Державний Герб - офіційна емблема держави, зображувана на грошових знаках, печатках, деяких офіційних документах, на офіційній вивісці навчального закладу.

Мелодії Державного Гімну України належить значна роль у громадсько-політичному житті як засобу масової агітації, як сили, що мобілізує, організовує, підносить національний дух.

Мелодія Державного Гімну звучить на відкритті державних і урочистих заходів, при відзначенні державних свят, демонстрацій, військових парадів, вшанування переможців на міжнародних спортивних змаганнях.

Планом роботи навчального закладу доцільно передбачити спільну роботу бібліотекаря, педагогічних працівників, учнівського самоврядування щодо виховання в учнів шанобливого ставлення до державної символіки України.

Учні знайомляться з державною та національною символікою у процесі вивчення рідної мови та літератури, навчальних курсів з історії України, основ правознавства та в процесі багатогранної позакласної і позашкільної виховної роботи.

У системі позакласної виховної роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів необхідно передбачити заходи з використанням державної символіки, розкриттям їх змісту, ритуалів. Для учнів різних вікових категорій доцільно проводити виховні години, бесіди, вікторини, диспути, учнівські науково-теоретичні та читацькі конференції з тематики про історію виникнення, сучасне тлумачення державної та національної символіки.

З учнями молодших класів провести цикл бесід:

«Конституція України», «Наша Вітчизна-суверенна Україна», «Наш синьо-жовтий Державний Прапор», «Що символізує наш Державний Герб», «Наш Державний Гімн України».

Учням середнього шкільного віку доцільно запропонувати теми: «Конституція України - наш Основний Закон», «Українська держава - її історія і сучасність», «Наш рідний край у геральдиці, прапорах і символіці», «Від Гетьмана до Президента України», «Історія української державності» та ін.

Для старшокласників варто практикувати написання творів з цієї тематики, захист рефератів, конференції.

Міністерство освіти і науки України вважає, що виконання цих рекомендацій сприятиме вихованню громадянина -патріота, активного учасника розбудови незалежної держави України, формуванню його національної свідомості.

1.2. Концепція національно-патріотичного виховання молоді

(спільний наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України, Міністерства культури і туризму України від 27 жовтня 2009 року № 3754/981/538/49)

Становлення української державності, побудова громадянського суспільства, інтеграція України у світове та європейське співтовариство передбачають орієнтацію на Людину, її духовну культуру й визначають основні напрями виховної роботи з молоддю та модернізації навчально-виховного процесу.

Ідеалом виховання виступає різнобічно та гармонійно розвинений національно свідомий, високоосвічений, життєво компетентний громадянин, здатний до саморозвитку та самовдосконалення.

Головною домінантою національно-патріотичного виховання молоді є формування у особистості ціннісного ставлення до навколишньої дійсності та самої себе, активної за формою та моральної, за змістом, життєвої позиції.

В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідею розвитку української державності як консолідуєчий чинник розвитку суспільства й нації в цілому. Форми й методи виховання базуються на українських народних традиціях, кращих надбаннях національної та світової педагогіки й психології.

Сьогодні сформоване соціальне замовлення на ефективні виховні системи й технології. Зростає увага до виховання засобами музеїв, театральної педагогіки, дитячого та юнацького спорту. Створюються реальні умови для прояву творчих здібностей молодих людей. Сучасна молодь добре інформована щодо процесів в різних сферах науки, техніки, соціального життя; динамічно оволодіває сучасними комунікаційними технологіями.

Усе це створює сприятливі умови для розвитку національно-патріотичного виховання як пріоритетної сфери соціального життя країни, підвищення його статусу та розвитку потенціалу, досягнення якісно нових результатів у духовно-моральному, патріотичному, трудовому, художньо-естетичному, екологічному вихованні підростаючого покоління.

Сучасний етап розвитку України особливо потребує від органів державної влади та суспільних інституцій здійснення системних заходів, спрямованих на національно-патріотичне виховання молоді, зокрема з огляду на потребу підготовки потенційних кандидатів для прийняття на державну, військову службу.

Концепція розроблена на виконання Указу Президента України від 03.07.2008 № 616/2008 «Про проведення у 2009 році в Україні Року молоді», з урахуванням норм Указу Президента України від 25.10.2002 № 948 «Про

затвердження Концепції допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді», Постанови Верховної Ради України від 22.05.2003 № 865 «Про заходи Кабінету Міністрів України щодо захисту національних інтересів держави у сферах національно свідомого і патріотичного виховання молодого покоління та забезпечення умов його розвитку» та пропозицій центральних, місцевих органів виконавчої влади та молодіжних громадських організацій.

1. Мета та завдання Концепції національно-патріотичного виховання молоді

Мета Концепції національно-патріотичного виховання (далі — Концепція) полягає у створенні методологічних засад для системної і цілеспрямованої діяльності органів державної влади і громадськості щодо виховання молоді людини — патріота України, готового самовіддано розбудувати її як суверенну, демократичну, правову і соціальну державу, виявляти національну гідність, знати і цивілізовано відстоювати свої громадянські права та виконувати обов'язки, сприяти громадянському миру і злагоді в суспільстві, бути конкурентоспроможним, успішно самореалізуватися в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал, носій української національної культури.

Національно-патріотичне виховання є складовою загального виховного процесу підростаючого покоління, головною метою якого є набуття молодими громадянами 14-35 річного віку соціального досвіду, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування особистісних рис громадянина Української держави, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, інтелектуальної, правової, трудової, екологічної культури.

Здійснення системного національно-патріотичного виховання є однією з головних складових національної безпеки України.

Національно-патріотичне виховання формується на прикладах історії становлення Української державності, українського козацтва, героїки визвольного руху, досягнень у галузі політики, освіти, науки, культури і спорту.

Національно-патріотичне виховання включає в себе соціальні, цільові, функціональні, організаційні та інші аспекти, охоплює своїм впливом усі покоління, пронизує всі сторони життя: соціальну-економічну, політичну, духовну, правову, педагогічну, спирається на освіту, культуру, науку, історію, державу, право.

Це передбачає визначення і реалізацію першочергових і перспективних заходів, спрямованих на формування громадсько активної життєвої позиції молодих громадян, психологічної готовності до добровільного вступу на державну, військову службу та зразкове виконання службових обов'язків. Концепція передбачає створення цілісної системи національно-патріотичного виховання молоді шляхом реалізації таких виховних завдань:

- забезпечення сприятливих умов для самореалізації особистості в Україні відповідно до її інтересів та можливостей;
- виховання правової культури, поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки – Герба, Прапора, Гімну України та історичних святинь;
- сприяння набуттю молоддю соціального досвіду, успадкування духовних та культурних надбань українського народу;
- формування мовної культури, оволодіння та вживання української мови як духовного коду нації;
- формування духовних цінностей українського патріота: почуття патріотизму, національної свідомості, любові до українського народу, його історії, Української Держави, рідної землі, родини, гордості за минуле і сучасне на прикладах героїчної історії українського народу та кращих зразків культурної спадщини;
- відновлення і вшанування національної пам'яті;
- утвердження в свідомості громадян об'єктивної оцінки ролі українського війська в українській історії, спадкоємності розвитку Збройних Сил у відстоюванні ідеалів свободи та державності України і її громадян від княжої доби, Гетьманського козацького війська, військ Української народної республіки, Січових стрільців, Української повстанської армії до часів незалежності;
- формування психологічної та фізичної готовності молоді до виконання громадянського та конституційного обов'язку щодо відстоювання національних інтересів та незалежності держави, підвищення престижу і розвиток мотивації молоді до державної та військової служби;
- відродження та розвиток українського козацтва як важливої громадської сили військово-патріотичного виховання молоді;
- забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, людей похилого віку, турбота про молодших та людей з особливими потребами;
- консолідація діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування, навчальних закладів, громадських організацій щодо національно-патріотичного виховання;
- сприяння діяльності установ, навчальних закладів, організацій, клубів та осередків громадської активності, спрямованих на патріотичне виховання молоді;
- підтримання кращих рис української нації — працелюбності, прагнення до свободи, любові до природи та мистецтва, поваги до батьків та родини;
- створення умов для розвитку громадянської активності, професіоналізму, високої мотивації до праці як основи конкурентоспроможності громадянина, а відтак, держави;
- сприяння розвитку фізичного, психічного та духовного здоров'я; задоволення естетичних та культурних потреб особистості;

- виховання здатності протидіяти проявам аморальності, правопорушень, бездуховності, антигромадської діяльності;
- створення умов для посилення патріотичної спрямованості телерадіомовлення та інших засобів масової інформації при висвітленні подій та явищ суспільного життя;
- реалізація індивідуального підходу до особистості та виховання.

2. Принципи національно-патріотичного виховання:

Запорукою ефективності виховного процесу є органічне поєднання системи принципів національно-патріотичного виховання в цілісну систему, яка забезпечує досягнення відповідних результатів — міцно і органічно засвоєних загальнолюдських і українських національних цінностей.

Основними принципами національно-патріотичного виховання є:

- **принцип національної спрямованості виховання**, який передбачає формування у молоді національної свідомості, любові до України, свого народу, шанобливого ставлення до його культури, здатності зберегти свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави;

- **принцип культуровідповідності**, який передбачає виховання як культуротворчий процес, спрямований на формування базової культури особистості, базуючись на набутому морально-етичному досвіді людства.

- **принцип гуманізації** виховного процесу зосереджує увагу на особистості як вищій цінності.

- **принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії** передбачає, що учасники виховного процесу виступають рівноправними партнерами у процесі спілкування, беруть до уваги точку зору один одного, визнають право на її відмінність від власної, узгоджують свої позиції.

- **принцип цілісності** означає, що виховання організовується як системний педагогічний процес, спрямований на гармонійний та різнобічний розвиток особистості, формування в неї цілісної картини світу, передбачає забезпечення наступності напрямів та етапів виховної роботи.

- **акмеологічний принцип** вимагає орієнтації виховного процесу на вищі морально-духовні досягнення і потенційні можливості особистості, створення умов для досягнення нею життєвого успіху, розвиток індивідуальних здібностей.

- **принцип особистісної орієнтації** означає, що загальні закони психологічного розвитку проявляються у кожній людині своєрідно і неповторно.

- **принцип життєвої творчої самодіяльності** передбачає становлення особистості як творця свого життя, який здатен приймати особисті рішення, і нести за них відповідальність, повноцінно жити і активно діяти, постійно самовдосконалюватися, адекватно і гнучко реагувати на соціальні зміни.

- **принцип толерантності** передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, формування у вихованців відкритості, толерантного ставлення до цінностей, відмінних від національних

ідей, до культури, мистецтва, вірувань інших народів, здатності диференціювати спільне та відмінне в різних культурах, сприймати українську культуру, як невід'ємну частину загальнолюдської.

3. Шляхи реалізації концепції національно-патріотичного виховання молоді

3.1. Розроблення та удосконалення нормативно-правової бази патріотичного виховання молоді:

- підготовка нормативно-правових актів з питань національно-патріотичного виховання молоді, внесення відповідних змін до законодавства;
- підготовка цільових програм національно-патріотичного спрямування з метою поліпшення вивчення української мови, історії, культури; сприяння розвитку професіоналізму, громадянської активності; популяризації здорового способу життя; підвищення престижу та привабливості державної та військової служби;
- визначення механізмів економічного стимулювання суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють підтримку заходів громадських організацій, спрямованих на патріотичне виховання молоді;
- розроблення порядку державного фінансування заходів, спрямованих на національно-патріотичне виховання молодих людей;
- розроблення положень про державні нагороди та відзнаки для вихователів, наставників за успіхи у патріотичному вихованні молоді.

3.2 Активізація діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій у сфері національно-патріотичного виховання молодого покоління:

- координація діяльності органів виконавчої влади всіх рівнів, місцевого самоврядування, навчальних і культурно-просвітницьких закладів, громадських організацій;
- забезпечення наступності та системності національно-патріотичного виховання;
- забезпечення проведення заходів, спрямованих на утвердження в свідомості громадян об'єктивної оцінки ролі українського війська в українській історії, спадкоємності розвитку збройних сил в відстоюванні ідеалів свободи та державності України і її громадян;
- втілення планів дій, спрямованих на реалізацію молоддю інтелектуальних та творчих проектів на благо України, поліпшення професійної орієнтації, розвиток мотивації до праці;
- залучення юнаків і дівчат до вивчення культури, історії України, пропагування кращих здобутків національної культурної і духовної спадщини, підтримка професійної та самодіяльної художньої творчості, діяльності творчих об'єднань, клубів за інтересами, фольклорних колективів;
- активне залучення до патріотичного виховання молоді діячів сучасної культури, мистецтва, науки, спортсменів;

- забезпечення активної участі молоді в заходах національно-патріотичного спрямування, у тому числі, приурочених загальнодержавним святам;
- залучення молоді до участі у державотворчому процесі, громадському русі задля розвитку політичної культури;
- популяризація молодіжного внутрішнього туризму, популяризація пам'яток української історії, культури та природи, історичних місць та подій, етнографії та життєписів відомих діячів;
- забезпечення проведення заходів спортивної підготовки, фізичного виховання, спрямованих на утвердження здорового способу життя молодих громадян та створення відповідних умов;
- сприяння розширенню контактів української молоді з закордонними українцями;
- удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів, що займаються питаннями патріотичного виховання дітей та молоді;
- сприяння роботі клубів за місцем проживання, центрів патріотичного виховання, позашкільних закладів та інших організацій, які здійснюють заходи з патріотичного виховання молоді;
- розроблення та реалізація планів дій та програм з патріотичного виховання молоді місцевими органами державної влади та органами місцевого самоврядування разом з інституціями громадянського суспільства.

3.3. Інформаційне забезпечення національно-патріотичного виховання молоді:

- розширення інформування молоді про заходи з відновлення та вшанування національної пам'яті;
- організація у теле-, радіопрограмах і в пресі постійно діючих рубрик, що популяризують українську історію, мову та культуру, досвід роботи з національно-патріотичного виховання різних соціальних інституцій;
- недопущення пропаганди в засобах масової інформації культу насильства, жорстокості і бездуховності, поширення порнографії та інших матеріалів, що підривають суспільну мораль та національні духовні цінності, заперечують суверенність Української Держави;
- підтримка україномовних молодіжних друкованих засобів масової інформації, теле- та радіопрограм, створення Інтернет-сторінок, що популяризуватимуть українську історію, мову та культуру, досвід роботи з національно-патріотичного виховання;
- виробництво кіно- і відеофільмів, підтримка видання науково-популярної, наукової, художньої літератури національно-патріотичного спрямування.

3.4. Співпраця органів державної влади та органів місцевого самоврядування з громадськими об'єднаннями:

- активне залучення до національно-патріотичного виховання молоді громадських організацій, використання їх досвіду і духовного потенціалу у вихованні патріотів України;

- відродження та розвиток українського козацтва як важливої громадської сили, здатної зробити вагомий внесок у національно-патріотичне виховання молоді, її підготовку до захисту Батьківщини;
- організаційна та фінансова підтримка на конкурсній основі програм, проектів громадських організацій, спрямованих на національно-патріотичне виховання молоді;
- підтримка засобів масової інформації, які діють при молодіжних і дитячих громадських організаціях та висвітлюють питання, спрямовані на національно-патріотичного виховання дітей і молоді;
- посилення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади стосовно національно-патріотичного виховання молоді;
- сприяння консолідації і координації діяльності громадських організацій при підготовці і проведенні заходів національно — патріотичного спрямування.

3.5. Посилення ролі родини у процесі національно-патріотичного виховання молоді:

- створення сприятливого умов для життєдіяльності сім'ї, належних умов для фізичного, інтелектуального, морально-естетичного, освітнього та духовного розвитку дітей та молоді на засадах національних традицій, педагогічної науки та кращого світового досвіду;
- підвищення педагогічної культури батьків, зокрема шляхом підготовки науково-популярної та методичної літератури з питань національно-патріотичного виховання дітей та молоді у сім'ї, активізація діяльності органів державної влади та громадських структур у цьому напрямі;
- проведення всеукраїнських заходів за участю батьківської громадськості, спрямованих на популяризацію кращого досвіду національно-патріотичного виховання;
- висвітлення у засобах інформації кращого досвіду родинного виховання.

3.6. Формування науково-теоретичних і методичних засад національно-патріотичного виховання молоді:

- здійснення заходів щодо розширення фактографічної бази історичних подій, публікація розсекречених архівних документів, видання історичної науково-популярної літератури, довідкових матеріалів про здобутки України за роки незалежності, книг національно-патріотичної спрямованості;
- включення проблематики національно-патріотичного виховання молоді до дослідницьких програм та планів наукових і навчальних закладів;
- підготовка та видання наукових праць, науково-методичних, навчальних посібників і рекомендацій з питань національно-патріотичного виховання молоді;
- розроблення та впровадження програм національно-патріотичного виховання молоді в закладах освіти; вивчення потреб молоді, зокрема шляхом проведення соціологічних досліджень;

- систематичне проведення наукових конференцій, семінарів з проблем національно-патріотичного виховання молоді;
- створення на базі навчальних закладів експериментальних майданчиків та лабораторій в наукових установах з проблем національно-патріотичного виховання;
- підвищення професійної кваліфікації педагогічних, соціальних працівників, інших фахівців з питань національно-патріотичного виховання, соціального становлення та розвитку молоді.

4. Очікувані результати впровадження Концепції

У результаті впровадження Концепції очікується:

- утвердження патріотизму та національної самосвідомості молоді, поглиблення процесу формування основ гуманістичного світогляду;
- пріоритетності високих моральних, культурних, національних та загальнолюдських цінностей, що сприятиме зміцненню духовної, моральної єдності суспільства;
- формування в молоді характерних рис патріота: активна підтримка і розвиток Української державності, дотримання Конституції України;
- дбайливе ставлення до національних багатств, рідної природи, готовність до захисту Батьківщини, пошана до історичної пам'яті, любові до рідної культури, мови, національних свят і традицій, збереження та зміцнення власного здоров'я;
- підвищення зацікавленості молоді щодо державної служби та служби у Збройних силах України, її готовності до захисту України, збереження та шанування національної пам'яті;
- збереження стабільності в суспільстві, соціальному та економічному розвитку країни, зміцнення її обороноздатності та безпеки;
- створення ефективної виховної системи національно-патріотичного виховання молоді;
- консолідація зусиль суспільних інституцій у справі виховання підростаючого покоління.

1.3. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді

(Спільний наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України від 21. 10. 2013 № 1953/716/997)

Виховання у молодого покоління почуття патріотизму, відданості справі зміцнення державності, активної громадянської позиції нині визнані проблемами загальнодержавного масштабу.

У Національній доктрині розвитку освіти України, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, “Національній програмі патріотичного виховання громадян, розвитку духовності”, Законах України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, як стратегічні визначаються завдання виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних і

загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина — патріота України як світоглядного чинника.

Особливої значущості проблема патріотизму молодих громадян України набуває в умовах нестабільності суспільного життя, окупації Російською Федерацією Криму, збройних акцій проросійських терористів у східних регіонах нашої держави.

Патріотизм українців покликаний захистити національні інтереси своєї держави, відновити її територіальну цілісність, дати новий імпульс духовному оздоровленню народу, формуванню в Україні громадянського суспільства, яке передбачає трансформацію громадянської свідомості, моральної, правової культури особистості, розквіт національної самосвідомості і ґрунтується на визнанні пріоритету прав людини. Патріотизм сприяє розвитку суспільства, яке функціонує на засадах гуманізму, свободи, законності, соціальної справедливості, гарантує умови для зростання добробуту народу. Любов до Батьківщини стимулює становлення суспільства, яке є єдиним дієвим механізмом розбудови не олігархічної, а народної демократії, правової України, виступає, з одного боку, джерелом опозиції державній владі, а з іншого — взаємодоповнює її, реалізуючи свої розвивальну і контролюючу функції.

Виходячи з цього, патріотизм на даний час є нагальною потребою і **держави**, якій необхідно, щоб усі діти стали національно свідомими громадянами — патріотами, здатними в недалекому майбутньому забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі, а у випадку військової загрози змогли відстояти її незалежність та суверенітет, і **особистості**, яка своєю діяльністю любов'ю до Батьківщини прагне досягти взаємності з метою створення умов для вільного саморозвитку і збереження індивідуальності; й **суспільства**, яке зацікавлене в тому, щоб саморозвиток особистості, становлення її патріотичної самосвідомості здійснювався на моральній основі.

Актуальність патріотичного виховання зумовлюється водночас процесом становлення України як єдиної політичної нації. В умовах поліетнічної держави, воно покликане сприяти цілісності, соборності України, що є серцевиною української національної ідеї. При цьому важливо, щоб об'єднання різних етносів і регіонів України задля національного відродження, розбудови й вдосконалення суверенної правової держави і громадянського суспільства здійснювалось саме на базі демократичних цінностей, які в свою чергу мають лежати в основі не місцевого чи регіонального, а національно-громадянського патріотичного виховання.

У період становлення української політичної нації почуття патріотизму відіграє роль найкращого „інтегратора” людей різного етнічного походження у народ як спільність громадян однієї держави. У цьому контексті патріотизм — це активне і дієве почуття належності до своєї державно-територіальної Вітчизни, органічної включеності в її соціально-політичну структуру, відданості і любові до неї, готовності до самопожертви в ім'я її процвітання. Патріотизм базується не на належності до певного етносу, який став складовою політичної нації, а на належності до громадянського суспільства як соціального

організму, що існує на певному терені та перебуває під юрисдикцією однієї держави.

Становим хребтом сучасного виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах має стати вироблення переконаності учнів, що сила українців у їх **єдності**. В ній запорука наших успіхів, нашого порятунку і процвітання. Лише завдяки почуттям національної єдності, злагоди, миролюбності можна зберегти Україну, зміцнитись, стати рівними серед рівних. Кожен народ – коваль свого щастя. У нашого народу спільне минуле і майбутнє, своя національна біосфера. Єдність – це мета, вона ж і засіб для досягнення мети. Потрібно чути, розуміти, допомагати один одному, навіть коли здається, що для справжнього єднання існують непереборні перешкоди. Згодом всі переконуються, що ці бар'єри штучні, викликані ворожою пропагандою. Мудрість українців має спонукати до викорінення сепаратизму на клітинному рівні та сприяти національному самоствердженню.

Тому у виховній діяльності надзвичайно важливим є формування у дітей та учнівської молоді відчуття приналежності до України, особистої відповідальності за долю держави та українського народу, виховання поваги до державних символів, шанобливого ставлення до традицій і культури представників усіх національностей, що населяють нашу країну.

Оскільки патріотизм набуває нині особливого значення, відтак виникає гостра потреба у розробці Програми патріотичного виховання, яка б визначала стратегію цілеспрямованого і ефективного процесу розвитку суб'єкта громадянського суспільства, громадянина – патріота України.

Мета Програми полягає у визначенні теоретичних засад сучасного патріотичного виховання (мети, завдань, принципів, основних напрямів, змісту, форм і методів), науково-методичних, організаційних, кадрових, інформаційних умов розвитку цього почуття у дітей та учнівської молоді, які забезпечують інтенсифікацію виховної діяльності, привертають увагу органів державної влади до патріотичного виховання особистості в теперішній Україні, сприяють виробленню національно спрямованої політики, підвищенню соціального статусу патріотичного виховання в освітніх закладах.

Програма є стратегічним рекомендаційним документом, який дає можливість навчальним закладам різних типів, управлінням освіти різних рівнів для розробки системи заходів патріотичного виховання, що відповідають культурологічним орієнтаціям, специфіці, профілю й типу організації – розробника і є актуальними для конкретних соціально-політичних реалій.

Завдання Програми:

- підвищити статус патріотичного виховання в українському суспільстві загалом та системі освіти зокрема;
- зміцнювати й розвивати виховні функції навчальних закладів, розширити склад суб'єктів патріотичного виховання, посилити координацію їхніх зусиль;

- ефективніше використовувати національні традиції, сучасний світовий та вітчизняний педагогічний досвід та дослідження психолого-педагогічної науки у сфері патріотичного виховання;
- зорієнтувати виховні системи закладів освіти на визнання пріоритету патріотичного виховання особистості;
- забезпечити взаємодію системи освіти з усіма соціальними інститутами щодо інтенсифікації процесу патріотичного виховання особистості;
- формувати шанобливе ставлення до зростаючої особистості у відповідності з Конвенцією ООН про права дитини;
- посилити роль сім'ї у патріотичному дітей, зміцнити її взаємодію з навчальними закладами;
- відродити на нових теоретико-технологічних засадах систему позакласного та позашкільного патріотичного виховання дітей та учнівської молоді;
- сприяти розвитку дитячих і молодіжних громадських організацій як центрів становлення патріотів України;
- сприяти подальшій демократизації управління процесом патріотичного виховання підростаючого покоління.

Проблеми патріотичного виховання дітей та учнівської молоді

Нині можна констатувати, що такого сплеску патріотизму ніколи не було за всі роки незалежності України. Причому патріотизму не місцевого, регіонального, а національно-громадянського спрямування, який проявляється в любові до Батьківщини, українського народу, готовності захистити незалежність держави. За роки незалежності в Україні створено передумови для оновлення змісту й технологій патріотичного виховання, формування гуманістичних цінностей та громадянської позиції підростаючого покоління. В центрі патріотичного виховного процесу постала особистість дитини як найвища цінність. В основу системи патріотичного виховання покладено національну ідею як консолідуючий чинник розвитку суспільства і нації в цілому. Завдяки змістовим характеристикам предметів соціально-гуманітарного циклу, а надто, освітній галузі «Суспільствознавство», зросла патріотична компетентність учнівської молоді.

Поглибився громадський характер патріотичного виховання, освітні заклади стали відкритими для батьків, громадських організацій. Збільшилась кількість суб'єктів виховного впливу, посилилась узгодженість їхніх дій. Успішно здійснюються загальноукраїнські заходи, акції, спрямовані на активізацію патріотичної, моральної позиції дітей та учнівської молоді.

Широко вживані форми та методи виховання спираються на народні традиції, кращі надбання національної та світової педагогіки і психології.

Значно зріс інтерес держави до виховання патріотів України, сформоване соціальне замовлення на розробку ефективних технологій патріотичного виховання підростаючого покоління.

Поряд з ознаками позитивних змін у патріотичному вихованні особистості загострилися й певні протиріччя, виникли нові суттєві проблеми. Головна з них стосовно виховного процесу полягає в тому, що нинішнє підростаюче покоління дорослішає, вростає в життя нового, ціннісного невизначеного суспільства. Стара суспільна система зруйнована. Нова ж лише задекларована Конституцією. В дійсності перехід від державно-планової до ринкової економіки на фоні правового нігілізму поєднався з небаченою корупцією, яка стала головним механізмом шахрайського розподілу суспільної власності, зухвалого обкрадання українського населення та встановлення режиму олігархічної “демократії”. В результаті чисельність українського народу, доведеного до зубожіння, скоротилась більше ніж на п’ять мільйонів чоловік (це кожен десятий українець). Жодна політична сила в Україні не взяла поки що на себе сміливість запропонувати перспективу України хоча б на 25 років вперед. Це породжує у частини молодих громадян непевність в завтрашньому дні, психологічний дискомфорт, комплекс національної меншовартості та особистої неповноцінності, зневіру в цивілізоване життя на Україні, навіть попри її євроінтеграційну спрямованість. Тож без громадянського самовизначення молоді, її патріотизму, національної самосвідомості, культури міжнаціональних стосунків не прийде ні бажана стабілізація в суспільстві, ні його розвиток.

Не сприяє розвитку патріотизму зростаючої особистості і така об’єктивна реальність, як відсутність етно-національної ідеологічної єдності і відповідної суспільної консолідації, загострення сепаратистських настроїв певної частини населення Сходу України, анексія Криму.

Аналіз шкільної практики показує, що значна частина педагогів переконана: одвічні поняття “Батьківщина”, “Патріотизм” повинні домінувати у свідомості громадян та у виховному процесі школи, стати могутніми факторами розбудови й утвердження Української держави.

Патріотизм як суспільна та індивідуальна цінність, компонент структури особистості.

Патріотизм – це любов до Батьківщини, українського народу, турбота про його та своє благо, сприяння становленню й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти її незалежність, служити і захищати її, розділити свою долю з її долею.

Патріотизм – складне і багатогранне поняття, один з найважливіших компонентів індивідуального та суспільного способу життя.

На особистісному рівні патріотизм є пріоритетною стійкою характеристикою людини, яка проявляється в її свідомості, моральних ідеалах та цінностях, в реальній поведінці та вчинках. Це звичайний моральний стан життя людини. Він виявляється не лише в незвичайних ситуаціях, а в повсякденному виконанні особистістю своєї роботи, яка приносить користь і людині, і суспільству. Отже, суб’єктом – носієм патріотизму є сама людина. Завдяки її творчій праці, любові, відданості розвивається почуття патріотизму.

Бути патріотом – значить духовно піднятиись, усвідомити в Батьківщині безумовну цінність, яка дійсно і об'єктивно їй притаманна, приєднатись до неї розумом і почуттями. В той же час – патріотизм передбачає відкриття в самому собі беззавітної відданості Батьківщині, спроможності безкорисно радіти її успіхам, вдосконаленням служити їй, поєднати свою долю з її долею.

Патріотизм є творчим актом духовного самовизначення особи. Це свідома громадянська позиція, особлива спрямованість самореалізації і соціальної поведінки громадянина. Критеріями патріотизму є любов, вірність і служіння Батьківщині, турбота про забезпечення цілісності і суверенітету України, піклування про її постійний розвиток на шляху демократичного національного відродження, сприяння гармонізації державних, суспільних та особистісних інтересів у повсякденному житті. У випадку загрози національній безпеці патріотизм проявляється у готовності служити Україні, встати на її захист, визнанні пріоритету суспільних і державних інтересів над особистими. Таке розуміння патріотизму є базовим для усвідомлення сутності цього феномена в умовах розбудови правової держави та становлення ринкової економіки.

На макрорівні патріотизм – це суттєва частина суспільної свідомості, яка проявляється в колективних настроях, почуттях, ціннісному ставленні до свого народу, його способу життя, національних здобутків і достоїнств, культури, традицій, героїчного історичного минулого і сьогоденні розбудові держави як єдиної нації, захисті територіальної цілісності Батьківщини, збереженні її природних багатств.

Визначальною рисою українського патріотизму має бути його дієвість. Саме вона спроможна перетворювати почуття в конкретні справи і вчинки на користь Батьківщини і держави. Адже патріот це не той, хто говорить красиві слова про Україну, прикрашає дійсність, а той, хто бачить труднощі, помилки, невирішені проблеми, розуміє соціально-політичну ситуацію в країні і світі, проте не панікує, не носиться зі своїми егоїстичними претензіями, а готовий долати перешкоди, захищати свою Вітчизну. Патріот це той, хто в сьогоденні умовах неправового поля сприяє розбудові демократичної соціальної держави правовими методами. Він не ототожнює Україну, державу з владою, а усвідомлює, що влада має бути лише механізмом, засобом здійснення волі народу.

Любов до Батьківщини в українського патріота поєднується з вірою в неї, в її покликання, прекрасне майбутнє, що обов'язково відбудеться. Справжній патріот, керуючись подвигами героїв Небесної сотні, учасників АТО, волонтерів вірить, що він справиться зі своїми історичними випробовуваннями і вийде з них міцнішим і духовнішим. Втім, свідомий патріот бачить не лише духовну красу свого народу, а й його слабкості, помилки і недосконалість, розуміє, що в історії Вітчизни є й темні, важкі сторінки. Любити свій народ не означає улещати його чи приховувати від нього слабкі сторони, а чесно і мужньо викривати їх і боротися з ними. У цьому полягає вияв громадянської мужності. Національна гордість не повинна вироджуватись у самозадоволення.

Свідомий патріотизм нерозривний з відповідальністю. Процес національного відродження України потребує від громадян не лише віри і любові до свого народу, а й усвідомлення своєї відповідальності перед суспільством, народом, нацією. Малосвідомий громадянин або не думає про свою відповідальність, або ж боїться її. Для нього доля країни – стороння справа, а його власні дії визначаються суто особистими потребами й інтересами. Відповідальність же передбачає, з одного боку, усвідомлення необхідного, а з іншого – можливість вибору шляхів його реалізації. Особиста відповідальність – вільна реалізація вірно усвідомленого обов'язку.

З патріотизмом органічно поєднується етнічна самосвідомість громадянина. Етнічна самосвідомість підрастаючого покоління базується на етнічній ідентифікації, яка вбирає в себе любов до свого народу, віру в його духовні сили її майбутнє, готовність до праці на користь народу; знання та уміння осмислювати його моральні та культурні цінності, історію, звичаї, обряди, символіку; передбачає систему вчинків, які мотивуються любов'ю, вірою, звичками, знаннями, відповідальністю перед своїм народом.

Народ України – це понад двісті різних народностей, які мають свою етнічну самосвідомість. Проте етнічна самосвідомість різних народів не заперечує готовності свідомо служити інтересам їх Батьківщини України. На більш високому рівні етнічна самосвідомість переростає в національну самосвідомість. Остання передбачає ідентифікацію особистості з усім народом України, незалежно від свого етнічного походження, політично об'єднаного єдиним інститутом громадянства, територією, економікою, історичною долею та перспективами майбутнього. Свідомі патріоти України – це і українці, і росіяни, і євреї, і татари, і молдавани, й інші народності, які живуть на території однієї держави, що утворилась внаслідок політичної інтеграції етнічних спільнот, збагачують її своєю культурою і сприяють її розквіту.

Патріотизм в умовах українського поліетнічного суспільства вимагає від громадянина не лише опанування культурними цінностями власного етносу, а й усвідомлення взаємозв'язку етнокультур української політичної нації у минулому і майбутньому, спільної для всіх етносів долі та мети. Патріот України поважає культуру, звичаї, традиції представників інших етносів, що входять до складу політичної нації, вміє налагоджувати з ними ефективне спілкування та взаємодію, здатний запобігати конфліктам, а у випадку виникнення конфліктних ситуацій – конструктивно та відповідально розв'язувати їх.

Важливим завданням є також розвиток вмінь і навичок правомірної та гуманної поведінки зростаючих громадян-патріотів у поліетнічному середовищі, а саме: формування здатності до встановлення контактів з представниками інших етносів, вміння конструктивно реагувати на запропоновану іншими ініціативу, сприяння набуттю досвіду дотримання принципів моральності та правових норм поведінки у міжетнічній взаємодії; розвиток спроможності особистості сприймати себе у контексті відносин з іншими людьми, озброєння чуттям оптимальної дистанції у стосунках з

різними людьми; становлення здатності визначати межі припустимої поведінки, не допускати соціально неприйнятних її форм; вправлення у вмінні здійснювати критичний самоаналіз своїх думок, помислів, дій; виховання здатності прогнозувати та запобігати конфліктним ситуаціям, формування вмінь і навичок подолання особистісно-психологічних бар'єрів у спілкуванні, попередження ситуацій, які викликають емоційну напруженість у відносинах представників різних етносів; розвиток уміння налагоджувати активну взаємодію з однолітками, організовувати спільну діяльність.

З огляду на поліетнічність українського суспільства особливої уваги потребує виховання толерантності зростаючого громадянина-патріота. Це поняття означає повагу, сприйняття і розуміння багатого розмаїття культур поліетнічного суспільства, форм самовиявлення людської особистості. Це активна позиція, яка формується на основі визнання універсальних прав людини та основних її свобод, усвідомлення того, що люди за своєю природою відрізняються зовнішнім виглядом, становищем, мовою, поведінкою і мають право жити у мирі та зберігати свою індивідуальність, а тому погляди однієї людини не можуть бути нав'язані іншим. Кожен може дотримуватися своїх переконань і повинен визнавати таке право за іншим. Людина заслуговує на те, щоб бути почутою, зрозумілою і прийнятою іншими як незаперечна самоцінність навіть тоді, коли її погляди, інтереси, спосіб життя відрізняються від традиційних. Вияв співчуття, милосердя як рис толерантної особистості – важлива цінність толерантного громадянина-патріота України. Однак толерантність не має суперечити національним інтересам України. Вона не сумісна з сепаратизмом, шовінізмом, расизмом, які проявляються у неповазі й ненависті до інших народів і націй, їх культури і прав.

Рідна мова – духовне багатство народу. Мовленнєва культура людини – дзеркало її духовної культури. Молода Українська держава, розвиваючи етнічну самосвідомість народу України, має реально допомогти національним меншинам у розвитку їх культури, освіти, мови. Для цього має бути надана і економічна допомога, і правове забезпечення цього процесу. Відчуваючи реальну зацікавленість і турботу про розвиток своєї рідної мови з боку держави, представники етнічних меншин охоче сприйматимуть українську мову як державну і вважатимуть обов'язком її вивчення. Адже без мови немає народу, без народу немає держави. Тому національне відродження, розбудова поліетнічної Української держави, як єдиної політичної нації, та виховання патріотизму нерозривно пов'язані з оволодінням кожним учнем як своєю рідною, так і державною українською мовами.

Визначальною характеристикою національного патріотизму є його гуманістична моральність, яка об'єктивно притаманна громадянському суспільству, бо виходить за рамки вказівної і забороняючої систем та піднімається на більш високий рівень ціннісно – світоглядної орієнтації. Вона включає такі риси як доброта, увага, чуйність, милосердя, толерантність, чесність, совісність, працелюбність, справедливість, гідність, повага і любов до своїх батьків, роду. Ці якості визначають культуру поведінки особистості.

Цінності моралі полегшують сприймання правових норм, які, в свою чергу, сприяють глибшому усвідомленню моральних істин. Моральна свідомість дає змогу побачити й усвідомити ту межу моральної поведінки, за якою починаються аморальні й протиправні вчинки. Високоморальна свідомість стимулює соціально – ціннісну поведінку, застерігає від правопорушень.

Важливою ознакою патріотизму є законслухняність, виконання конституційних норм, дотримання чинних законів, знання не лише своїх прав, а й обов'язків. Патріот той, хто своє право вимірює своїм обов'язком. Місія свідомого громадянина-патріота – не руйнувати правопорядок, а берегти, правильно й терпляче вдосконалювати його зміст.

Недооцінка патріотизму як найважливішої складової суспільної та індивідуальної свідомості призводить до послаблення соціально-економічних, духовних і культурних основ розвитку суспільства і держави. Цим визначається пріоритетність патріотичного виховання особистості у виховній системі школи.

Основні тенденції та зміст патріотичного виховання особистості

Патріотичне виховання дітей та учнівської молоді – це комплексна, системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, школи, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.

Як і сам патріотизм, патріотичне виховання носить конкретно історичний характер. Різнобічний аналіз концепцій науковців на проблему патріотизму, актуалізація окремих факторів, які причетні до виховання патріотизму дозволили синтезувати сучасне уявлення про цей феномен. Найбільш глибинними факторами, які впливають на розвиток патріотичних почуттів, є природовідповідні фактори. Людина, як істота біологічна належить до світу природи. До цього ж світу належать і її родинні зв'язки, звичка до певного географічного ландшафту і духовний зв'язок з ним, готовність захищати своїх близьких. Соціалізація та урбанізація змінюють характер природовідповідних факторів, але вони продовжують активно впливати на формування патріотизму. Родинні зв'язки розширюються за рахунок найближчого оточення, але сім'ї все ж належить пріоритетне значення. Любов до рідної землі проявляється у любові до рідного дому, рідної школи, рідної вулиці, міста. Це первинний стан патріотизму. Дитина здобуває свій патріотичний досвід спонтанно. Вона природньо і непомітно звикає до оточуючого її середовища, рідного слова, побуту і традицій свого народу. Ці фактори в поєднанні з культурно-освітніми формують базову психологічну прихильність людини до своєї нації, залучають до її духовних скарбів.

Очевидно, що для становлення і утвердження незалежної України, як єдиної нації, потрібно формувати в масовій свідомості зростаючої особистості не природовідповідний патріотизм, а духовно рефлексивний, який би поєднував

пристрасну любов до рідного краю з осмисленою любов'ю до України, нації, Батьківщини, з тверезим почуттям міри і поваги до інших народів. Лише такий патріотизм може вирішити ряд проблем молодій державі.

Значна кількість науковців сьогодні в формуванні патріотизму стоять на позиціях теоцентричного підходу. В ньому патріотизм трактується як пріоритетне духовне служіння Батьківщині, поєднане з діяльним богослужінням і співпадаюче з благочестям.

На зміну теоцентричного підходу прийшов соціоцентричний. Соціоцентрична концепція ґрунтується вже не на національній чи конфесійній спільноті, а на належності до єдиного соціуму, єдиної держави. Соціоцентричний підхід долає протиріччя теоцентричного підходу. Людина шукає підтримку не в надприродних силах, а спирається на силу природи і на підтримку єдиної спільноти (держави чи класу). Цей підхід органічно включає в себе нову складову патріотизму – конструктивний критицизм у ставленні до свого народу, держави.

Однак, в цього елементу є свої недоліки. Перебільшена, неконструктивна, бездіяльна критика свого народу і своєї держави може привести до знищення національних і державних ідеалів, цінностей, традицій, до прагнення запозичити чужі, і часто не кращі звичаї і цінності, які не сприяють розбудові власної країни.

Соціоцентричний підхід передбачає жорстку детермінацію формування патріотизму розвитком суспільних відносин. При цьому об'єднання народу ґрунтується на належності до єдиної держави як політичної нації. В умовах поліетнічної, різноконфесійної і соціально розрізненої країни тільки цей підхід може не роз'єднувати, а об'єднувати людей. Долаючи рамки національностей і конфесій, цей вид патріотизму, безперечно, носить прогресивний характер. Теоретичними засадами загальноукраїнського державного патріотизму є ідеї незалежності, державності, соборності.

В умовах поліетнічності важливими функціями патріотичного виховання є протистояння сепаратизму, збереження злагодності етносів, що складають український народ. Основою патріотизму особистості є усвідомлення, що ми самобутні, але Україна в нас одна і нам разом випало на долю розбудувати цивілізовану державу, де суспільною справою стане створення умов для розвитку вільної особистості, яка вміє досягати власного успіху та допомагає іншим. Україну, яка власними економічними, політичними і соціальними успіхами здобуде той міжнародний авторитет, що дозволить їй на рівних вести діалог зі всіма зарубіжними партнерами, обирати і відстоювати вигідні для себе умови Євроінтеграції, конкурувати з розвиненими країнами на світовому ринку, щоб кожен громадянин пишався тим, що він українець.

Однак, державний патріотизм є продуктом соціоцентричної концепції, яка розглядає людину як засіб досягнення суспільного прогресу.

Вихід із замкненого кола в сфері національно-громадянської патріотичної свідомості варто шукати в переході від соціоцентричного підходу в формуванні патріотизму до антропоцентричного. Основою цього підходу є переконання, що

суб'єктом-носієм патріотизму в соціумі є особистість. Завдяки її творчості, зусиллям, ідеям розвивається сам соціальний феномен – патріотизм. Адже патріотизм це не лише почуття, не лише принцип, але й моральна цінність. Саме в цій якості він найбільш чітко вписується в антропоцентричний світогляд.

З одного боку, особистість в своєму культурному розвитку має досягти висот цієї моральної цінності. А з іншого – буденне, звичне виконання особистістю накладених на себе зобов'язань, які є складовими патріотизму, об'єктивно корисні суспільству, державі й самій особистості. В цьому випадку, моральне спонтанно є раціональним.

В духовній сфері антропоцентризм означає створення надійних умов для вільного розвитку і прояву індивідуальності кожної особистості. В політичній сфері – це глобальна демократизація громадського життя і розбудова правової держави.

Антропоцентричний підхід, визначаючи первинність прав людини, разом з тим передбачає одночасно їх узгодження з інтересами суспільства і держави. Ця модель відрізняється від інших тим, що визнає існуючу в світі різноманітність інтересів і окремих людей, і цілих народів. Вона сприяє вирішенню важливих соціально-економічних проблем на регіональному рівні. Це більш практично і ефективно, так як кожен регіон розвивається історично, економічно, політично, культурно дуже своєрідно. Але вирішення глобальних проблем, надто гуманітарних, має вирішуватись в руслі загальнодержавних, а не місцевих інтересів.

Таким чином, виховання патріотизму підростаючого покоління України залежить від природних, соціальних, культурно-освітніх та інших факторів. Їх об'єктивне врахування і науково обгрунтоване використання у виховній діяльності в поєднанні зі свободою особистості, демократією, гуманізмом і правовою державою, відповідатимуть вимогам антропоцентризму. Тому становим хребтом національного виховання має бути виховання національно свідомого громадянина-патріота, гуманіста і демократа.

Сучасному патріотичному вихованню має бути в певній мірі властива випереджувальна роль у демократичному процесі. Воно мусить стати засобом відродження національної культури, припинення сепаратизму, стимулом пробудження таких моральних якостей як совість, людяність, почуття власної гідності; засобом самоорганізації, особистісної відповідальності; гарантом громадянського миру і злагоди в суспільстві.

Головною тенденцією патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Процес формування ціннісних орієнтацій є невід'ємною складовою частиною розвитку підростаючої особистості, її відносин, спрямованості, емоційної і мотиваційно-потребнісної сфер.

На початку молодшого шкільного віку діти шестирічки виділяють особисті цінності, відбувається їх емоційне освоєння, яке закріплюється в діяльності, поведінці та міжособистісних взаєминах. У шестирічних дітей

з'являється вже дистанція соціальних зв'язків при оцінці норм поведінки дітей і дорослих. У цих дітей розвивається певна орієнтація на соціум, вміння на відповідному рівні розуміти і оцінювати суспільні відносини. У шість років дитина починає розуміти важливість суспільно значущих справ. В цей час формується певне розуміння й оцінка соціальних явищ, орієнтація на оцінне ставлення дорослого через призму конкретної діяльності. За всіх індивідуально-варіативних особливостей процесу становлення ціннісних орієнтацій, саме у шість років він відрізняється найбільшою динамічністю.

Разом з тим в період розвитку дітей між шістьма-сімома роками чітко відмічається нарощування й розвиток найважливіших компонентів ціннісних орієнтацій дітей, їх адекватно мотивоване вираження. У цілому діти шестирічки усвідомлюють соціальні очікування й орієнтуються на хорошу поведінку, хороші вчинки. Однак, дитина в цей період ще не сприймає еталони поведінки як соціальну необхідність, не усвідомлює їх соціальну значущість. Вони видаються шестирічкам поки що як індивідуальні цінності, виступаючи лише окремими компонентами ціннісних орієнтацій, що розвиваються.

Суттєві зміни у ціннісних орієнтаціях дітей відбуваються при кінці молодшого шкільного віку. Психологічна роль ціннісних орієнтацій дитини в цей час особливо зростає й ускладнюється, враховуючи закономірності формування її як особистості.

Останнє обумовлюється, зокрема, тим, що на відміну від шестирічного віку зміна еталонів поведінки дітей тут жорстко не визначається. Окрім того, активно розвивається потреба дитини вийти за рамки лише дитячого образу життя. У молодшого школяра десятирічного віку відбувається якісний скачок у його ціннісних орієнтаціях як у системі взаємовідносин, ставлень до інших людей, до спільної справи, так і в ціннісному орієнтуванні у різних видах діяльності, оцінці явищ оточуючого довкілля.

Відбувається не просто наростання цих компонентів ціннісних орієнтацій, які попередньо склалися в процесі здійснення шести-дев'ятирічними дітьми предметно-практичної і навчальної діяльності й ускладнення форми спілкування, але, головне, принципово змінюються ціннісні орієнтації у всіх сферах відносин дитини, яка активно долучається до норм суспільства, і яка на новому рівні оцінює суспільно корисні справи. Тож у дітей кінця молодшого шкільного віку ціннісні орієнтації починають складатися у більш розвинену, складну й стійку систему, яка визначає ставлення їхньої активної життєвої позиції. Дане положення обумовлено тим, що ступінь розвитку соціальної активності дітей пов'язаний з певним рівнем розвитку їхньої свідомості й самосвідомості.

Тому у молодшому шкільному віці важливо формувати здатність дитини пізнавати себе як члена сім'ї, родини, дитячого угруповання; як учня, жителя міста чи села; виховувати у неї любов до рідного дому, школи, вулиці, своєї країни, її природи, рідного слова, побуту, традицій.

У підлітковому віці відбувається оволодіння внутрішнім світом й виникнення життєвого плану як певної системи пристосування, яка вперше

усвідомлюється підлітком. У цей період створюються передумови становлення уявлень про сенс життя. Накопичення життєвого досвіду і розвиток процесів рефлексії сприяє формуванню у підлітків потреби у співвідношенні понять “минуле”, “теперішнє”, “майбутнє”, у постановці і вирішенні задач на розмежування понять “життя” і “сенс життя”, розуміння сенсу життя і усвідомлення свого життя.

Розв’язуючи “задачу на сенс життя” старші підлітки просуваються від “шкільного сенсу життя” (добре вчитися, поступити в університет) до “дорослого” (залишити слід на землі, зробити відкриття, зберегти мир на землі, творити історію країни, людства). Частина підлітків прагне зазирнути у віддалене майбутнє, осмислити період зрілості і можливі найвищі досягнення на цьому ступені.

Старші підлітки усвідомлюють вплив негативних явищ у сучасному суспільстві на становлення сенсу життя свого покоління. Особливу тривогу у них викликає поширення наркотиків, алкоголізм, екологічні проблеми, тероризм, грабунки, матеріальний і духовний занепад суспільства, задурення молоді ЗМІ.

Визначальним станом підлітків, який є психологічною дійсністю, є їхня реальна внутрішня готовність до прийняття дорослих норм життєдіяльності, що виражається у прагненні зайняти нову соціальну позицію, яка реалізується ними і в плані свідомості, і в плані поведінки.

Головним мотиваційним фактором життєдіяльності підлітка виступає його самоактуалізація. Прагнення до більш повного виявлення і розвитку своїх особистісних можливостей у підлітків виражається у певному ставленні до сфер самоактуалізації, спрямованості особистості до творчості, самостійності в активності життєвої позиції, в їхньому ставленні до майбутнього. При цьому досить чітко простежується відмінність характеру і спрямованості самоактуалізації підлітків у залежності від конкретно історичних умов функціонування суспільства і особливостей організації життєдіяльності цієї вікової групи.

Підлітки у віці 12-15 років найбільш чутливі до особливостей соціальної ситуації, яка задає їм, підліткам, той чи інший напрям становлення. Різного роду напруги у соціальній ситуації призводять до різноманітних відхилень у особистісному розвитку й поведінці підлітка. Серед них особливу тривогу викликають не тільки прогресуюча відчуженість, підвищена тривожність, духовне спустошення, але й цинізм підлітків, їхня жорстокість, агресивність. При цьому агресивність виступає у більшості випадків як ситуація заміщення при неприйнятті підлітка у світ соціально значущих відносин дорослих. Причому, підліток бажає не просто уваги, але й розуміння, довіри дорослих. Він прагне грати певну соціальну роль не лише серед ровесників, але й серед старших.

У підлітковому віці виховується духовно осмислений патріотизм, який поєднує любов до свого народу, нації, Батьківщини з почуттям поваги до інших народів, своїх і чужих прав та свобод.

В ранній юності особистість перетворюється на розвиненого суб'єкта, що оволодіває соціальним досвідом, робить його своїм надбанням, тобто відбувається розгорнута соціалізація. В цей же період юнаки і дівчата набувають і все більшу самостійність, відносну автономність, тобто відбувається подальша їхня індивідуалізація.

Молодші юнаки, які бурхливо переживають стан дорослішання, все більше неспокійно й невпевнено відчують себе у сучасному світі. З віком зникають кризові явища підлітка: дратівливість, негативізм, підозрілість, почуття ворожості. Особистість набуває певну вікову стійкість. Але страх за майбутнє в юнацькому віці повертає дратівливість, образу, ворожість стосовно себе і до суспільства і вони стають набутими особистісними характеристиками. До 16 років різко змінюється спрямованість, перетворюючись у егоїстичну з індивідуалістичною акцентуацією, що означає позитивне ставлення молодших юнаків до себе (вони себе цінять), але негативне ставлення до оточуючих. І хоча повністю не заперечують їх, але відчують “ворожість” самого суспільства.

В ранньому юнацькому віці на основі якісних і кількісних змін відбувається інтенсивний розвиток саморозуміння. Молодих людей хвилює пошук відповідей не лише на питання “Хто Я?”, “Який Я?”, але й на питання “Навіщо Я?”. Вже сам зміст таких питань актуалізує у молодих людей процес саморозуміння. Юнаки (дівчата) вичленяють систему знань на основі усвідомлення не стільки власних індивідуальних особливостей, скільки своєї соціальної сутності і неповторності.

Молоді люди по-різному і на різному рівні прагнуть визначити своє місце в суспільстві. Це для них можливо в рамках самосвідомості через демонстрацію своєї ролі, свого статусу. Старшокласники думають про себе більш узагальнено, і перш за все про ті особливості особистості, які допоможуть їм зайняти певне місце в житті і суспільстві.

Центральною особистісною якістю старшокласників вважається соціальна відповідальність.

Тому у старшому шкільному віці пріоритетними рисами ціннісного ставлення до Батьківщини є відповідальність, дієвість та рефлексивність. Старшокласники не лише ідентифікують себе з українським народом, але й прагнуть жити в Україні, проявляють готовність служити Вітчизні на шляху її національного демократичного відродження; працювати на її благо, захищати її; поважати Конституцію України і виконувати норми Законів. Вони бережно ставляться до етно-етичної культури народів України; володіють рідною та державною мовами; визнають пріоритети прав людини, поважають свободу, демократію, справедливість, усвідомлюють себе громадянами-патріотами.

Складовою частиною патріотичного виховання є **військово-патріотичне виховання**, яке орієнтоване на формування у зростаючої особистості готовності до захисту Вітчизни, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу у Збройних Силах України, як особливому виді державної служби. Його зміст визначається національними інтересами України

і покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки від зовнішньої загрози.

Військово-патріотичне виховання має сприяти обороноздатності України, яка разом з міжнародною спільнотою братиме участь у миротворчих і гуманістичних операціях, протистоятиме міжнародному тероризму, запобігатиме військовим конфліктам, що загрожують людству, створюватиме стабільність зовнішньополітичного становища у світі. Щоб виконати цю високу місію військово-патріотичне виховання підростаючого покоління має базуватись на духовно-моральних цінностях нашого суспільства, охоплювати військово-історичну підготовку; прикладну фізичну підготовку; підготовку з основ військової служби; підготовку з основ безпеки життєдіяльності.

Робота з військово-патріотичного виховання учнівської молоді має проводитись комплексно, в єдності всіх його складників спільними зусиллями органів державного управління, а також освітніх закладів, сім'ї, громадських організації і об'єднань, Збройних Сил України, інших силових структур.

Мета, завдання, принципи патріотичного виховання

Метою патріотичного виховання є становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати її як суверену, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, і забезпечувати її національну безпеку, знати свої права і обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві.

Мета патріотичного виховання конкретизується через систему таких виховних завдань:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;
- підвищення престижу військової служби як виду державної служби, а звідси культивування ставлення до солдата як до державного службовця;
- визнання й забезпечення в реальному житті прав дитини як найвищої цінності держави і суспільства;
- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;
- сприяння набуттю дітьми та учнівською молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;
- формування національного самоствердження, любові до рідної землі, держави, родини, народу; визнання духовної єдності населення усіх регіонів України, спільності його культурної спадщини та майбутнього;

- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;
- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства; культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;
- формування мовної культури, оволодіння і вживання української мови як духовного коду нації;
- спонукання зростаючої особистості до активної протидії сепаратизму, аморальності, шовінізму, фашизму.

Підходи та принципи виховання громадянина-патріота

Досягнення цілей патріотичного виховання вимагають додержання наукового підходу, тобто врахування об'єктивних закономірностей його перебігу. Науковий підхід до процесу формування громадянина-патріота передбачає, що дія загальних закономірностей становлення патріотизму опосередковується впливом конкретно історичних умов життєдіяльності даного суспільства і кожного з його суб'єктів зокрема.

Конкретно-історичний підхід допомагає збагнути й сформулювати специфічні, найбільш актуальні на даному етапі розвитку українського суспільства завдання патріотичного виховання, а саме: усвідомлення громадянами України необхідності демократичних процесів у поєднанні з розбудовою громадянського суспільства.

Ефективність виховання патріотизму значною мірою залежить від реалізації діяльнісного підходу. Особистість громадянина-патріота формується інтенсивніше, якщо він любить Батьківщину не лише на словах, а на ділі, якщо бере реальну участь в діяльності, в якій апробуються на практиці громадянські цінності, якщо ця діяльність проходить через його почуття, відповідає його потребам та інтересам.

У патріотичному вихованні особливого значення набуває особистісно-орієнтований підхід, коли в центрі освітньо-виховного процесу стоять інтереси дитини, її потреби та можливості, права окремого індивіда, його суверенітет. Лише через таку ієрархію ціннісних підходів як людина (особистість) – народ (культура, історія, освіта) – держава (суспільство) можна реалізувати перспективну і демократичну модель виховання громадянина-патріота.

Необхідною умовою оптимізації патріотичного виховання є дотримання системного підходу, який передбачає розгляд цілісного багаторівневого взаємозалежного відкритого процесу в його постійному розвитку і саморозвитку.

Принципи патріотичного виховання

Основними принципами патріотичного виховання є:

- *принцип національної спрямованості*, що передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливе ставлення до його культури; повагу, толерантність до культури усіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою

національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави;

– *принцип гуманізації виховного процесу* означає, що вихователь зосереджує увагу на дитині як вищій цінності, враховує її вікові та індивідуальні особливості і можливості, не форсує її розвитку, спонукає до самостійності, задовольняє базові потреби дитини; виробляє індивідуальну програму її розвитку, стимулює свідоме ставлення до своєї поведінки, діяльності, патріотичних цінностей;

– *принцип самоактивності і саморегуляції*, який сприяє розвитку у вихованця суб'єктних характеристик; формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень. Поступово виробляє громадянську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках;

– *принцип культуровідповідності*, що передбачає органічну єдність патріотичного виховання з історією та культурою народу, його мовою, народними традиціями та звичаями, які забезпечують духовну єдність, наступність і спадкоємність поколінь;

– *принцип полікультурності* передбачає інтегрованість української культури у європейській та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування у дітей та учнівської молоді відкритості, толерантного ставлення до відмінних від національних ідей, цінностей, до культури, мистецтва, вірування інших народів; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, спроможності сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської;

– *принцип соціальної відповідності* обумовлює необхідність узгодженості змісту і методів патріотичного виховання реальній соціальній ситуації, в якій організовується виховний процес. Завдання патріотичного виховання зорієнтовані на реальні соціально-економічні умови і передбачають виховання у дітей готовності до захисту Вітчизни та ефективного розв'язання життєвих проблем.

Методи, засоби і форми патріотичного виховання

Процес патріотичного виховання здійснюється в навчальній, позакласній і позашкільній діяльності та в сім'ї, дитячих та юнацьких об'єднаннях. В навчанні патріотичне виховання значною мірою зумовлюється змістовими характеристиками освітніх предметів, які сприяють оволодінню системою знань про людину і суспільство. Крім того, оволодіння системою знань формує здатність усвідомлювати місце своєї спільноти серед інших спільнот світу.

Весь освітній процес має бути насичений різними аспектами патріотичного виховання. Проте особлива роль тут належить предметам соціально-гуманітарного циклу, а саме: історії, географії, природознавству, суспільствознавству, літературі.

Ефективність патріотичного виховання в позакласній діяльності значною мірою залежить від спрямованості виховного процесу, форм та методів його організації. Серед методів і форм патріотичного виховання пріоритетна роль

належить активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини і сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. До таких методів належать: різноманітні акції на підтримку учасників АТО, сімей загиблих захисників Батьківщини, інвалідів, соціально-проектна діяльність, Інтернет-технології, рефлексивно-експліцитний метод, ситуаційно-рольові ігри, соціодрама, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, “мозкові атаки”, метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером, ігри-драматизації, створення проблемних ситуацій, ситуацій успіху, аналіз конфліктів, моделей, стилів поведінки, прийняття рішень, демократичний діалог, педагогічне керівництво лідером і культивування його авторитету, використання засобів масової комунікації, методики колективних творчих справ, традицій, символіки, ритуалів, засобів народної педагогіки. Крім названих можна застосовувати також традиційні методи: бесіди, диспути, лекції, семінари, різні форми роботи з книгою, періодичною пресою, тощо. Орієнтовна тематика:

- бесіди – „Моя рідна Україна”, „Знати і поважати Герб своєї Вітчизни, її прапор і гімн”, „Наша вітчизна – Україна”, „Державна символіка Батьківщини”, „Твої права і обов'язки”, „Що таке воля”, „Борімося – поборемо”, „Волю не дають, а здобувають”, „Український народі – з колін”, „Створи себе і державу”, „Демократія – влада народу, а не олігархів”, „Сепаратизм не пройде”, „В Україні наша доля, життя і майбутнє”, „Ми ті, що гідні процвітання”, „Ми не обніжки і не грязь Москви, а України дочки і сини”, „Патріотизм – нагальна потреба України”;

- огляди періодичної преси – „Світ новин”, „Сьогодні”, „За текстами газет”, „Цікаві хвилини”, „Пульс планети”;

- огляд телепередач – „Наживо”;

- засоби, які виховують любов до української мови – „Свято рідної мови”, „Мужай, прекрасна наша мово”, „Шевченківське слово”, „Літературні вечорниці”, „Тиждень української мови”; конкурси: на кращий мовний плакат, декламаторів, на кращу розповідь української народної казки, вечір українських загадок, прислів'їв, приказок, повір'їв, легенд, народних прикмет; екскурсії до країни Мови із зупинками на станціях Лексики, Фразеології, Етимології; зустрічі з письменниками, поетами; філологічні мікроекспедиції (записати назви окремих предметів давнини, зібрати прислів'я, приказки, загадки, поширені в даній місцевості з наступним обговоренням їх у класі, або на засіданнях гуртка); мовні екскурсії, завданням яких є виявлення неграмотних, нековирних висловів у оголошеннях, рекламах, вівісках, тощо; стенди „Як ми говоримо”;

- форми роботи, пов'язані з вивченням історії рідного краю і народу – історичне краєзнавство: відвідування місць історичних подій, вивчення літератури, збирання документів та матеріальних пам'яток, замальовування чи фотографування історично цінних об'єктів, виготовлення схем, макетів, щомісячного історичного календаря, влаштування виставок, заочна подорож

„Україно ти моя прекрасна”, складання історії свого роду, участь в роботі гуртків, етнографічного та фольклорного ансамблів, оформлення кімнат народознавства, святкування Дня Конституції, Дня незалежності України;

– форми і методи військово-патріотичного виховання: патріотичні клуби, участь у роботі організацій Пласту, юний рятівник, „Котигорошко”; фестивалі патріотичної пісні; святкування Дня Перемоги, Дня Збройних Сил України, Дня призовника, захисника Вітчизни, дня пам'яті Героїв Крут; змагання з військово-прикладних видів спорту, участь у літніх військово-спортивних таборах, у військово-спортивних іграх „Патріот”, „Смуга десантника”, фізкультурно-оздоровчому патріотичному комплексі „Козацький гарт”, національному виді спорту України „Хортинг”; в акціях „Пишаємося подвигами Небесної сотні”, „Допоможемо учасникам АТО”;

– архівно-пошукова робота, екскурсії до музеїв, зустрічі з ветеранами війни, родичами загиблих захисників Батьківщини, випуск плакатів, буклетів, газет за матеріалами пошукової діяльності;

– участь у „Вахті пам'яті Небесної сотні”, участь в акціях „Громадянин”, „Збережемо пам'ять про подвиг”, „Учасник АТО мого двору”, „Школа – шпиталь”, „Солдатські вдови”;

– вивчення факультативних курсів за вибором: „Історія української культури”, „Видатні військові України”, „Історія дипломатії”, „Ми – громадяни”, „Практичне право”, „Людина і світ”, „Людина і суспільство”;

– участь у Всеукраїнському конкурсі учнівських та студентських проєктів „Служіння заради миру”, „Моральний вчинок”; проведення семінарів, конференцій, „круглих столів”: „Партизанський рух в Україні у спогадах учасників, мовою документів”, „Утверджувати ідеали культури миру – служити миру”, „Діячі руху Опору в Україні”;

– уроки пам'яті, уроки мужності: „Їх славні імена в літописі Великої Вітчизняної”, „Зростаємо громадянами-патріотами землі, що Україною зветься”, „Наша вулиця носить ім'я героя війни”, „Діти, молодь у підпіллі в роки минулої війни”, „Бойові нагороди воїнів, полководців, які визволяли Україну від нацистів”, „Імена фронтовиків на обеліску братської могили у моєму населеному пункті”;

– виховання бережного ставлення до природи – створення музейного природничого комплексу із розділами „Наукові знання про природу”, „Очевидне – неймовірне”, сторінки „Червоної книги”, „Дивосвіт”; вироби учнів з природних матеріалів, конкурс на кращий плакат „Бережи довкілля”, операція „Мурашник”, „Блакитні водойми”, „Шпачки прилетіли”, „Лелеки”, „Посаджу я жолудьок”, „Наші джерела”; екологічні екскурсії, олімпіади, свята, конкурси, штаби охорони природи, пошукова діяльність;

– форми і методи виховання правосвідомості – вивчення Конституції України, клуби юних юристів, дипломатів, загони ЮДМ, шкільні штаби порядку, зустріч з депутатами, працівниками правоохоронних органів, дискусії: „Чи варто завжди дотримуватись букви закону?”, „Що значить бути патріотом?”, „Свобода чи всюдозволеність?”, теоретичні

конференції: „Україна – суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава”, „Суть громадянського суспільства”, захист рефератів: „Найважливіші функції Української держави”, „Проблеми та спрямованість нашої економіки”, „Свобода та особиста недоторканість громадян”;

– виховання засобами праці – соціально-проектна діяльність, підприємництво, кооперативи, бізнес-клуби, табори праці і відпочинку, фермерські господарства, аукціони, ярмарки, індивідуальна трудова діяльність, розширення зеленої зони біля школи, впорядкування та догляд за подвір'ям, проведення операцій „Турбота”, „Милосердя”, „Вишиванка джля дитини з сиротинця”, „Біля мого будинку” та ін.

Останнім часом у патріотичному вихованні досить результативними виявили себе інформаційно-комунікаційні технології. В залежності від домінуючого методу науковці виокремлюють дослідницькі, пошукові, творчі, ігрові, інформаційні та практично-орієнтовані телекомунікаційні проекти. Завдяки Інтернет-проектам їх учасники з різних регіонів, міст, області, країн, світу не лише співпрацюють над цікавими і важливими проблемами, але й спілкуються з однодумцями та опонентами, пропагують свій досвід.

Застосування наведених форм і методів патріотичного виховання покликане формувати в особистості когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти, що передбачають вироблення вмінь міркувати, аналізувати, ставити питання, шукати власні відповіді, критично розглядати проблему, робити власні висновки, брати участь у громадському житті, набувати вмінь та навичок адаптації до нових суспільних відносин, адекватної орієнтації, захищати власні інтереси, поважати інтереси і права інших тощо.

Результативність патріотичного виховання великою мірою залежить від того, наскільки ті чи інші форми й методи виховної діяльності стимулюють розвиток самоорганізації, самоуправління дітей, підлітків, юнацтва, молоді. Чим доросліші вихованці, тим більші їхні можливості до критично-творчого мислення, рефлексії, самоактивності, творчості, самостійності, до усвідомлення власних світоглядних орієнтацій, які є основою життєвого вибору, патріотизму, громадянського самовизначення.

Інститути, що забезпечують патріотичне виховання

Виховання громадянина – патріота України покладається на дошкільні навчальні заклади, школи, професійно-технічні училища, вищі навчальні заклади – інститути та університети, позашкільні заклади освіти, клуби, центри, бібліотеки; установи культури, громадські (неурядові) організації. Завдання патріотичного виховання мають також виконувати засоби масової інформації шляхом публікування відповідних матеріалів, підготовки та випуску навчальних теле- та радіопередач. Важлива роль у становленні патріотизму зростаючої особистості належить сімейному вихованню.

Останнім часом зростає вплив церкви та її інститутів на формування світоглядних орієнтацій особистості, що зумовлює потребу співпраці різних інститутів патріотичного виховання.

Сприяти досягненню цілей патріотичного виховання значною мірою покликані різноманітні благодійні й філантропічні організації та фонди (підтримка виховних заходів, конкурсів, семінарів, тренінгів, надання грантів для розробки науково-методичних матеріалів, посібників, підручників, фінансової підтримки публікацій тощо). Інститути, що забезпечують патріотичне виховання, не можуть залишатися індіферентними виконавцями в умовах нестабільності суспільного життя, швидких змін у суспільстві. Вони є окремим, автономним суб'єктом процесу патріотичного виховання. У контексті формування патріотизму виховні інститути мають брати до уваги всі складові моменти, а саме: розташування школи (регіон, міська чи сільська школа); тип школи (масова чи елітарна); контингент дітей (моноетнічна чи поліетнічна); ступінь автономності школи щодо влади й освітянських структур; психофізіологічні особливості кожного вікового періоду розвитку дитини; психосоціальні особливості дітей, які відвідують школу (соціальний статус, належність до певної конфесії); сприймання національних та загальнолюдських цінностей і орієнтирів.

Науково-методичне забезпечення програми дітей та учнівської молоді

Науково-методичне забезпечення Програми здійснюється Національною академією педагогічних наук України та її підрозділом – Інститутом проблем виховання, Департаментом загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України, Управлінням стратегічних розробок Апарату Ради національної безпеки і оборони України, Міністерством молоді та спорту України. Ці соціальні інститути спільно окреслюють напрями фундаментальних досліджень, спрямованих на реалізацію Програми, визначають шляхи вирішення завдань патріотичного виховання, основними з яких є:

- здійснення послідовного системного моніторингу реальної практики виховання патріотизму дітей та учнівської молоді з урахуванням сучасних соціально-політичних реалій;
- включення проблематики патріотичного виховання до дослідницьких програм та планів навчальних і наукових закладів з метою створення інноваційного комплексу технологій оптимізації виховного процесу на різних освітніх рівнях;
- проведення науково-теоретичних конференцій, семінарів, нарад, засідань методичних об'єднань, створення творчих колективів з актуальних проблем патріотичного виховання особистості в різних регіонах України:
 - „Патріотизм – нагальна потреба України і українців”;
 - „Особливості патріотичного виховання підростаючого покоління в умовах сучасних соціально-політичних викликів”;
 - „Український патріотизм і євроінтеграція”
 - „Особистісно орієнтовані технології виховання патріотизму молоді”;
 - „Взаємодія школи і громадських організацій у вихованні патріотизму підростаючого покоління”;

- „Проблеми патріотичного виховання молоді в умовах розгортання світової інтеграції та взаємозближення націй”;
- „Виховання патріотизму особистості засобами гуманістичної та християнської моралі”;
- „Самодостатність як основа українського патріотизму”.
- розробка та видання методичних посібників, рекомендацій, матеріалів для практичних працівників з патріотичного виховання дітей та учнівської молоді;
- створення оперативної системи підвищення професійної кваліфікації педагогів та вихователів з патріотичного виховання особистості на базі обласних інститутів післядипломної освіти педагогічних працівників;
- створення на базі кращих освітянських закладів експериментальних майданчиків для опрацювання інновацій патріотичного виховання;
- взаємодія НАПН України і її підрозділів із засобами масової інформації з метою висвітлення проблем та кращого досвіду патріотичного виховання дітей та молоді;
- організація та забезпечення психолого-педагогічного всеобучу батьків з метою підвищення рівня патріотичної вихованості дітей в родині;
- вивчення та узагальнення світового педагогічного досвіду патріотичного виховання особистості, адаптація і поширення його в навчальних закладах України.

1.4. Положення про Всеукраїнську дитячо–юнацьку військово–патріотичну гру «Сокіл» («Джура»)

(наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 13.06 2012 № 687).

I. Загальні положення

1.1. Всеукраїнська дитячо–юнацька військово–патріотична гра „Сокіл” («Джура») (далі - гра - «Джура») є системною формою позакласної роботи з військово–патріотичного та морально–етичного виховання учнівської молоді, важливим засобом формування патріотичної свідомості, спортивно–оздоровчої роботи.

1.2. Метою гри «Джура» є виховання юних патріотів України на засадах національної гідності, високої самосвідомості та активної громадянської позиції, здорового способу життя духовно багатой та фізично розвиненої особистості.

1.3. Основні завдання гри «Джура»:

- виховання дітей та молоді у дусі відданості Батьківщині та українському народу через відродження національних і загальнолюдських духовних та моральних цінностей;
- буття учнями знань, умінь і навичок, необхідних захиснику Вітчизни;
- формування у молоді високих морально-психологічних якостей: добротності, мужності, сміливості, рішучості, відваги, стійкості, наполегливості, дисциплінованості та ініціативності на основі відроджених народних традицій;

- оволодіння учнями основами народної культурної спадщини (пісні, думи, розпис та опорядження житла і сакральних споруд, звичаї, традиції, ритуали і свята);
- впровадження військово–прикладних видів спорту, єдиноборств, верхової їзди на конях, бойових танців, видів спортивної боротьби, народних ігор та забав з метою гартування духу й тіла;
- вивчення народного способу господарювання на землі;
- оволодіння навичками приготування страв народної кухні;
- пропагування та популяризація здорового способу життя;
- зміцнення міжрегіональних зв'язків та дружби дітей та юнацтва;
- організація змістовного дозвілля;
- формування та закріплення основ самоврядування в учнівських колективах.

II. Учасники гри «Джура».

2.1. Учасниками гри «Джура» є учнівська молодь загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних навчальних закладів (далі – навчальні заклади), об'єднана на добровільних засадах у рої, сотні, курені тощо. До складу зазначених утворень входять хлопці та дівчата віком від 7 до 18 років.

2.2. Прийом до складу учасників гри «Джура» здійснюється за народним звичаєм на загальному зібранні та за згодою батьків після проходження виховного просвітницького курсу підготовки, де відбувається знайомство з заповідями, правами та обов'язками учасника гри, набуття необхідних знань з історії України, літературно–пісенної творчості, про народних героїв тощо.

2.3. Учасники гри «Джура» поділяються на козачат (молодші школярі віком 7-10 років), джур козацьких (школярі середніх класів віком 11-15 років), молодих козаків (школярі старших класів віком 16-18 років).

У грі «Джура» можуть брати участь особи старші 18 років у статусі «Козак-наставник», які залучаються до виховної роботи з молоддю.

2.4. Основою організації гри «Джура» є козацьке самоврядування: добровільне об'єднання учасників для виконання завдань гри у рій (клас, гурток тощо), сотню (паралель класів), курінь (навчальний заклад). За потреби можуть створюватися ширші об'єднання: районне (полк), обласне (паланка), всеукраїнське (кіш).

III. Керівництво грою «Джура»

3.1. Загальне керівництво грою «Джура» здійснює Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України .

3.2. Безпосередня організація та проведення гри „Джура” покладаються на Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді (далі – Центр).

Для проведення I (районного, міського), II (Кримського республіканського, обласних, Київського та Севастопольського міських) етапів гри «Джура» створюються штаби.

Для проведення III (Всеукраїнського) етапу гри „Джура” створюється головний штаб, склад якого затверджується наказом Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України .

3.3. До складу головного штабу входять працівники Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України .

Центру, Міністерства оборони України (за згодою) та представники громадських організацій (за згодою).

3.4. Очолює головний штаб керівник.

Керівник головного штабу:

- розподіляє повноваження членів головного штабу;
- керує підготовкою і проведенням гри «Джура».

3.5. Члени головного штабу:

- здійснюють організаційну роботу з проведення гри «Джура»;
- забезпечують порядок проведення гри «Джура».

3.6. З метою забезпечення об’єктивної оцінки результатів змагань (конкурсів, вікторин) створюється суддівська колегія, склад якої затверджується наказом Центру.

3.7. До складу суддівської колегії входять досвідчені педагоги, науково-педагогічні працівники навчальних закладів, вчені наукових установ та представники громадських організацій (за згодою).

3.8. Очолює суддівську колегію головний суддя.

Головний суддя:

- керує роботою суддів;
- проводить засідання суддівської колегії;
- бере участь у визначенні переможців;
- затверджує список переможців.

3.9. Організацією та проведенням гри «Джура» в регіонах керують Міністерство освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, відділи (управління) освіти районних та міських державних адміністрацій.

3.10. У навчальних закладах грою «Джура» керує педагог, призначений наказом керівника навчального закладу, за його згодою.

При навчальному закладі створюється консультативна Козацька рада з проведення гри «Джура» у складі учнів, педагогів, батьків, представників органів місцевого самоврядування, громадських організацій (за згодою).

IV. Порядок і строки проведення гри «Джура»

4.1. Гра «Джура» проводиться у три етапи.

4.2. I (районний, міський) етап проводиться один раз на 3 роки, починаючи з 2013 року;

II (Кримський республіканський, обласні, Київський та Севастопольський міські) етап проводиться один раз на 3 роки, починаючи з 2014 року;

III (Всеукраїнський) етап проводиться один раз на 3 роки, починаючи з 2015 року.

4.3. Заходи в рамках гри «Джура» проводяться протягом року відповідно до річного плану роботи навчального закладу.

V. Організаційні засади та зміст етапів гри «Джура»

5.1. До програми I, II та III етапів гри «Джура» включаються такі види змагань (конкурсів, вікторин):

- конкурс „Візитка рою”;
- брейн–ринг (за зразком гри „Що? Де? Коли?”);
- вікторини з історії України, зокрема з історії Збройних Сил України та історії козацтва;
- конкурси на кращу пісню, рукописну газету, кінофільм чи відеофільм про гру „Джура” та заходи в рамках гри;
- змагання на туристській смузі перешкод, спортивного та туристського орієнтування;
- конкурс технічної творчості;
- огляд якості (рівня) початкової військової підготовки;
- стройовий впоряд – особиста підготовка та дії в складі рою;
- військово–тактична підготовка у формі теренової гри на місцевості з використанням елементів страйкболу;
- фізична підготовка – крос, плавання, метання гранати, лазіння по канату або жердині, згинання і розгинання рук в упорі, опорний стрибок через «коня» тощо;
- медична підготовка – надання долікарської допомоги;
- цивільна оборона – виконання нормативів щодо роботи зі спеціальними приладами та користування індивідуальними засобами захисту, гасіння умовної пожежі та рятувальні роботи;
- комбіновані військово–спортивні та туристські естафети.

5.2. Напрями роботи в роях:

- навчання і фізичне загартування членів рою під час занять у гуртках, творчих об’єднаннях у навчальних закладах, за місцем проживання, в оздоровчих закладах;
- щорічні огляди військово–спортивної підготовки, патріотичного та духовного виховання козачат, джур козацьких і молодих козаків шляхом проведення змагань, зльотів, конкурсів за окремими умовами;
- туристські спортивні походи (пішохідні, кінні, лижні, велосипедні, водні), історико–краєзнавчі експедиції;
- виконання добродійних завдань під гаслом „Добре діло” на засадах козацького лицарства;
- участь в екологічних акціях та акціях милосердя, культурно–просвітницьких заходах;
- ведення колективного щоденника „Добрі справи”;
- навчання за розпорядком дня „День козака”;
- навчання та тренування в гуртках і секціях традиційних народних єдиноборств, козацьких бойових мистецтв, військового впоряду, туристської підготовки, розучування народних обрядів;

- вивчення народної культури, педагогіки та моралі;
- співпраця з дитячими й молодіжними організаціями України та зарубіжжя.

5.3. На всіх етапах гри „Джура” обов’язковим є конкурс на кращий звіт про добродійні справи під гаслом «Добре діло», що виконувались відповідно до ідейних принципів козацького лицарства.

5.4. Педагог-вихователь рою та козак-наставник, що призначаються керівником навчального закладу за їх згодою, відповідно до плану навчально-виховних заходів проводять заняття і тренування з козачатами, джурами козацькими і молодими козаками. В основі змісту занять лежать духовний розвиток та фізичне загартування, що реалізується у формі конкурсів, оглядів, естафет, змагань, вікторин тощо.

5.5. У рамках етапів гри «Джура» проводяться конференції, „круглі столи”, диспути, зустрічі з ветеранами Збройних Сил України, представниками козацьких громадських організацій, краєзнавцями тощо.

5.6. Заходи у рамках гри «Джура», а також I, II та III етапи проводяться за умовами, що розробляються організаторами зазначених етапів згідно з цим Положенням.

VI. Документація та строки її подання

6.1. Для участі у III етапі гри «Джура» керівники команд у день заїзду на місце проведення заходу подають до головного штабу такі документи:

- наказ про відрядження команди на участь у III етапі гри «Джура»;
- затверджений список команди, у якому зазначаються: № з/п, прізвища та імена учнів, рік народження, навчальний заклад, місце проживання (до списку включаються також керівники команд);
- заявку на участь у III етапі гри «Джура», у якій зазначаються: № з/п, прізвища та імена учнів, рік народження;
- копії паспортів керівників та учнів від 16 років та свідоцтв про народження учнів до 16 років, завірені керівником навчального закладу, учнівські квитки;
- медичні книжки керівників команд;
- медичні довідки для учнів встановленого зразка.

6.2. Обробка персональних даних здійснюється відповідно до законодавства про захист персональних даних.

VII. Підбиття підсумків та нагородження переможців

7.1. Підсумки I, II та III етапів гри «Джура» підбиваються у кожному виді змагань (конкурсів, вікторин) (далі – змагання) окремо. Переможці визначаються за найбільшою сумою балів, набраних під час цих змагань.

Переможці у комплексному заліку I, II та III етапів гри «Джура» визначаються за найменшою сумою місць, зайнятих в усіх залікових видах змагань.

7.2. Переможці I, II та III етапів нагороджуються грамотами, дипломами, призами, оздоровчими та екскурсійними поїздками організаторів гри «Джура».

VIII. Фінансування гри «Джура»

8.1. Фінансування проведення I та II етапів гри «Джура» в районах (містах), в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, проїзд та харчування учасників гри «Джура», проведення тренувальних зборів, відрядження осіб, що супроводжують учнів, та суддів, нагородження переможців здійснюються за рахунок асигнувань, передбачених у відповідних бюджетах на відповідний рік Міністерством освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, управліннями освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій та інших джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством.

8.2. Витрати на організацію та проведення III етапу гри „Джура” здійснюються в межах відповідних асигнувань, передбачених Державним бюджетом України на відповідний рік, а також коштів, не заборонених законодавством.

Виховання у молодого покоління почуття патріотизму, відданості справі зміцнення державності, активної громадянської позиції нині визнані проблемами загальнодержавного масштабу.

II. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

2.1 План роботи загальноосвітнього навчального закладу щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання учнівської молоді на 2014-2015 навчальний рік

№ з/п	Виховні завдання, заходи	Термін виконання	Відповідальні
I.	Забезпечення сприятливих умов для самореалізації особистості відповідно до її інтересів та можливостей		
1.	Забезпечення права вибору учнями (вихованцями) здобуття освіти, форм навчання, участі в організації навчально-виховного процесу.	Постійно	Класні керівники
2.	Удосконалення системи позашкільної освіти як невід'ємної складової системи безперервної освіти, спрямованої на забезпечення творчого, інтелектуального та духовного розвитку дітей, на задоволення їх інтересів та індивідуальних запитів у сфері культури, спорту, мистецтва, науки	Постійно	Заступник директора 3 виховної роботи
3.	Удосконалення системи позаурочної діяльності школярів	Постійно	Заступник директора 3 виховної роботи, керівники гуртків

4.	Забезпечення індивідуального підходу до особистості та виховання.	Постійно	Керівники гуртків
II.	Виховання правової культури, поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки – Герба, Прапора, Гімну України та історичних святинь		
1.	Проведення у школі тижня правової освіти та виховання, спрямованого на розвиток у школярів почуття власної гідності, усвідомлення своїх прав і місця в суспільстві, можливості реалізації своїх прав у поєднанні з виконанням обов'язків.	Листопад	Учителі правознавства
2.	Проведення у школі огляду-конкурсу на кращий куточок правової освіти та виховання.	Листопад	Педагог - організатор
3.	Забезпечення розміщення державної символіки в навчальному закладі, виконання державного Гімну під час проведення різноманітних урочистих зібрань, спортивних змагань, інших масових заходів.	Постійно	Заступник директора з виховної роботи 3
4.	Забезпечення участі школи в міських заходах до Дня Державного Прапора України.	серпень	Заступник директора з виховної роботи 3
5.	Забезпечення проведення циклу заходів за темою: «Мої права і обов'язки за Конституцією України»: бесіди – «Символи України», «Конституція України – Основний Закон», брейн-ринг «Мої права»	вересень-грудень 2014	Заступник директора з виховної роботи, класні керівники, учителі правознавства
6.	Проведення шкільних конкурсів художніх учнівських робіт «Символи України», спрямованих на виховання шанобливого ставлення до Герба, Прапора, Гімну України, іншої загальнодержавної та регіональної символіки	10.11-14.11.2014	Учителі трудового навчання та образотворчого мистецтва
7.	Проведення акції вручення шістнадцятирічним юнакам і	Щорічно	Заступник директора 3

	дівчатам паспортів громадянина України		виховної роботи
8.	Обласний (районний) семінар-практикум для педагогів-організаторів «Використання державної символіки як засіб формування ціннісного ставлення до суспільства та держави»	11.12.2014	Педагог-організатор
III.	Формування мовної культури, оволодіння та вживання української мови як духовного роду нації		
1.	Забезпечення виконання у школі статті 10 Конституції України та законодавства про мови	Постійно	Заступник директора з виховної роботи, учителі української мови
2.	Проведення виховних заходів відповідно до Концепції державної мовної політики, спрямованих на виховання української мовної свідомості та національної гідності	Постійно	Заступник директора з виховної роботи, класні керівники
3.	Проведення конкурсу на кращого знавця українського правопису «Майстер української орфографії»	07.11.2014	Учителі української мови та літератури
4.	Участь школярів у Міжнародному конкурсі знавців української мови імені Петра Яцика, Шевченківському конкурсі, Всеукраїнському конкурсі учнівської творчості «Об'єднаймося ж, брати мої»	жовтень 2014 – березень 2015	Учителі української мови та літератури, історії
5	Проведення Днів української писемності та мови	Листопад, лютий	Учителі української мови та літератури, бібліотекар
IV.	Формування духовних цінностей українського патріота: почуття патріотизму, національної свідомості, любові до українського народу, його історії, Української держави, рідної землі, родини, гордості за минуле і сучасне, на прикладах героїчної історії українського народу та кращих зразків культурної спадщини; відновлення і вшанування національної пам'яті		
1.	Організація роботи щодо залучення учнів до вивчення історичного минулого, культури українського народу, пропагування здобутків	Постійно	Класні керівники, учителі історії

	національної духовної спадщини шляхом проведення акцій, конкурсів патріотичного спрямування		
2.	Проведення в школі зустрічей, вечорів пам'яті, творчих конкурсів, походів шляхами бойової слави, з метою пропагування та виховання дітей та учнівської молоді на кращих зразках героїчної історії країни, славних бойових і трудових традицій старшого покоління	Протягом року	Заступник директора з виховної роботи, класні керівники, учителі історії
3.	Участь у Всеукраїнських конкурсах на кращу творчу та науково-дослідницьку, пошукову роботу серед учнівської молоді з вивчення невідомих сторінок історії та культури рідного краю, міста	Постійно	Заступник директора з навчально-виховної роботи, заступник директора з виховної роботи, учителі історії, української мови та літератури
4.	Круглий стіл для класних керівників на тему: «Формування ціннісних орієнтацій учнів»	25.11.2014	Заступник директора з виховної роботи, керівник міського (районного) методичного об'єднання класних керівників
5.	Проведення заходів: 1. виховні години: «Я-українець і цим пишаюся»; «Мій край, моя історія жива»; «Шляхами подвигу і слави»; 2. тижні: українського козацтва «У єдності – наша сила»; Пам'яті – «Навічно в пам'яті народній»	Жовтень, листопад, травень, 15-19.09.2014 13-17.10.2014 27-31.10.2014 03-09.05.2015	Заступник директора з виховної роботи, класні керівники, учителі історії
6.	Організувати проведення заходів із відзначення ювілейних, історичних, пам'ятних дат, знаменних подій у житті українського народу	Протягом року	Заступник директора з виховної роботи

7.	Провести виховні години, приурочені до традиційних народних свят: Дня Покрови Пресвятої Богородиці, Дня Святого Наума, Дня Святого Миколая, Свята Різдва Христового, Великодня тощо	Протягом року	Заступник директора виховної роботи, класні керівники 3
8.	Організація та проведення конкурсу сценаріїв виховних заходів, спрямованих на підвищення зацікавленості молоді щодо державної служби та служби у Збройних силах України, її готовності до захисту України, збереження та шанування національної пам'яті	Протягом року	Заступник директора виховної роботи 3
9.	Організація та проведення конкурсу учнівських проектних робіт, спрямованих на виховання дбайливого ставлення до національних багатств, рідної природи, готовності до захисту Батьківщини, пошани до історичної пам'яті, любові до рідної культури, мови, національних свят і традицій	Листопад-грудень	Заступник директора виховної роботи 3
10.	Організація та проведення заходів з відзначення ювілейних, історичних, пам'ятних дат, знаменних подій в житті міста, всього українського народу	Щорічно	Заступник директора виховної роботи, класні керівники 3
11.	Організація участі школярів у міських та державних заходах: до Дня Соборності України, пам'яті героїв Крут, Міжнародного дня рідної мови, пам'яті Т.Г. Шевченка, пам'яток історії та культури, Дня Перемоги, Європи, Матері, Міжнародного дня сім'ї, Дня слов'янської писемності та культури, Конституції України, Державного Прапора України, українського козацтва, української писемності і мови, Дня пам'яті жертв Голодомору в Україні, пам'яті жертв політичних репресій	Щорічно	Заступник директора з виховної роботи, класні керівники, педагог - організатор

12.	Проведення заходів спрямованих на збереження традицій та звичаїв українського народу, вивчення його історичної та культурної спадщини	Щорічно	Заступник директора з виховної роботи, класні керівники, педагог - організатор
13.	Забезпечення співпраці з радою ветеранів міста щодо організації проведення заходів до Дня Перемоги та інших пам'ятних дат	Постійно	Заступник директора з виховної роботи
14.	Робота шкільних музеїв щодо поповнення фондів новими матеріалами пошукової діяльності учнів	Постійно	Заступник директора з виховної роботи, завідувач музею
15.	Формування в учнів знань про Україну як основного чинника національно-патріотичного виховання	Постійно	Класні керівники, учителі правознавства, історії, української мови та літератури
16.	Участь у Всеукраїнському русі учнівської молоді України «Моя земля – земля моїх батьків», проведення міських етапів Всеукраїнської туристсько-краєзнавчої експедиції «Історія міст і сіл України», Всеукраїнської туристсько-краєзнавчої експедиції «Краса і біль України», Всеукраїнської історико-краєзнавчої акції учнівської молоді «Шляхами подвигу і слави», «Пам'ятати. Відродити. Зберегти»	Постійно	Заступник директора з виховної роботи, класні керівники
17.	Організувати тематичну виставку до Дня Збройних Сил України	06.12.2014	Шкільний бібліотекар
18.	Оновлення експозиції в шкільному музеї	Постійно	Завідувач музею
19.	Проведення пошукової роботи, залучення учнів до музейної справи	Постійно	Завідувач музею
20.	Залучення учнівської молоді до вивчення історії, культури українського народу, пропагування здобутків національної духовної	Постійно	Учителі історії, української мови та літератури, класні керівники

	спадщини шляхом проведення акцій, фестивалів, конкурсів		
V.	Утвердження в свідомості громадян об'єктивної оцінки ролі українського війська в українській історії, спадкоємності розвитку Збройних Сил у відстоюванні ідеалів свободи та державності України і її громадян від княжої доби, Гетьманського козацького війська, військ Української народної республіки, Січових стрільців, Української повстанської армії до часів незалежності.		
1.	Проведення конкурсів, вікторин з питань ролі Збройних сил у відстоюванні ідеалів свободи та державності України та її громадян від княжої доби до часів незалежності	Протягом навчального року	Учителі історії
2.	Забезпечення науково-методичного супроводу методичних розробок учителів предмету «Захист Вітчизни» та керівників військово-спортивних гуртків	Протягом навчального року	Учитель предмету «Захист Вітчизни»
VI.	Формування психологічної та фізичної готовності молоді до виконання громадянського і конституційного обов'язку щодо відстоювання національних інтересів та незалежності держави, підвищення престижу і розвиток мотивації молоді до державної та військової служби		
1.	Брати участь у днях відкритих дверей вищих навчальних закладів, які готують молодь до державної та військової служби	Постійно	Заступник директора з виховної роботи, класні керівники, учитель предмету «Захист Вітчизни»
2.	Взяти участь у військово-патріотичній грі «Сокіл» («Джура»), Всеукраїнській військово-патріотичній спортивній грі «Зірниця»	Відповідно до Положення про проведення ігор	Учителі фізичної культури, учитель предмету «Захист Вітчизни»
3.	Забезпечення організації Почесної варти біля Вічного вогню на Меморіалі Слави до Дня Перемоги та інших пам'ятних дат Великої Вітчизняної війни	Щорічно	Учитель предмету «Захист Вітчизни»
4.	Проведення міських змагань з кульової стрільби	Щорічно	Учитель предмету «Захист Вітчизни»

5.	Організація та проведення спартакіади серед допризовної молоді з військово-прикладних видів спорту	Щорічно	Учитель предмету «Захист Вітчизни»
6.	Проведення змагань «Ну-мо, допризовник!»	Грудень	Учитель предмету «Захист Вітчизни», вчителі фізичної культури
7.	Участь у благодійних акціях з підтримки учасників анти терористичної операції на Сході України	Протягом року	Заступники директора виховної, навчально-виховної роботи 3
VII.	Відродження та розвиток українського козацтва як важливої громадської сили військово-патріотичного виховання молоді		
1.	Участь у Всеукраїнському фізкультурно-оздоровчому патріотичному фестивалі «Нащадки козацької слави»	Жовтень	Заступник директора виховної роботи, класні керівники, учителі фізичної культури 3
2.	Проведення тематичних уроків з історії України, виховних годин, бесід, лекцій за темами: «Козацькі сурми», «Славетні українці», «Козацькому роду нема переводу», «Сторінки історії українського козацтва», «День Святої Покрови Пречистої Богородиці – свято козацьке»	Жовтень	Заступник директора виховної роботи, класні керівники, учителі історії 3
3.	Проведення засідань «круглих столів», семінарів за темами: «Етапи створення Української козацької держави», «Роль українського козацтва в розбудові Української держави», «Про Січ і життя запорожців»	Жовтень	Заступник директора виховної роботи, класні керівники 3
4.	Проведення виставок дитячих малюнків, плакатів за темами: «Козацька Україна», «Славетні козаки»	Жовтень	Заступник директора виховної роботи, учителі образотворчого мистецтва 3

VIII.	Забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, людей похилого віку, турбота про молодших та людей з особливими потребами		
1.	Організація волонтерського руху, залучення школярів до посильної допомоги людям похилого віку, інвалідам, дитячим садкам, Центру реабілітації дітей, бійцям АТО	Постійно	Заступник директора з виховної роботи, класні керівники
2.	Участь школярів у Всеукраїнських та обласних благодійних заходах	Протягом року	Заступник директора з виховної роботи, класні керівники
3.	Проведення заходів, спрямованих на формування світогляду солідарності поколінь, любові до матері, батька, поваги до свого роду	Протягом року	Заступник директора з виховної роботи, класні керівники
4.	Робота з батьками в рамках програми «Родинна твердиня», сприяти оволодінню батьками сучасними педагогічними знаннями й уміннями	Протягом року	Заступник директора з виховної роботи, класні керівники
5.	Проведення Дня Матері	Травень	Заступник директора з виховної роботи, класні керівники
6.	Організація та проведення виставок-ярмарок виробів, виготовлених дітьми на заняттях в гуртках, студіях, творчих об'єднаннях образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва та народних ремесел, направлених на виховання у дітей доброчинності та милосердя	За потреби	Керівники гуртків
7.	Організація вивчення потреб молоді (проведення соціологічних досліджень)	Протягом року	Психологи, соціальний педагог, заступник директора з виховної роботи
8.	Участь у місячнику по благоустрою міста (села)	Квітень, жовтень	Заступник директора з виховної роботи, класні керівники

9.	Заходи щодо збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду, формування у населення екологічної культури, підвищення екологічної свідомості, залучення дітей та молоді до природно-заповідної справи	Постійно	Учитель біології, класні керівники
Х.	Сприяння розвитку фізичного, психічного та духовного здоров'я		
1.	Участь учнів у масових заходах художньо-естетичного, науково-технічного, еколого-натуралістичного, туристсько-краєзнавчого, національно-патріотичного, фізкультурно-оздоровчого, військового та спортивного напрямів	Протягом року	Заступники , директора 3 навчально-виховної та виховної роботи, педагогічний колектив
2.	Проведення заходів, спрямованих на збереження та зміцнення здоров'я учнівської молоді, формування у школярів свідомої мотивації здорового способу життя, навичок дбайливого ставлення до власного здоров'я та життя	Постійно	Учителі фізичної культури, основ здоров'я
3.	Організація роботи учнів за програмою «Школа проти СНІДу»	Постійно	Практичний психолог, соціальний педагог
4.	Участь школярів у міських (районних), обласних спортивних змаганнях	Постійно	Учителі фізичної культури
5.	Участь у міському етапі Всеукраїнського Фестивалю-конкурсу «Молодь обирає здоров'я»	Щорічно	Практичний психолог, соціальний педагог
6.	Участь команди школи у міському (районному) спортивному змаганні-фестивалі «Козацький гарт»	Щорічно	Учителі фізичної культури
7.	Реконструкція, ремонт та облаштування спортивних споруд школи (шкільного стадіону, баскетбольного та волейбольного майданчиків)	Щорічно	Практичний психолог, соціальний педагог

ХІІ.	Виховання здатності протидіяти проявам аморальності, правопорушень, бездуховності, антигромадської діяльності		
1.	Організація та проведення заходів з профілактики правопорушень, бездоглядності, безпритульності серед дітей і підлітків	Постійно	Заступник директора з виховної роботи, соціальний педагог, психолог, класні керівники
2.	Організація діяльності педагогічного колективу з органами учнівського та батьківського самоврядування щодо формування у дітей та молоді духовності, моральної культури, толерантної поведінки, уміння жити в громадянському суспільстві	Постійно	Заступник , директора з виховної роботи, соціальні педагоги, психологи, класні керівники
3.	Організація та проведення «круглого столу» на тему «Формування толерантності та взаєморозуміння в учнівському колективі».	Протягом року	Заступник, директора виховної роботи, соціальний педагог, психолог

2.2. Організація роботи з патріотичне виховання в контексті Програми «Основні орієнтири виховання учнів 1-11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів України»

Сучасний зміст виховання дітей та учнівської молоді в Україні – це науково обґрунтована система загальнокультурних і громадянських цінностей та відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, інших людей, праці, природи, мистецтва, самої себе. Виховання здійснюють для ідентифікації вихованця із загальноновизнаними цінностями і якостями та самореалізації його сутнісних сил. Система цінностей і якостей особистості розвивається і виявляється через її власне ставлення.

Ціннісне ставлення особистості до суспільства і держави виявляється у патріотизмі, правосвідомості, політичній культурі та культурі міжетнічних відносин.

Патріотизм виявляється в любові до батьківщини, свого народу, турботі про його благо, сприянні становленню й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовності відстояти її незалежність, служити і захищати її, розділити свою долю з її долею, повазі до українських звичаїв і обрядів, усвідомленні спільності власної долі з долею Батьківщини, досконалому володінні української мовою.

Розвинена правосвідомість виявляється в усвідомленні особистістю своїх прав, свобод, обов'язків, свідомому ставленні до законів та державної влади.

Політична культура – це політична компетентність (наявність знань про типи держав, політичні організації та інституції, принципи, процедури й регламенти суспільної взаємодії, виборчу систему), а також лояльне й водночас вимогливе ставлення громадян до держави, її установ, органів влади, здатність брати активну участь в ухваленні політичних рішень. Культура *міжетнічних відносин* передбачає поважне ставлення дітей та учнівської молоді до прав людини; сформованість інтересу до представників інших народів; толерантне ставлення до їхніх цінностей, традицій, мови, вірувань; вміння гармонізувати свої інтереси з етнічними та релігійними групами заради громадянської злагоди.

У молодшому шкільному віці у дитини ормується здатність пізнавати себе як члена сім'ї, родини, дитячого об'єднання; як учня, жителя міста чи села; виховується любов до рідного дому, школи, вулиці, своєї країни, її природи; до рідного слова та державної мови, побуту, традицій, культурних особливостей як рідного, так й інших етносів українського народу.

У підлітковому віці виховується духовно-осмислений, рефлексивний патріотизм, який поєднує любов до свого народу, нації, Батьківщини з почуттям поваги до інших народів, своїх і чужих прав та свобод.

Тому у старшому шкільному віці пріоритетними рисами ціннісного ставлення до Батьківщини є відповідальність і дієвість. Старшокласники не лише ідентифікують себе з українським народом, але й прагнуть жити в Україні, пов'язати з нею свою долю, служити Вітчизні на шляху її національного демократичного відродження; працювати на її благо, захищати її; поважати Конституцію України і дотримуватися Законів; володіти рідною та державною мовою; визнавати пріоритети прав людини, поважати свободу, демократію, справедливість.

Основні завдання та тематичне спрямування заходів з національно-патріотичного виховання Початкова школа

Виховні досягнення

Сформованість основних понять про народ, націю, суспільство, державу:

- почуття поваги та гордості до рідного краю, народу, мови;
- відчуття себе громадянином України, шанування державних символів, Конституції України;
- любові до культури свого народу, його традицій, звичаїв і обрядів;
- розуміння правил взаємодії людей у колективі, суспільстві та безконфліктність їх спілкування, толерантного ставлення до представників інших національностей, шанобливого ставлення до їх культури, релігій, традицій.

Тематичний зміст виховної діяльності

1 клас

"Та земля мила, де мати народила", "Моя рідна Україна", "Символи моєї держави", "Знай і поважай Герб, Прапор і Гімн своєї Батьківщини", "Ми – українці", "У країні рідної мови", "Мова", "Наша мова – солов'їна".

2 клас

Наша Вітчизна – Україна", "У нас одна Батьківщина – наша рідна Україна", "Ми – українці", "Я – син своєї землі", "Українці за кордоном", "Славетні українці", "Кожному миле його слово рідне", "Я маю право... кожна людина має право".

3 клас

"Я – маленький громадянин", "Ми всі – єдина сім'я", "Чи знаєш ти свій край?", "Древня столиця України", "Легенди нашого краю", "Вулицями рідного міста (села)", "Година пам'яті", "Моральні цінності мого народу. Традиції поваги, турботи, співчуття й допомоги людям", "Моя мала Батьківщина", "Мій рідний край", "Рід, родина, рідня", "Моя рідна вулиця", "Пам'ятаймо героїв", "Мої права та обов'язки", "Дитяча праця і права дитини".

4 клас

"Одна-єдина на цілім світі...", "Я – громадянин України і пишаюсь цим", "Люби і знай свій рідний край", "Люди, які прославили мій край", "Сторінки історії мого міста (села)", "І живе калина на папері", "Всі народи України живуть в злагоді та мирі", "Шануймося, бо ми того варті".

Основна школа

5-7 класи

Виховні досягнення

Усвідомлення єдності власної долі з долею Батьківщини:

- виховання почуття патріотизму;
- почуття любові до свого рідного краю, Батьківщини, народу, традицій та звичаїв;
- моральних, духовних та історико-культурних цінностей, високої мовної культури;
- шанобливого ставлення до державної символіки;
- правил та норм поведінки, соціально важливих для суспільства;
- активної життєвої позиції щодо негативних проявів у соціумі;
- толерантного ставлення до історії та культури інших народностей, які проживають в Україні та інших державах;
- шанування героїв України;
- знання і повага законів України.

8 -9 класи

Сформованість потреби у збереженні та примноженні духовного й матеріального багатства українського народу:

- відповідальності, як важливої риси особистості, за долю Батьківщини;
- розуміння особистістю своїх прав, свобод, обов'язків;
- громадянської життєвої позиції, участь в учнівському самоврядуванні, житті школи та громади;
- власної віри у духовні сили народу, його майбутнє;
- усвідомлення себе патріотом і громадянином України;
- участь у самоврядуванні закладу;
- потреби у полікультурному спілкуванні на основі взаєморозуміння та поваги.

Тематичний зміст виховної діяльності

5 клас

"Хто і коли жив в Україні", "Ми – творці власного життя", "Україна пам'ятає", "В ім'я твого і мого життя" (сторінками історії), "Ніхто не забутий, ніщо не забуте", "Державний гімн України", "Що я знаю про Україну?", "Закони життя нашого класу", "Немає прав без обов'язків", "Конвенція ООН та Конституція України про права дітей", "Про символіку України", "Герої завжди поміж нас", "Тарасове слово", "Твоя активна життєва позиція".

6 клас

"Я – моя родина – Україна", "Україна – полікультурна держава", "Демократичні принципи та цінності", "Згадаймо всіх поіменно", "Моя земля – земля моїх предків", "Державна символіка", "І синє небо, і жовте колосся", "Люби і знай свій рідний край", "Традиції мого народу", "Мова рідна – слово рідне!", "Хто живе поруч зі мною?", "Традиції моєї родини", "Школа – наш дім, ми господарі в ній", "Тарасовими шляхами", "Козацький КВК".

7 клас

"Любове моя – Україно!", "Українці в світі", "Наші земляки", "Україна від козацьких часів до сьогодні", "Найвідоміші винаходи українців", "Мій рідний край", "Історія рідного краю", "Народознавчий конкурс ерудитів", "Життя та побут українців", "Українська вдача", "Моє село чи місто", "Запорізькі козаки", "Діти мають знати свої права", "Виховуємо лідерські якості", "Школа зустрічає гостей", "Випускники нашої школи", "Українська державність", "Українська топоніміка".

8 клас

"Країна, в якій я живу", "Моя Україна, демократична і вільна, я з нею пов'язую долю свою", "Трагедії українського народу", "Я - громадянин і патріот держави", "Збережемо наш скарб - рідну мову", "Джерела духовності мого краю", "Видатні люди мого краю", "Допоможемо ветеранам", "Козацькі сурми", "Українці за кордоном. Що таке діаспора?", "Україна – суверенна і незалежна держава", "День Соборності України", "6 грудня – День збройних сил України", "Є пам'ять, якій не буде кінця", "Воїни – інтернаціоналісти",

"Видатні вчені України, рідного краю", "Українське козацтво міфи та реалії", "Ми - єдиний народ".

9 клас

"Громадянське суспільство - гарантія дотримання прав людини", "Гуманістична мораль у громадянському суспільстві", "Державні символи України", "Дебати: право на приватне життя", "Україна – європейська держава", "Видатні вчені України", "Ваш світлий Подвиг незабутній", "Культура політичної дискусії", "Твоя правова культура", "Що ми можемо зробити для того, щоб шкільне життя було яскравим і незабутнім".

Старша школа

Виховні досягнення

Національна самосвідомість:

- сформованість основних понять про народ, націю, суспільство, державу;
- знання Конституції України, виконання норм закону;
- ідентифікація з українською нацією, усвідомлення себе громадянином, патріотом і гуманістом, який може і має добросовісно впливати на розбудову громадянського суспільства, правової демократичної держави в Україні, захищати свої права;
- почуття патріотизму, розвиненої правосвідомості, культури міжетнічних відносин;
- почуття свободи, людської і національної гідності;
- розуміння важливості української мови як основи духовної культури нації;
- знання історії, культури свого народу, його традицій, звичаїв і обрядів;
- готовність до захисту національних інтересів України;
- толерантне ставлення до представників інших народностей, шанобливе ставлення до їх культури, релігій, традицій.

10 клас

"Я – українець!", "Можна все на світі вибирати, сину, вибрати не можна тільки Україну!", "Зустріч з народними умільцями краю", "Літопис мого родоводу", "Патріотизм - нагальна потреба України й кожного українця", "Псевдопатріотизм і його прояви", "У нашій рідній Україні – ми всі український народ", "Ми різні, але ми єдині", "Демократія як загальнолюдська цінність", "Толерантність – моральний імператив сьогодення", "Права і свободи громадян – пріоритетні цінності демократії", "Свобода та особиста недоторканість громадян", "Основи правосвідомості особистості", "Славетні постаті України", "Конституційні основи держави", "Від формування правомірної поведінки до правової культури громадянина України", "Політична культура. Якою вона повинна бути?", "Мій рідний край ні з чим не порівняти!", "Історія та сучасність рідного краю", "Ми співпрацюємо з територіальною громадою міста (села)", «Презентуємо учнівське самоврядування», "Взаємодія

та співпраця з громадськими дитячими об'єднаннями та молодіжними організаціями", "Насильство та як його уникнути", "Сучасне рабство. Торгівля людьми", "Захист Вітчизни – обов'язок громадянина", "Сучасні гендерні стереотипи".

11 клас

"Особисті потреби та вимоги суспільства", "Про самоактуалізацію та самовизначеність особистості", "Я і соціум", "Видатні особистості рідного краю", "Презентуємо нашу школу", "Учнівське самоврядування в школі", "Герої для нас як приклад...", "Сучасний політик – який він?", "Якби я був політиком...", "Видатні постаті України", "Україна і Європа", "Ми – громадяни України", "Без правової культури немає правової держави", "Соборність і злагода – умови процвітання України", "Торгівля людьми – грубе порушення прав громадянина", "Особиста відповідальність – пріоритетна риса громадянина", "Я і соціум: проблеми самореалізації", "Україно! Ти – моя молитва!", "Гуманістична мораль і моральність – основа етики громадянськості", "Правосвідомість громадянина", "Горде ім'я - українець!", "Що означає бути патріотом?", "Лідер XXI сторіччя: соціально психологічний портрет", "Гендерна рівність: правове забезпечення і реальність", "Моральні принципи досягнення успіху", "Видатні випускники нашої школи", "Презентуємо себе", "Ми – різні, ми – рівні", "Культура міжетнічних відносин у полікультурному просторі", "Глобалізація: загроза або нова реальність?", "Інтеграція України в сучасному світі", "Порушення прав людини: експлуатація та торгівля".

III. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ З УЧНЯМИ

Т.В.Іщенко,

вчитель початкових класів

Оситнязької ЗОШ I-III ступенів

Новомиргородської райдержадміністрації

МІЙ РІДНИЙ КРАЙ – УКРАЇНА

(Заочна подорож для учнів 3-4 класів)

Мета: ознайомити дітей з Батьківщиною; розвивати пізнавальні інтереси; формувати національну свідомість школярів, виховувати повагу до державних символів, любов до рідного краю, його історичного минулого і сучасного.

Обладнання: на столі – хліб на вишитому рушнику, карти України й області, зображення державних символів.

I. Організаційна частина.

1. *Віршоване привітання від дітей (діти виходять в українських костюмах з хлібом на вишитому рушнику).*

Любі друзі, у наш клас

Завітали гості щирі.
Привітайте в добрий час
Гостей усмішкою й миром.
Ми вам раді, добрі люди,
І вітаєм щиро вас.
Тож запрошуємо щиро
На перший урок до нас.

2. Вітання від вчителя.

У вересні зустрілись знову, друзі,
Радість аж хлюпоче через край.
Скільки нових знань на виднокрузі!
Нам учитись – Боже помагай!
Заглядає в вікна горобина,
Кетягами стукає в шибки:
«Ви навчайтесь, діти, на «відмінно»,
Обминайте хитрі помилки,
Щоб моїм засмаглим стиглим гронам
З сорому ще більш не червоніть.
Ви уважні будьте на уроках,
Гарно і читайте, і пишіть».
Отаке сказала б горобина, ,
А від себе ще додаю і я:
«Хай щаслива вас чекає днина,
Хай лиш радість принесуть знання!»
1 вересня – День знань, чудове свято,
Тож дозвольте всіх вас привітати.
В нас сьогодні гості – мами й тати.
Час настав, перший урок почати.

II. Оголошення теми і мети заняття.

1. Проблемне завдання.

Якою буде тема нашого уроку, ви дізнаєтесь, коли розгадаєте загадку:

Красивий щедрий рідний край

І мова наша солов'їна.

Люби, шануй, оберігай

Усе, що зветься ... (*Україна*)

2. Слово учителя.

Ми сьогодні відбудемо в уявну подорож рідною Батьківщиною. Ви вже багато чого знаєте про неї і тому будете співавторами нашого уроку-подорожі.

– Що означає Україна для кожного із вас? (*рідний край, домівка, школа, Батьківщина, держава, земля, ліси, річка, гори...*)

Вправа «Асоціативний куц» (діти прикріплюють записані на листочках названі вище слова)

III. Основна частина.

1. Перша зупинка (На дошці – карти України й Кіровоградської області).

Вчитель. Все, що ми з вами назвали, об'єднує в собі наша держава. Погляньте на карту України. На ній позначено кордони української землі, де з давніх-давен живе наш народ. Територія, заселена українцями, така велика, що перетнути її пішки із заходу на схід можна аж за 90 днів. Це одна із найбільших країн у Європі.

Учень.

У зелені діброва,
У китицях калина.
Глянь, яка чудова
Наша Україна.
Різні в світі є країни,
Різні люди є на світі,
Різні гори, полонини,
Різні трави, різні квіти ...
Є з усіх одна країна,
Найрідніша нам усім.
То прекрасна Україна –
Нашого народу дім.
Можна все на світі
Вибирати, сину.
Вибрати не можна
Тільки Батьківщину.

2. Друга зупинка – «Символи України» (на дошці або на екрані зображення державної символіки України)

- Які символи нашої держави ви знаєте?
- Що означають кольори на прапорі?
- Що ви можете сказати про герб?
- Коли виконується Гімн України?
- Як поводитись при його виконанні?

3. Третя зупинка – «Столиця України» (на дошці чи екрані види Києва, пам'ятні місця, можливий показ відеофільму про Київ)

- Які ви знаєте міста України?
- Яке місто є столицею держави?

Учень.

Наш Київ розіслався
На горах над Дніпром,
Садами завітчався,
Мов дівчина вінком.

(Розповідь учителя про роль Києва у житті держави, його визначні місця. Демонструються фото-, відеоматеріали)

4. Найрідніший край, де ти живеш (на дошці або на екрані адміністративні карти України і Кіровоградської області, фото визначних місць Кіровограда, області).

А яке місто є нашим обласним центром?

Учень.

Моя Кіровоградщина –
Квітуча, степова.
З діда-прадіда спадщина
У серці ожива.
Центральною зветься
Вона ж бо неспроста.
Бо центр України тут міститься – ось так!
Усе тут рідне серцю, все душу звеселя.
Моя Кіровоградщина,
Мій край, моя земля.

(Демонструється карта Кіровоградської області та визначається територія на карті України).

Відповіді на запитання:

- А кого з видатних людей нашої малої батьківщини ви знаєте?
- Що ви знаєте про В.О.Сухомлинського?
- Які твори В.О.Сухомлинського ви читали?
- Чого вони вас навчили?

(Розповідь учителя про видатного педагога В.О.Сухомлинського, презентація книжкової виставки «В.О.Сухомлинський – дітям»)

5. «Гріє душу село, моє рідне село»

Як називається наше село?

Учень.

Де трава висока оситняг
У долині річки, на горбах.
Предки оселилися колись
І це місце Оситняжка нарекли.

Яку назву має наша річка?

Тече річка невеличка, що Ташликом зветься.
Навкруг неї Оситняжка у долині в'ється.
А по річці є ставочків напевне з десятків,
Є де влітку ловить рибу і відпочивати.

Що ви ще можете розповісти про своє село? *(Відповіді дітей)*

Мальовниче село Оситняжка,
Одне з найвіддаленіших сіл.
Оточили чебреці, ромашка,
Васильки, волошки, чистотіл.
Пахощі п'янки хвилюють знову,
Спогадів пробуджуючи рій.
Я люблю тебе, життя основу,
Рідний і коханий краю мій!
Село моє, в степу перлина...
За що тебе я так люблю?

Десь тут колише Україна
Народу долю і мою ...

IV. «Ерудити»

1. *Робота в парах, групах. Доповнити прислів'я приказки про Батьківщину:*

Батьківщина мати ... (умій за неї постояти).
Людина без Вітчизни... (як соловей без пісні).
Добре тому, хто в своєму ... (домі).
Що країна, то ... (родина).
За рідний край ... (життя віддай).
Всюди добре,... (а вдома найкраще).
Кожному мила рідна ... (сторона).
Кожен край має свій ... (звичай).
Рідна земля і в жмені ... (мила).

2. *Фотозагадка*

(Вчитель демонструє з фотоальбому краєвиди села, споруди, а діти називають даний об'єкт).

V. Підсумок

- Що сьогодні було для вас цікавим?
- Про що ви вже знали?
- Що дізналися нового?
- Про що бажали б дізнатися?

Учень.

У всіх людей одна святиня,
Куди не глянь, де не спитай.
Рідніша їм своя пустиня,
Аніж земний в чужині рай.
Нема без кореня рослини,
А нас, людей, без Батьківщини.

О.П. Мурановська,

вчитель початкових класів

Маловодянської ЗОШ I-III ступенів

Долинської райдержадміністрації

**ЛЮБЛЮ ВКРАЇНУ Я СВОЮ:
ВОНА НАЙКРАЩА В ЦІЛІМ СВІТІ**
(заняття для учнів 3-4 класів)

Мета: поглибити знання учнів про Україну, продовжити знайомити учнів з національними символами; формувати національну свідомість, розвивати пізнавальні інтереси учнів, виховувати любов до рідного краю, повагу до її символів, до людей хліборобської праці.

Обладнання: карта України, мультимедійна дошка, слайди (видатні українці, історичні місця Києва), роздатковий матеріал для роботи в групах.

I. Організаційний момент.

II. Повідомлення теми і завдань заняття.

Вчитель. Кожній людині мила своя сторона! Земля, на якій ви народились, є рідною для вас, бо на ній живуть ваші мама і тато, братики і сестрички, бабуся і дідусь – ваш рід, ваша родина. Родина до родини – то народ. А як називається наш народ, представниками якого ви є?

(Вчитель розгортає перед класом малюнок з ребусом).

Спробуйте розгадати ребус. Слово, зашифроване в ньому, підкаже вам, про що ми будемо говорити на першому уроці:

Учні. В ребусі зашифроване слово «Україна».

Вчитель. Що означає слово «Батьківщина»?

- Чим воно близьке вам?
- Що ви бачите, відчуваєте, коли вимовляєте його?

III. Робота над матеріалом заняття.

1. Завдання

- Пригадайте прислів'я, приказки про Батьківщину, рідну землю.

2. Робота в групах

Складіть за опорними словами прислів'я:

а) На світі, найкраще, всюди, а на Батьківщині, добре.

б) Без Батьківщини, як соловей, людина, без пісні.

Поясніть зміст прислів'я.

3. Як ви розумієте слова поета?

Можна все на світі вибирати, сину,

Вибрати не можна тільки Батьківщину

(В.Симоненко)

4. Робота з картою України

Коли поглянути на карту України, то можна помітити на заході коричневу смугу – то українські Карпати, гори, оспівані Іваном Франком, Юрієм Федьковичем, Михайлом Коцюбинським.

На сході видобувають вугілля, різні руди. Багатий і український степ. Перш за все своїми чорноземами, на яких вирощують щедрі врожаї.

На півдні нашу державу омивають Чорне і Азовське моря. Теплий клімат Криму дозволяє вирощувати цінні сорти винограду. На південному узбережжі півострова чимало здравниць, будинків відпочинку. А погляньте на це синє мереживо на карті! Це – річки!

– Назвіть найбільші ріки України. *(Дніпро, Південний Буг, Дністер, Дунай Прип'ять, Десна, Інгул тощо)*

– Подумайте, звідки виникли назви Лівобережна та Правобережна Україна?

- З чим це пов'язано? (*Дніпро протікає з півночі на південь через всю Україну, ніби поділяє її навпіл, назва походить від берегів ріки*).
- Що ви знаєте про головну річку нашої держави?
- Пригадайте про неї легенди, вірші, пісні.
- Чому українці називають Дніпро Славутичем?

5. Розповідь з елементами бесіди

Вчитель. Кожна держава має своє головне місто. А яке воно в Україні?

- Що ви знаєте про Київ? Чому його називають столицею? (*Відповіді учнів*)

Вчитель. В давнину в головному місті розміщувалася влада, знаходився престол держави. Тому Київ ще звали столярним містом. Від цього і походить слово «столиця».

Демонстрація слайдів пам'ятних місць Києва: історичної Софії Київської, пам'ятника Володимирі, площі Богдана Хмельницького, вулиці Хрещатик та майдану незалежності. (*Діти можуть коментувати показ*)

6. Робота з мультимедійною дошкою

На екрані запитання:

1. Чи впізнаєте ви споруду, що зображена? (Будинок Верховної Ради України)
 2. Хто працює в цьому будинку? (Депутати Верховної Ради)
 3. Хто такі депутати і чим вони займаються у Верховній Раді? (Це обранці народу, які виробляють закони життя держави)
 4. Хто є президентом нашої держави? (В.Ф. Янукович)
 5. Який головний закон держави було прийнято Верховною Радою 28 червня 1996 року? (Конституцію України)
 6. Яке свято відзначають громадяни України 24 серпня?
 7. Як ви розумієте слово «незалежність»? Кого з борців за незалежність нашої держави можете назвати? (Богдан Хмельницький, Тарас Шевченко, Михайло Грушевський та ін.)
7. *Продовження розповіді вчителя з елементами бесіди*

Кожна держава має свої головні символи.

- Які державні символи ви знаєте?
- Розгляньте прапор нашої держави. Чому він має жовтий і синій кольори?

Під синім небом України
 Золотилися жита,
 У чуйнім серці воєдино
 З'єдналася палітра та.
 Бо це дано нам споконвіку –
 Від пращурів жива яса –
 Душею, що не любить крику,
 Єднати землю й небеса
 (Вадим Крищенко)

(яса – сигнал, знак)

Учитель.

А що таке герб?

Опишіть герб України.

Як ви помітили кольори державного прапора і герба однакові.

Україна – це наша велика Батьківщина. А складається вона з окремих країв, які мають народні назви: Полісся, Волинь, Середня Наддніпрянина, Слобожанщина, Поділля, Карпати, Південь. А чи знаєте, в якому краї ми живемо? (*На півдні*).

Учень.

Де зелені хмари яворів
Зупинили неба синій став,
На стежині сонце я зустрів,
Привітав його і запитав:
всі народи бачив ти з висот,
всі долини і гірські шпилі.
Де ж найбільший на землі народ?
Де найкраще місце на Землі?

Учениця.

Сонце усміхнулося здаля:
Правда, все я бачу з висоти,
Всі народи рівні, а земля
Там найкраща, де вродився ти!

Учитель. Кожна людина з великою любов'ю згадує місце, де народилася, де пройшло її дитинство. Таке місце ще називають Берегом Дитинства. Тут мама наспівувала першу колискову, вишивала барвисті рушники, висаджувала квіти під вікном. Тут тато збудував хату, в якій завирувало родинне життя. На призьбі вечорами збираються всією сім'єю. І слухаєш – не переслухаєш то бувальщину з татових вуст, то чарівний голос мами, як починає вона співати українську пісню.

А чи пам'ятаєте ви пісні, які співає ваша мама? Наспівайте їх.

Берег Дитинства є у кожної людини. Що ж це за берег?

Учні. Таке місце називаємо отчим краєм, маленькою Батьківщиною. Це і рідна хата, і журавель над криницею, і золотисте поле, і стежка, яка завжди веде додому.

Учитель. А де ж ваш дім? Де ви живете?

- Як зветься населений пункт, яка його адреса?
- Чи має село (місто) крім офіційної назви, якусь місцеву назву?
- Звідки походить назва міста?

Отже Берег Дитинства – це найрідніші наші місця.

Споконвіку українці вважають себе хліборобами. Народне прислів'я каже: «Не земля родить, а руки».

До слова запрошується гість – комбайнер (батько дитини)

Гість. Земля завжди була трудною в обробітку. Хоч і мовиться, що життя прожити – не поле перейти. Але коли людина від землі, то вона не може просто пройти тим полем, щоб низько не вклонитися. Не може хлібороб не гадати, що воно скроплене потом і кров'ю попередніх поколінь. Що цю землю колись відвойовували у природи людські руки, орали, угноювали, вирощували хліби, охороняли від нападників, аби дорідна нива колосилась нам і нашим нащадкам...

Учитель. А як ви розумієте вислів «бережливе ставлення до хліба»?

Учні. Ми знаємо деякі звичаї бережливого ставлення до хліба (*називають правила*).

Ми повинні шанувати працю людей, які вирощують хліб.

Учні. Честь і слава хліборобам,
Що живуть в моїм селі.
Хлібороби хліб наш роблять,
Знайте й ви про це, малі
В пору літню, в час осінній,
Навесні й в гарячий час
Косять, жнуть вони і сіють,
Лан орють – у котрий раз!
Хлібороб у ріднім полі
Нам вирощує врожай.
Пшениці шумлять на волі,
Де початок їм, де край?
А їсте ви паляницю,
Калачі смачні їсте,-
Не забудьте уклонитись
Хліборобові за те!

Учитель.

Є відкриття, яких не вкриє сила.
Нехай минуть віка – тисячоліття.
А жінка та, що перший хліб спекла,
Залишиться безсмертною у світі.
І пам'ятника жінці тій немає,
А я її такою уявляю:
Із добрими ласкавими руками,
Як всі жінки у нашому селі.
Що творять хліб,
Щоденно творять хліб,
І все життя їх пахне колосками.

IV. Підсумок заняття

Бесіда за запитаннями

1. Що ви називаєте великою Батьківщиною, а що таке Берег Дитинства?
2. Які державні свята відзначають українці в червні і в серпні?

3. Як треба ставитися до людей хліборобської праці? Як відноситися до хліба?
4. Хто з ваших товаришів своїми відповідями на уроці вам найбільше сподобався?
5. Кого з них слід відмітити?

Вивчити віри напам'ять

Пропахлі вітром колоски –
Таке гінке безмежне поле.
І мамин хліб, і ті стежки,
Якими вранці йду до школи.
І перші проліски в гаю,
І щедре сонечко в блакиті,
Люблю Україну я свою:
Вона найкраща в цілім світі!

І.В. Козаченко,

вчитель української мови і літератури
Назарівської ЗОШ I-III ступенів
Кіровоградської райдержадміністрації

ДИВНА УКРАЇНА

(Виховна година для учнів 5 - 6 класів)

Мета: розширити знання учнів про історію становлення незалежності України, державні символи, про відомих земляків; виховувати патріотичні почуття.

Обладнання: карта України, Конституція України, зображення герба, запис Гімну України, портрети відомих українців, зображення найвизначніших природних явищ, роботи дітей, чисті аркуші паперу, олівці.

Учень.

Одна Батьківщина, і двох не буває.
Місця, де родилися, - завжди святі.
Хто рідну оселю свою забуває,
Той долі не знає в житті.
У рідному краї і серце співає,
Лелеки здалека нам весну несуть,
У рідному краї і небо безкрає,
Потоки, потоки, мов струни течуть.
Тут кожна травинка і кожна билинка
Вигойдують мрії на тонких вітрах.
Під вікнами мальви, в саду – материнка,
Оспівані щедро в піснях.
Пам'ятаймо, чиї ми сини,
Коли будні на серці чи свято,

Знову бачиться із давнини
Україна – зажурена мати.
І зруйнована бачиться Січ,
Де мій пращур лежить серед поля,
А йому похилилась довіч,
Наша ненька, немов та тополя.

Вчитель. У глибину століть сягає історія нашого народу. Україна виплекала Запорізьку Січ, славетну Києво-Могилянську Академію, виколисала велетнів сили і духу – таких як Петро Сагайдачний, Богдан Хмельницький, Іван Сірко, Григорій Сковорода, Устим Кармелюк, Юрій Дрогобич, Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Михайло Грушевський. Цей перелік, можна продовжити й іменами наших сучасників, які примножують славу Батьківщини-красуні.

Ми українці від Тараса,
Мазепи й Сковороди...
Було сліз більше, ніж води.
Нас голодом не раз морили,
І в очі населяли страх.
Та наші мовчазні могили
Куди не глянь – по всіх світах....
Тут українські юнаки
За Україну полягли в страшну годину,
Тут розпинали не Христа
Тут розпинали Україну.
Так їх багато полягло
За честь, за волю, України,
Щоб вільно, радісно жилось
На цій землі онуку й сину.

Вчитель. 24 серпня 1991 року Верховна Рада прийняла Акт проголошення незалежності України. А 1 грудня Акт було підтверджено Всеукраїнським референдумом. Ці історичні кроки визначили волю українського народу, його право на самовизначення, передбачене Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами.

Учень.

Святковий день – двадцять четверте серпня,
Так хочеться усмішок і пісень.
Віднині Україна незалежна.
Запам'ятайте, люди, світлий день!
Здійснилась давня заповітна мрія,
Бажання і надія поколінь.
Це почуття свободи серце гріє
І піднімає думи височінь.
Давайте ж станемо пліч-о-пліч, всі народи,
Щоб славу України відродить.

Щоб дружно жити, в радості і згоді,
Ми України сестри і брати

Учень. Україна – одна з найбільших європейських держав, її площа – 603,7 тис. км². Із заходу на схід вона простягається на 1316 км, а з півночі на південь – на 839 км.

Під рідним небом жайворон співа,
Я радий знати тих пісень слова.
Я слухав, чув: співала та пташина
Одне святеє слово: Україна.

На ріднім полі шепчуть колоски.
Я радий знати тихі їх думки.
Я слухав, чув, як кожна колосина
Шептала тихо слово «Україна».

Учень. Населення України становить близько 46 мільйонів чоловік. Багато українців живуть в інших країнах світу.

У ріднім краю зелен-гай шумить.
Я знати радий, про що він мріє-снить.
Я слухав, чув, як кожна деревина
Шуміла ніжно слово «Україна».

Вчитель. Кожна держава, маючи свою історію, має й свої історичні святині: герб, прапор, гімн. У 20-ій статті Конституції України зазначено: «Державними символами України є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України».

Герб держави символізує мир, творчу працю, спорідненість поколінь. Є близько 40 версій про походження тризуба. З деякими нас познайомлять наші учні (*виступи-проекти учнів*).

Державний Прапор символізує суверенітет. Синій і жовтий кольори стяга – означають чисте, мирне небо та пшеничне поле.

(*Звучить Гімн України*).

Вчитель. Слова національного гімну «Ще не вмерла Україна» написав в ХІХ столітті відомий український поет Павло Чубинський. А слова на музику поклав видатний композитор Михайло Вербицький.

Учень.

На білому світі є різні країни,
Де ріки, ліси і лани...
Та тільки одна на землі Україна,
А ми її доньки й сини.
Усюди є небо, і зорі скрізь сяють,
І квіти усюди ростуть..
Та тільки одну батьківщину
Ми маєм...її Україною звать.

Вчитель. Україна складається з різних регіонів: Буковина, Волинь, Полісся, Таврія, Донбас...Але найкраще, наймиліше те місце, де ми народилися

і вирости. Діти приготували творчі роботи, в яких розповіли про свою маленьку батьківщину. (Учні знайомлять зі своїми роботами).

Ігровий блок

Гра «Славетні українці».

На аркуші паперу записані прізвища відомих українців. Завдання: записати їх рід діяльності.

Наприклад: Т.Шевченко (поет), В.Кличко (боксер), М.Гоголь (письменник), С.Крушельницька (співачка), С.Корольов (конструктор), К.Білокур (художниця), М.Приймаченко (художниця), В.Лобановський (футбольний тренер), С.Бубка (спортсмен), М. Амосов (лікар) тощо.

Гра «Най-най...».

Зараз ми дізнаємось про найбільше, найширше, найглибше, найнезвичайніше, чим багатий наш рідний край.

Кожна правильна відповідь – 1 бал.

- Найбільше місто України (Київ).
- Найбільша річка України (Дніпро).
- Найглибше озеро (Світязь на Волині).
- Найбільше озеро (Ялпуг в Одеській області).
- Найбільше море, що омиває Україну (Чорне).
- Найвища гора (Говерла в Карпатах).
- Найстаріше дерево (1300-річний дуб у Рівненській області).
- Найвище дерево (модрина заввишки 54 м в м. Рахові на Закарпатті).
- Найбільша тварина (зубр, маса якого перевищує 1 т, живе в Карпатах).
- Чемпіони з боксу (брати Кличко).
- Чемпіон зі стрибків із жердиною (С. Бубка)
- Найбільший літак («Мрія», АН-255)

Оголошення переможців.

Учень.

Що то, діти, за країна –
Неба синього блакить,
На ланах у серпні жито
Стиглим золотом блищить?
У якій, скажіть, країні
Клімат лагідний, м'який?
Бог відводить буревії,
Негаразди всіх стихій?
Люди мудрі, працьовиті
У країні тій живуть.
На чуже не зазіхають
І свого не віддадуть.
У якій іще країні
Так земля родить охоча?
Наче пісня солов'їна –

Мова ніжна і співоча?
Гори є і полонини,
Є моря, річки, ліси...
Загалом, то є країна
Невимовної краси!
Гордо, голосно, дитино,
Ти назви ім'я країни,
У якій, хвалити Бога,
Народився і живеш.
Їй дочкою є чи сином
І, коли ти підростеш,
Будеш їй творити славу,
Розбудовувать державу.
Отже, зветься ця країна,
Незалежна і єдина –
Наша ненька – Україна!

Т.А. Бантиш,

вчитель початкових класів

Панчівської ЗОШ І-ІІІ ступенів,

Новомиргородської райдержадміністрації

Т.Г. ШЕВЧЕНКО – СИН УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

(Літературно-музична композиція для учнів 5-8 класів)

Мета: глибше ознайомити дітей з життям і творчістю великого українського поета Т.Г.Шевченка, вчити сприймати зміст поезій на слух, відображати його в малюнках; розвивати пам'ять, увагу, спостережливість; виховувати любов до свого народу, до української мови.

Обладнання: портрет Т.Г. Шевченка, вишитий рушник, малюнки дітей.

Навесні, коли тануть сніги

І на рясті заграє веселка,

Повні сил і живої снаги

Ми шануєм пам'ять Шевченка.

Учень. 9 березня 1814 року – пам'ятна дата в історії української літератури. Тоді, на світанку, у селі Моринцях на Звенигородщині, у хаті Григорія Шевченка, кріпака, народився син.

Учень. Безрадісним було дитинство Тараса. Тяжке кріпацьке життя. Був він і пастухом, і кухарчуком, і козачком, тобто слугою у пана. Ще з дитинства Тараса тягло до малювання. Крейдою чи вуглинкою змальовував він усе, що бачив (*демонстрація фотографій та малюнків*).

(Учень зачитує вірш)

Йому тринадцятий минав,

Він пас ягнята за селом,

І чистим серцем він пізнав
Народу біль, що був рабом.
Ішов полями по межі:
На панщині народ терпів.
І сів ниви все чужі,
Та не для себе, для панів.
Як виріс лиш, то кобзу він
До рук своїх пророчих взяв.
І в звуках духа свого струн
Він плач народу передав.
І сльози-перли він зберіг,
І кинув їх в бурхливий день
На чорний, рідний переліт
І став співцем нових пісень.
Розбив кайдани,
Розбив окупи,
І змагався з ворогом
Всемогутнім словом.
Не встояла кривда,
Наруга кривава,
По всім світі розійшлася
Тарасова слава.

Учень. Т.Г. Шевченко прожив усього 47 років, і з них 24 роки був у кріпацтві. 10 років мучився у солдатській неволі на засланні і всього 13 років був вільною людиною.

Учень. Гнів на жорстоке панство, жаль та біль від споглядання мук, любов до української землі, рідної природи – все це вилилося на папері у хвилюючих поетичних рядках.

Учень. Пропонуємо вікторину «З якого твору Т.Г. Шевченка ці рядки...?»
1-й учень читає рядки вірша «Садок вишневий коло хати».

Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх,
Сама заснула коло їх.
Затихло все, тільки дівчата
Та соловейко не затих.

2-й учень читає рядки вірша «І виріс я на чужині».

...Село неначе погоріло,
Неначе люди подуріли,
Німі на панщину ідуть
І діточок своїх ведуть.

3-й учень читає рядки вірша «Мені тринадцятий минало».

...Чого так весело було?
Господне небо, і село,
Ягня, здається, веселилось!

І сонце гріло, не пекло.

4-й учень читає уривок «Рече та стогне Дніпр широкий» з поеми «Причинна».

...Ще треті півні не співали,
Ніхто ніде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались,
Та ясен раз у раз скрипів.

5-й учень читає вірша «Тече вода з-під явора».

Пишається хатинонька,
Явір молодіє,
А кругом їх верболози
Й лози зеленіють.

Учень. У 1861 році на Україну прилетіла сумна звістка – у Петербурзі 10 березня перестало битися серце великого Кобзаря.

Учень. Поховали Тараса Шевченка в Україні над Дніпром, поблизу Канева. Ми шануємо пам'ять поета, ми називаємо його Кобзарем.

Учень. Його іменем названі вулиці, театри, школи. Пам'ятники Шевченку встановлені у багатьох містах України, у Росії, Білорусі, Угорщині, Канаді, США, Франції, Парагваї.

Учень.

Другого такого
Між нами немає,
Що від краю і до краю
Світ про нього знає.
Другого такого
Нема і не буде.
Щоб так його величали
Повік віків люди.

Учень.

Це не князь могутній
На дніпровській кручі
Зімкнув очі утомлені
З походу ідучи.
Це співак найбільший
І найсміливіший,
Що всю красу України
Перелив у вірші.

Учень.

Доповніть ці рядки потрібними за змістом словами:

1. Неначе сонце засіяло,
Неначе все на світі стало
Моє...лани, гаї, сади!
І ми, жартуючи, погнали
Чужі ягнята до...(води).

2. Дивлюся, аж світає,
Край неба палає,
Соловейко в темнім гаї
Сонце...(*зустрічає*).
3. Не називаю її раєм,
Тії хатиночки у ...(*гаї*).
4. Тече вода з-під явора
Яром на долину
Пишається над водою
Червона ...(*калина*).
5. На панщині пшеницю жала,
Втомилася, не спочивать.
Пішла в снопи, пошкандибала
Івана-сина...(*годувать*).
6. В лиху годину,
Якось недавно довелось
Мені заїхать в ...(*Україну*).

Учень. Читайте твори Шевченкаю. Вони видані 33-ма мовами світу.
(*Читає вірш «Заповіт»*)

Л.В.Білокоз,

координатор районного парламенту дітей,
соціальний педагог
Новоукраїнського районного центру дитячої
та юнацької творчості «ЗОРІТ»

ВЧИМОСЯ БУТИ СПРАВЖНІМИ УКРАЇНЦЯМИ (Тренінг для учнів 5-9 класів)

Мета: формувати активну громадську позицію; поглиблювати знання про Україну як незалежну європейську державу; розвивати прагнення бути свідомими громадянами.

Хід тренінгу

Вступ. Введення.

Учасники сідають в коло.

Вступне слово тренера.

Сьогодні ми з вами поведемо мову про найдорожче серцю кожної людини... А тему нашого тренінгу вам підкажуть рядки Ліни Костенко.

Буває, часом сліпну від краси.

Спинюсь, не тямлю, що воно за диво, –

Оці степи, це небо, ці ліси,

Усе так гарно, чисто, незрадливо,

Усе, як є – дорога, явори.

Усе моє, все зветься – Україна.

Оголошення теми і мети тренінгу.

Тренер. Наш тренінг «Вчимося бути справжніми українцями» присвячений 20-річчю незалежності України. Україна прагне стати зразком демократії, соціальної справедливості та правових гарантій. Такою її можуть зробити громадяни. То ж якими вони повинні бути, що мають зробити, щоб Україна зайняла належне місце серед найкращих країн Європи? Сьогодні ми визначимо необхідні умови, що сприятимуть розквіту держави.

1. Вправа «Знайомство» (20 хвилин).

Мета: познайомити учасників один з одним, підготувати їх до спільної подальшої роботи.

Обладнання: на ватмані малюнок калини, на якій не вистачає декількох китиць; червоні стікери у формі ягід калини; ручки.

Деякі грона калини незаповнені. Вам потрібно написати на її листочках власне ім'я та свої якості як громадянина і наклеїти на вільну китицю.

(Діти пишуть, клеять, утворюють китиці та коментують: «Я, _____, справжній громадянин своєї держави, тому що.....»).

Отже, можемо зробити висновок, що в Україні підрастають достойні громадяни, адже їм притаманні такі риси як... *(йде обговорення).*

Ви – запорука майбутнього нашої держави, її оберіг, так як і ця калина. Від вас залежить яким буде майбутнє.

(Тренер пропонує ознайомитися з визначенням терміну «громадянин» за словником).

2. Вправа «Очікування» (10 хвилин).

Мета: допомогти учасникам усвідомити власні очікування від заняття.

Обладнання: ватман, на якому зображене сонце без промінчиків; жовті стікери прямокутної форми.

Учасникам тренінгу пропонується написати та прокоментувати власні очікування від тренінгу на стікерах і прикріпити їх у вигляді промінців.

3. Вправа «Правила» (10 хвилин).

Мета: прийняти правила для продуктивної роботи, що створять сприятливу атмосферу для навчання у групі.

Учасники тренінгу називають правила, які, на їхню думку, потрібні для ефективної роботи тренінгу. Усі пропозиції записуються на ватмані. Кожне правило обговорюється – що воно означає, для чого потрібно.

Учасникам також пропонуються правила роботи в малих групах.

2. Вправа «Держава моєї мрії» (35 хвилин).

Мета: вчити творчо підходити до вирішення завдань.

Обладнання: ватмани, маркери, глянцеві журнали, шматочки тканини, клей, ножиці.

За допомогою цукерок різних кольорів формуються групи (2 групи – 2 кольори, 3 групи – 3 кольори...).

Завдання: створити модель держави, у якій ви б хотіли жити. Можна вигляді колажу, щось домалювати, але головне – довести, що саме ваша модель

держави – найкраща (перерахувати переваги своєї країни мрій). У вашій країні може бути своя символіка, закони тощо.

(На вправу відводиться 20 хвилин. Представлення групових моделей - до 5 хвилин).

5. **Заключне слово тренера.**

О.І. Кругляк,

учитель географії

Рівнянської ЗОШ І-ІІІ ступенів №7

Новоукраїнської райдержадміністрації

ЛЮБИ, ШАНУЙ, ОБЕРІГАЙ УСЕ, ЩО ЗВЕТЬСЯ УКРАЇНА

(Гра-подорож для учнів 6-8 класів)

Мета: доповнити знання учнів про становлення незалежності України, про її природні і духовні багатства, виховувати почуття патріотизму й громадянськості.

Обладнання: карта України, символи, Конституція, Акт проголошення незалежності, вишитий рушник, гілка калини, колоски, барвінок.

*Всім серцем любіть Україну свою,
І вічні ми будемо знею».*

В. Сосюра

Ведучий. Рідний край, рідна земля, Батьківщина, Україна...

Які це прості і разом з тим прекрасні і святі для нас слова. Кожна людина завжди з великою любов'ю і душевним трепетом згадує місце, де народилася, де минуло її дитинство. То маленька батьківщина кожного з нас, де живуть мама, тато, бабуся, брати і сестри. І якщо скласти наші маленькі батьківщини, вийде велика держава – Україна.

Її красою захоплювались поети, художники, композитори.

Ведуча.

Буває, часом сліпну від краси.
Спинюсь, не тямлю, що воно за диво,
Оці степи, це небо, ці ліси,
Усе так гарно, чисто, незрадливо,
Усе як є – дорога, явори,
Усе моє, все зветься – Україна.

(Л.Костенко)

Учитель. У 2011 році ми відзначаємо 20 років державної незалежності. Сьогодні я пропоную вам уявну подорож і сторінками історії, і стежками нашої країни. Нашу подорож супроводжують екскурсоводи.

1-й екскурсовод. Україна одна з найбільших держав Європи. Її площа – 603,7 тис. км². За європейськими мірками вона належить до великих держав, за світовими – до середніх. Україна за розмірами території є найбільшою країною серед тих, чий кордон повністю лежить у Європі.

У 1923 р. Степан Рудницький, основоположник сучасної української географії, писав: «Українська земля така велика, так вигідно положена, така багата, український народ такий великий, здібний, має такі цінні завдатки в своїй протонародній культурі, що перед цим краєм, перед цим народом відчиняються в будучині величезні можливості».

Столиця України – Київ. Могутньо котить до Чорного моря сиві хвилі найбільша річка України – Дніпро. Буйною зеленню шумлять на його берегах сади, ліси. Безкрайними нивами розливаються жито-пшениця. Щоб перетнути нашу країну із заходу на схід, треба йти півтора місяці, долаючи щодня по 30 км.

1-й учень

Яка ж красива ти уквітчана весною,
Провіщана ключами журавлів,
Розбуджена бурхливою грозою
І пориванням річок до морів.

2-й учень

Яка ж красива ти – розгониста степами,
Висока гирлами – аж в синю височінь.
Скрізь явори стоять богатирями
Понад дорогами століть і поколінь.

3-й учень

Яка ж красива ти, в гостинності одверта
Із успіхом назустріч доброті,
Яка ж ти мужня, сильна і уперта,
Як недруг стане на твоїм путті.

2-й екскурсовод. До незалежності Україна йшла довгим, тяжким і жертвним шляхом, дорого за неї заплатила.

24 серпня 1991 р. Верховна Рада проголосила Акт незалежності України.

Учитель. Якою б ви хотіли бачити Україну у майбутньому і сьогодні?

Учні.

1. Хочу бачити Вкраїну,
Як пісню веселу,
Щоб весняним цвітом квітли
І міста, і села.
2. Хочу бачити Вкраїну
Як криця, міцною,
Щоб обходили всі лиха
Її стороною.
3. Щоб летіла добра слава
За моря і доли,
І тоді така держава
Не помре ніколи!
4. Хочу бачити Вкраїну
В сім'ї вірних друзів,

Щоб у злагоді жили всі
І в міцнім союзі.

(В.Зелінський)

3-й екскурсовод. Україна і світ. Рік 1991-й у житті українського народу – знаменний. 1 грудня 1991 року на Всеукраїнському референдумі громадяни нашої країни підтвердили Акт про незалежність України. У січні 1992 року Україну офіційно визнали незалежною понад 30 держав, а на початок березня – понад 100. Вони почали налагоджувати з Україною дипломатичні відносини. Наша держава стала повноправним членом світового співтовариства.

Україна визнає непорушність встановлених кордонів у Європі, не висуває жодних територіальних претензій і виступає проти таких претензій з боку інших держав.

Нашими сусідами є такі країни: Білорусь, Росія, Польща, Молдова, Угорщина, Румунія, Словаччина. Розвиваються рівноправні міждержавні економічні зв'язки.

На жаль, у нас не все гаразд на сьогоднішній день. І багато громадян України у пошуках кращого життя виїждять в інші країни. Та не всіх там чекають.

Учитель.

Не падай в журбі на коліна,
Хай доля гірка, як полин,
Земля у нас, синку, єдина,
Нізащо її не покинь.
Хай манять тебе закордони,
Але там мовчать солов'ї,
А ти повертайся до дому,
У батьківські рідні краї.
Земля, як і мати єдина,
І плаче вона, і співа,
Земля це і є Україна,
Вона в серцім кожному жива!

(В.Зелінський)

Вчитель. А тепер відпочинемо, пограємо.

Гра «Українці-патріоти»

Завдання: знайти і з'єднати частини прислів'їв, пояснити їхнє значення.

Земля там найкраща,	там і рай.
Де рідний край –	на своєму корені росте.
Кожна травичка	і в жмені мила.
Рідна земля	як своя сторона.
Людина без вітчизни,	де вродився ти!
Нема в світі кращої,	як соловей без пісні.

Гра «Географічне лото» (знайти відповідники).

Площа України – 603,7 тис км²

Столиця України	– Київ
Найвища гора України	– Говерла
Найбільше озеро України	– Світязь
Найбільша річка України	– Дніпро
Гори України	– Карпати, Кримські
Моря України	– Азовське, Чорне
Найбільший півострів України	– Кримський
Найдавніше дерево в Україні	– тис
Рослина – символ Карпат	– едельвейс
Найбільший птах Європи, мешкає в Карпатах	– чорний гриф
Звір – цар тваринного світу Карпат	– бурий ведмідь

Учитель. Ми щасливі, що народилися на такій чудовій, багатій, мальовничій землі – на Україні. Тут жили наші діди і прадіди, тут живуть наші батьки, тут корінь роду українського, що сягає сивої давнини.

Нема життя без України, бо Україна – це мати, яку не вибирають.

Н.Г.Хоменко,
 учитель хімії та біології
 Федірківської ЗОШ I – II ступенів
 Світловодської райдержадміністрації

З ДНЕМ НАРОДЖЕННЯ ТЕБЕ, УКРАЇНО!

(Усний журнал для учнів 6-8 класів)

Мета: ознайомити учнів з основними подіями становлення держави, закріпити знання про державні символи; виховувати почуття патріотизму, національної свідомості; показати здобутки і досягнення України за роки незалежності .

Обладнання: прапор, герб, «Акт проголошення незалежності України», вітальні листівки, на яких надрукований гімн України, вишитий український рушник, віночок, кетяги калини, гілочки верби і тополі, жито.

Книжкова виставка «Незалежна моя, Україно!», портретна галерея видатних українців (княгиня Ольга, князі Володимир Великий та Ярослав Мудрий, Б.Хмельницький, М.Грушевський, П.Орлик, Т.Шевченко, М. Амосов, В.Сухомлинський, Л. Каденюк).

Учитель. Кожен народ має щось своє найдорожче і найсвятіше. Не можна бути справжнім громадянином своєї країни, коли ти не усвідомлюєш свого коріння, коли ти не знаєш історії свого народу. А що значить бути українцем? Це значить пишатися своєю Вітчизною. І нам є чим пишатися.

Ми пишаємося давніми традиціями і мудрістю наших пращурів!

Ми пишаємося багатою культурною спадщиною !

Ми пишаємося красою української природи!

Ми пишаємося видатними українцями, імена яких навечно ввійшли до скарбниці світової історії, науки та культури! (*Вчитель звертає увагу учнів на галерею портретів*).

Учень.

Я єсть народ, якого Правди сила
Ніким звойована ще не була.
Яка біда мене, яка чума косила!-
а сила знову розцвіла.
Щоб жить – ні в кого права не питаюсь.
Щоб жить – я всі кайдани розірву,
Я стверджуюсь , я утверждаюсь,
бо я живу.

(П. Тичина)

З днем народження, Україно! (*Звучить Державний Гімн України*).

Ще не вмерла України
Ні слава, ні воля,
Ще нам, браття-українці,
Усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки,
Як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття,
У своїй сторонці.
Станем, браття, всі за волю,
Від Сяну до Дону,
В ріднім краї панувати
Не дамо нікому.
Чорне море ще всміхнеться,
І Дніпро зрадіє.
Що на нашій Україні
Доленька доспіє.
Душу й тіло ми положим
За нашу свободу
І покажем, що ми, браття,
Козацького роду.

Сторінка 1. Державні символи та атрибути України

Учитель історії.

Україно! Мамо люба!
Чи не те з тобою сталося ?
Чи синів твоїх багато
На степах твоїх зосталося?

Мабуть, ніщо не зітре із пам'яті народу 1991 рік . Це рік народження незалежної України. Як і всі держави світу, наша Україна має свою історію, мову, культуру, національні символи.

Завдання. Заповніть таблицю. Замість крапок запишіть пропущені слова.
(Робота учнів в парах).

№	Державні символи та атрибути України	
1	Урочиста пісня. Символ державної єдності. Авторами цієї пісні є поет П.Чубинський та композитор М. Вербицький. Слова цієї пісні вперше були надруковані у 1863 р.
2	Жовто-синій стяг. Золотий колір символізує могутність, силу, багатство, милосердя, справедливість, золоте колосся ниви. Синій колір символізує чесність, вірність, нагадує безкрає ясне небо.
3	Магічний знак, оберіг. У часи Київської Русі зображувався на монетах Володимира Великого, Ярослава Мудрого. Символ триєдності світу: землі, сонця, неба. Деякі вчені трактують як поєднання трьох священних начал: Божественного, Батьківського, Материнського.
4	Державна (офіційна) визнана законом урядова мова, обов'язкова для державних установ.
5	Національна грошова одиниця.

Сторінка 2. Історія рідного краю

Геродот (одягнений у мантію)

Добрий день, шановні друзі!

Геродот вас всіх вітає.

Хто історію в нас любить,

Добре знає, поважає,

Той зі мною в путь рушає.

Конкурс «Кращі знавці історії України»

(Робота в групах)

Встановіть відповідність між датою та подією:

	Дата		Подія
1	988 р.	а	Вперше в літописах зустрічається назва «Україна»
2	1187 р.	б	Прийняття основного закону України – Конституції
3	16 липня 1990 р.	в	Проведення референдуму. 90 % населення підтримали Акт проголошення незалежності України
4	24 серпня	г	Запровадження християнства в Київській Русі

	1991 р.		
5	1 грудня 1991р.	д	Прийняття Декларації про державний суверенітет України
6	28 червня 1996 р.	е	Верховна Рада прийняла Акт проголошення незалежності України

Відповіді:

1	2	3	4	5	6
г	а	д	е	в	б

Геродот. Підіб'ємо підсумки проведення конкурсу «Кращі знавці історії України».

Право зачитати АКТ проголошення незалежності України, який був прийнятий Верховною Радою 24 серпня 1991 року, надається капітану групи, яка перемогла.

Сторінка 3. Природа рідного краю. Рослини-символи-обереги рідної землі

Учитель біології. Родючі ґрунти, лагідність пейзажів височин і низовин, мальовничість опуклих схилів, численні нитки-звивини 23 тисяч повноводних річок, срібні поверхні 20 тисяч озер, сприятливий клімат, багатий рослинний і тваринний світ формували спокійний і поступливий характер українців. Волелюбність, гідність, честь, відстоювання права своєї країни на волю та незалежність, відсутність агресії – ось загальнолюдські цінності, які український народ зумів зберегти та пронести через сивину століть поневолення та лихоліть. Особливе місце в історії України займали рослини - символи.

Гра «Рослини–символи»

Умови гри. За допомогою 4 підказок, кожна з яких оцінюється певною кількістю балів, учні повинні визначити рослину, про яку іде мова. Переможе та команда, яка найшвидше дасть відповідь, використовуючи мінімальне число підказок, бо кожна з них знижує шанс до перемоги.

Рослина 1.

1. Поетичний символ дівочої краси, жіночої скромності й чарівності. (4 бали)

2. Плоди цієї рослини вживали в їжу, з неї готували напої, ліки. (3 бали)

3. Букетиками плодів оздоблювали весільний вінок нареченої, прикрашали весільний коровай, клали у першу купіль немовляти, щоб дитина була рум'яною. (2 бали)

4. А ми тую червону

Підіймемо.

А ми нашу славу Україну

Гей-гей розвеселімо! (1 бал)

Відповідь: калина.

Рослина 2.

1. За допомогою цієї рослини люди визначали підземні джерела і місця при копанні криниць. (4 бали)

2. Відваром кори лікували застуду, пропасницю, ревматизм, промивали рани. (3 бали)

3. Цю рослину святити в неділю перед Великоднем. (2 бали)

4. Вставте пропущене слово у прислів'я «Без і калини нема України». (1 бал)

Відповідь: верба.

Рослина 3.

1. Цінний (біологічно) продукт. (4 бали)

2. Обсипали молодих під час весілля – на знак багатства. (3 бали)

3. Зерном цієї рослини посівали хату: «На щастя на здоров'я, на Новий рік, щоб було краще ніж торік». (2 бали)

4. Це слово спільнокореневе з словом «жити».

На щедрих нивах України колоситься. (1 бал)

Відповідь: жито.

Рослина 4.

1. Настоя і відвари цієї рослини цілющі. Нею лікують бронхіт, запалення легень, цингу. Миття голови відваром гілочок, робить волосся блискучим і гарним. (4 бали)

2. Символ дівочої стрункості, краси та вірності. (3 бали)

3. Ця рослина дуже легко приживається і швидко росте. (2 бали)

4. Боже! В молитві до тебе звертаюсь.

Нашу країну храни !

Караюсь, плачу, але не каюсь.

Світлом своїм осіни

Бережи державу на довгії літа,

Щоб були достойні її сини-діти,

Пісні щоб лунали про народ, про волю,

Дівчину-калину, вербу і... (*тополю*). (1 бал)

Відповідь: тополя.

Сторінка 4. Національні символи українського народу

Учитель трудового навчання. З давніх-давен важливе місце в житті народу займала національна символіка. Здавалося б, прості невибагливі речі, такі як: рушник, вишитий роботящими руками жінки-трудівниці, віночок, сплетений вродливою дівчиною-українкою, святкове намисто, вишита сорочка мали символічне значення. Це були одвічні обереги українського народу.

Конкурси «Обереги українського народу»

Завдання. Визначити, про який обєріг іде мова. (*Робота в групах*)

Конкурс 1. *Проводить конкурс дівчина в українському вбранні зі стрічкою на голові.*

Існує повір'я, що жінки за допомогою цієї прикраси оберігали себе від застуди та «береглись від злої напасти». У неділю, йдучи до церкви в сусіднє село чи до міста, рясно прикрашали себе цим оберегом. У будні дівчата одягали

небагато разків цієї прикраси, бо боялися, що вони порвуться і це накличе біду. (Групи висувають версії). Відповідь ви знайдете в народній пісні:

Попід гаєм зелененьким дівчина ходила,
Сумна вона, невесела – намисто згубила,
Намистинки потонули, а хустинка плаває,
Ходить дівка попід воду, білі руки ламає.

Конкурс 2. Цей конкурс проводить дівчина в українському вбранні з віночком на голові.

Трапилась ця подія в далекому 997 році. Народ повстав, тому що княгиня Дубравка одягла те, що вже ніколи не могла одягати заміжня жінка. Цей оберіг носили лише незаміжні дівчата. Адже було повір'я, що він захищає дівчину від ворогів. Також вірили, що дівчата, прикрашаючи себе квітами, могли володіти чарами і тяжко карати своїх напасників. Кожна квітка мала символічне значення:

Барвінок – символ життя.
Любисток – символ відданості.
Волошки – символ простоти і ніжності.
Калина – символ дівочої краси.
Цвіт вишні та яблуні – символ материнської любові.
Ромашка – символ юності, доброти.
Відповідь ви знайдете в народній пісні:

Заплету віночок,
Заплету шовковий,
На щастя, на долю,
На чорнії брови.
Ой пуцу віночок
На биструю воду.
На щастя, на долю,
На милого вроду.
Та й поплив віночок
Тихо за водою.
На щастя, на долю,
Милому за мною.

Конкурс 3. Проводить дівчина, одягнена в жіночий український костюм, її голова покрита хусткою.

Цей оберіг супроводжував людину все життя – від народження до останнього подиху. Він – головний атрибут українського весілля. Його брали з собою в дорогу чумаки, військові та всі, хто надовго залишав рідну домівку. Ним радо зустрічали дорогих гостей, проводжали людину в останню путь, а також використовували його в побуті. Відповідь ви знайдете у поетичних рядках:

Зверніть увагу на рушник,
Його я вишивала.
У ньому диких гусей крик,

Зозуля закувала.
Тут чорнобривці зацвіли,
Запахла рута - м'ята,
Он тихо бджоли загули,
Літають біля хати.

Сторінка 5. «Перевір себе»

Вікторина «Моя країна – Україна»

Завдання. Закінчити думку:

1. Можна все на світі вибирати, сину,

Вибрати не можна тільки (*Батьківщину*)

(В.Симоненко)

Та земля мила, де мати (*народила*)

2. Запашна, співуча, гнучка, милозвучна, сповнена музики і квіткових пахощів, мелодійна, рідна, калинова..... (*українська мова*)

4. Сонце усміхнулося здаля:

Правда, все я бачу з висоти .

Всі народи рівні. А земля

Там найкраща, де (*родився ти!*)

(Д.Павличко)

5. Козацькому роду нема (*переводу*)

6. Якщо позабудеш стежину до хати,

Яку дитинчам навпростець протоптав ,

І матір, і рід свій , і слово крилате -

То значить чужинцем бездушним ти (*став*)

(Р.Братунь)

Заключне слово учителя.

Більшість художників малює Україну в образі молодої, вродливої, гордої дівчини, у вишитій білій сорочці та у віночку. Чарівна наша, неповторна, рідна сторона... Послухайте вірш В.Сосюри «Любіть Україну».

Любіть Україну, як сонце любить,
Як вітер, і трави, і води,
В годину щасливу, і в радості мить,
Любіть у годину негоди.
Любіть Україну у сні й наяву,
Вишневу свою Україну,
Красу її, вічно живу і нову,
І мову її солов'їну.

(Учитель дарує учням вітальну листівку, де надруковані слова пісні «Ой у лузі червона калина» (Слова та мелодія С.Чернецького) Всі присутні її виконують) .

Ой, у лузі червона калина похилилася,
Чогось наша славна Україна зажурилася.
А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славну Україну,

Гей ! Гей ! Розвеселимо!
Гей, у полі ярої пшенички золотий лан,
Розпочали славні козаченьки з ворогами тан!
А ми тую яру пшеничку ізберемо ,
А ми нашу славу Україну
Гей! Гей! Розвеселимо!
Як повіє буйнесенький вітер з широких степів,
То прославить на всю Україну славних козаків.
А ми тую козацьку славу збережемо,
А ми нашу славу Україну
Гей! Гей! Розвеселимо!

Л.В.Рожкова,
бібліотекар
Лісівської ЗОШ І-ІІІ ступенів
Олександрійської райдержадміністрації

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА СИМВОЛІКА

(Усний журнал для учнів 6-8 класів)

*Все на світі можна вибирати, сину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину.*
В.Симоненко

Мета: ознайомити учнів з історією символіки України, її сучасними державними символами; виховувати в них повагу до державних символів, національну свідомість.

Обладнання: зображення державних символів України: прапора, герба; виставка зображень гербів міст України, прапорів різних часів, запис гімну «Ще не вмерла Україна», «Пісні про рушник» П.Майбороди на слова А.Малишка.

Бібліотекар. Сьогодні ми здійснимо короткий історичний огляд українських державних символів. Наша зустріч пройде у формі усного журналу, тема якого «Українська національна символіка». Усний журнал має чотири сторінки:

1. «Герб – тризуб»
2. «Національний прапор»
3. «Гімн України»
4. «Народні символи України»

1 сторінка «Герб – тризуб»

1-й учень. Як свідчать історичні джерела, східні слов'яни використовували символічні знаки: хрест, ромб, квадрат, коло, зірки.

2-й учень. Перша згадка про знаки – у літописах, що належать до X століття. Посли київського князя Ігоря (912—945 рр.) при укладанні договору з візантійцями мали свої печатки, що служили символом їхніх повноважень.

За Київської Русі тризуб стає великокнязівським знаком. Його зображення відоме з печатки князя Володимира.

3-й учень. Тризуб – родовий знак князя Володимира Святого. Тризуб — це умовна геометрична фігура, орнамент, який був закличним знаком княжої династії Рюриковичів. Згодом цей знак карбувався на срібних монетах великого князя Володимира (980–1015 рр.).

4-й учень. Тризуб можна зустріти на цеглі Десятинної церкви, на плитах Успенської церкви у Володимир-Волинському.

Його зображення знайдено також на гербі французької королеви Анни (дочки Ярослава Мудрого).

Після смерті Володимира знаки тризуба ще довгий час зберігалися на монетах великого князя Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха.

5-й учень. Є понад 40 версій про походження тризуба: тризуб як первісне зображення рибальського знака, згодом як символ влади – уособлення трьох природних стихій – повітря, землі і води. Цікаві думки висловив М.Грушевський: «З різних об'яснень я вважаю найбільш вірним те, що це вершок булави, чи як то називають французи «начальницької палиці», знаки Власті старшини. Такі палиці - річ дуже стара, така палиця зустрічається тоді, і коли ще люди не вживали металів...».

6-й учень. У період феодальної роздробленості Русі тризуб поступово витісняється з ужитку. Відзнаку у формі тризуба використовували українські частини Січових Стрільців. 12 лютого 1918 року тризуб на синьому тлі був схвалений як державний герб УНР. В 20-40-х рр. XX ст. символіку із зображенням тризуба використовували різні політичні, релігійні угруповання Західної України. Зараз тризуб є Малим Гербом України.

2 сторінка «Національні прапори»

1-й учень. Наука вексилологія, що вивчає прапори, засвідчує, що у наших предків рано сформувалось прапорництво. В часи Русі-України на прапорах (стягах) зображувались символи, які показували єднання і владу.

2-й учень. Прапори Русі-України були неодмінним військовим атрибутом і встановлювались на місці збору воїнів. Прапори вважались святинею. Великокняжі прапори знаходилися на самому почесному місці, під охороною дружини. Під час битви біля прапора розгорялась найжорстокіша боротьба, захист прапора був справою честі.

3-й учень. У дохристиянські часи на українських прапорах були зображення богів, стародавні символи. Після прийняття християнства з'явилися нові емблеми – хрести, образи святих, цитати зі Святого Письма.

4-й учень. Синьо-жовте кольорове сполучення – одне із найдавніших серед сучасних національних прапорів і походить воно від герба Галицько-Волинського князівства. Великого розмаху українське прапорництво набуло у

гетьмансько-козацьку добу. У козацьких полках були прапори різних кольорів (малиновий, білий, жовтий, синій), а також – різні за формою.

5-й учень. Сині полотнища із золотими хрестами чи іншими знаками поширюються в XVII-XVIII ст. Із занепадом гетьманщини і поділом українських земель між Росією і Австрією зникають українські військові, територіальні та інші прапори. Жовто-сині прапори використовували українські Січові Стрільці. 22 березня 1918 року Центральна Рада в Києві ухвалила Закон про державний прапор УНР.

3 сторінка «Гімн України»

1-й учень. Слово «гімн» грецького походження Це – урочиста пісня, прийнята як символ державної, національної єдності. Слова національного гімну «Ще не вмерла Україна» написав у 60-х роках XIX ст. відомий український поет, етнограф, фольклорист Павло Чубинський (1839-1884 рр.)

2-й учень. Нелегким був життєвий і науково-творчий шлях Павла Чубинського. Народився він 27 січня 1839 року в Борисполі поблизу Києва. У Петербурзі здобув юридичну освіту. Своє життя пов'язав із вивченням народного побуту, збиранням і дослідженням українського фольклору. В 1862 році П.Чубинського заслали в Архангельськ за «українофільську діяльність». А в 1863 році з далекого заслання він передає вірш «Ще не вмерла Україна».

3-й учень. Вперше ця пісня зазвучала в селі Млини (сьогодні територія Польщі), де жив і працював автор музики до вірша Михайло Вербицький.

За національні гімни вважали також «Заповіт» Т.Шевченка, «Вічний революціонер» І. Франка.

Особливо широко використовувався гімн «Ще не вмерла Україна» за часів УНР та ЗУНР.

4-й учень. Верховна Рада України 19 лютого 1992 року прийняла Постанову про тризуб як герб української держави. Синьо-жовтий прапор став Державним Прапором України 28 січня 1992 року. З 17 серпня 1991 року «Ще не вмерла України» – національний гімн.

(Звучить гімн «Ще не вмерла Україна»)

4 сторінка «Народні символи України»

Бібліотекар. Пісня, хата, рушник, вишиванка, сорочка, калина, барвінок — все це наші символи.

В українців є свої улюблені рослини-символи. Це – тополя, барвінок, вишня, верба, калина. У народі кажуть: «Без верби і калини нема України, «Високий, як тополя», «Гарна, як калина» тощо.

Рушник – один із народних символів України (Хата без рушника, що родина без дітей», «Рушники на кілочку, хата у віночку»). Він символізує чистоту почуттів, глибину безмежної любові, щедрість і гостинність. Український рушник оздоблений квітами, зірками, птахами. Від сивої давнини і до наших днів рушник – невід'ємна частина нашого побуту. І якою б не була бідною родина, рушники «розквітали» на стінах в оселях.

Без рушників і без пісні не обходиться ні народження дитини, ні одруження, ні побут. Рушник як доля, на ньому люди вишивали своє життя.

(Звучить фонозапис «Пісня про рушник», на її фоні читачі переглядають виставку «І на тім рушникові...», матеріали до якої надали старожили села, батьки).

Л.М.Лушнай,

бібліотекар;

Л.В.Левенець,

класний керівник 5 класу

Олександрівської ЗОШ I-III ступенів

Олександрівської райдержадміністрації

УКРАЇНО! БАРВІНКОВА МОЯ СТОРОНА

(Літературно-музична композиція для учнів 7-9 класів)

Мета: навчати учнів любити, поважати свою батьківщину, її історію, символи; виховувати любов до рідного слова, мови, пісні.

Обладнання: комп'ютер, проектор, екран, колоски пшениці, вишиті рушники, символи України, електронна презентація «Україна від народження й до сьогодні».

Звучить голос диктора.

Моя Україна – це жовте колосся,
Це жайвір у полі, це спів солов'я.
Криниця, калина і терпкая м'ята,
Колиска народу твоя і моя.

Моя Україна – це синії ріки,
Моя Україна – це неба блакить,
Живи, Україно, віднині й повіки,
Хай голос твій ніжний по світу летить.

(Звучить пісня «Все то Україна – матінка моя» (слова Г.Войченка, музика В.Усатенка) у виконанні учасників шкільного вокального гуртка (керівник Н.Журило).

Учні танцювального гуртка виконують український хоровод «Величальний» (керівник О.Токаренко).

З останніми акордами виходить дівчина в образі України в супроводі двох хлопців-козаків.

1-й козак

Пам'ятаймо, чиї ми сини,
Коли будні на серці, чи свято,
Знову бачиться вдалині
Україна, зажурена мати.

2-й козак

І зруйнована бачиться Січ,
Де мій пращур лежить серед поля,
А йому нахилилась до віч
Україна, немов тополя.

Україна. Я вклоняюсь тобі, мій народе, вам, мої доньки та сини. Я квітую, розправляю свої дужі крила завдяки вам, вашій невтомній праці, вашій безмежній любові та відданості. Всього буває, часом тяжко та разом ми здолаємо усе: скрізь лунатиме українська пісня, свої щедроти подарує земля і, головне, не забувайте, що нам допомагає в цьому Березиня.

(Звучить фрагмент пісні О.Злотника «Березиня». Виходять дівчата в образах Березині, Пісні та Мови).

Березиня. Батьківщина – це не тільки Україна, а й рідна домівка, те місце, де ти народився, де проходять найкращі роки твого життя, це рідний край. Він починається від батьківського порога, стежини, стрункої тополі, з барвінку, від ніжнього маминого голосу, чарівної колискової, яка в унісон звучить зі співом соловейка, від запаху матіоли та м'яти. Це рідне слово, мова солов'їна і пісня ніжна та велична.

Мова

Мовчала я, бо так хотіли
Перевертні і зрадники народу.
Та вбити мене геть не сміли,
Передавалась я від роду і до роду.

Пісн.

Пішла я від народу і від мови,
Бо пісня – це історія жива.
Із мовою я нації основа
І хай Вкраїна наша вік співа.

Березиня

Наша мова і пісня, верба і калина,
Вся земля і родина, пшеничне колосся й хатина,
Це все – оберези наші, вкраїнці,
Й Березинею судилось бути жінці.

(Звучить пісня О.Злотника на слова В.Мельнікова «Батьківський поріг» у виконанні шкільного вокального гуртка школи, керівник Н.Журило.

По закінченні пісні під звуки «Козацького маршу» виходять хлопці-козаки).

3-й козак: Ви чули, чули!

4-й козак: А про що?

3-й козак: Україна знову вільна та незалежна стала!

5-й козак: Та як же про таке не чути! Це ж яка подія, радість.

4-й козак: Як довго наша держава цього прагнула.

5-й козак: Якби ще й документ побачити!

6-й козак: А у мене є. *(Дістає папір, згорнутий в сувій, читає)*

(На екрані висвітлюються фрагменти прийняття Верховною Радою України Акта незалежності України та його текст).

А К Т П Р О Г О Л О Ш Е Н Н Я Н Е З А Л Е Ж Н О С Т І У К Р А І Н И

Виходячи із смертельної небезпеки, яка нависла була над Україною в зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 року,

– продовжуючи тисячолітню традицію державотворення на Україні,

– виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами,

– дійсною Декларацією про державний суверенітет України,

Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто проголошує н е з а л е ж н і с т ь У к р а ї н и та створення самостійної української держави - УКРАЇНИ.

Територія України є неподільною і недоторканою.

Віднині на території України мають чинність виключно Конституція і закони України.

Цей акт набирає чинності з моменту його схвалення.

24 серпня 1991 року Верховна Рада України

3-й козак. Україну нашу молоду треба привітати.

4-й козак. Будем її величать та пісень співати.

Україночка

Яка краса! Нарешті пробудилась я від сну!

Я можу вільно дихать і співати,

Ніхто мені не може заважати,

Своїх людей я буду звеличати.

5-й козак. Яка ти гарна, ненько-Україно!

6-й козак. Велична, славна й молода.

Україночка Допоможіть мені, славні козаченьки, крила розправити та на весь світ заявити про себе.

7-й козак. Ми із задоволенням.

(*Україночка співає пісню «Україночка», слова А.Демиденка, музика Г.Татарченка*).

1-а дівчина

Україно, ненько мила!

Найдорожчий в світі край.

Розправляй же, рідна, крила,

Розвивайся, процвітай!

2-а дівчина

Я люблю свою Вкраїну,

Я люблю свій рідний край.

Луг і річку, і калину,

Соловейка й тихий гай.

(*Виходить Україна із козаками*)

Україна. Такою юною була я зовсім недавно. А вже 20 літ, як народилася на світ вдруге, стала незалежною, самостійною, вільною. Дихати легше, працювати краще, жити вільніше. Непростий шлях випав на нашу долю, та ми змогли разом здолати всі труднощі, побороти всі негаразди. Спасибі тобі, мій народе, за витримку, працю та велике бажання довести всім, хто ми є!

Берегиня Сини мої і доньки,

Я жива і буду довго жити,

Бо я в вас мати, що одна завжди!

Велика честь на вас лягає віродити
Те, що плекали й пестили віки.
Народе мій, що ти без пам'яті і віри?
Блукання в темряві, в імлі.
Забувши про святе в життєвім вирі.
Чи знайдеш собі щастя на землі.

Мова

Яскравим світлом віра нам палала
І десять заповідей в душі нам дала,
Та чорна сила храми зруйнувала,
Так перша свічка, як сльоза стекла.

Пісня

Зневірився народ в свої духовні сили,
Покірний тільки лезові меча,
Що стер з очей стрілецької могили
І друга згасла Пам'яті свіча.

Пам'ять

Неправда, пам'ять знову віродилась,
Прийшла із поневолення життя,
Щоб свічкою новою запалилась
Душа, зірвавши пута забуття.
В молитвах – всіх героїв пригадаю,
Живим у Бога щедрості просить.
Воскресне дух, я всіх вас закликаю
Людської пам'яті знов свічку запалить.

Україна

Коли життя знов набирає сили,
В ім'я народу хай вона палає.
За муки, за життя і за могили,
Хай вдячна пам'ять наша звеличає.

(Учні виконують пісню Т. Петриненка «Україна»)

А.Л. Бабенко,
бібліотекар СЗОШ I-III ступенів № 32
Кіровоградської міської ради

ЦІКАВІ НАЗВИ МІСТ І СІЛ УКРАЇНИ

(Поле чудес для учнів 7-11 класів)

Мета: мотивувати бажання учнів добре знати історію міст і сіл України, стимулювати дітей до дослідницько-краєзнавчої роботи.

Оформлення залу, обладнання: плакат «Цікаві назви міст і сіл України», тематична книжкова виставка «Вивчаємо нашу рідну Україну», карта України, картки з літерами, ігровий барабан, призи для переможців.

Ведучий. Споконвіку люди не були байдужі до назв своїх поселень. Серед назв міст і сіл є багато незрозумілих нам. Ці назви намагаються нині пояснити – так з’являються легенди й перекази. Наприклад, є на Черкащині невеличке місто Золотоноша. Звідки походить ця назва? Одні розповідають, що на дні рік лежать татарські човни, повні золота. Другі кажуть, що Золотоноша була місцем, куди зносилися податки польському магнатові Вишневецькому, а податки він брав золотом. Та найвірогідніше, що річку так назвали за дно, вкрите піщаними наносами, в яких окремі піщинки виблискують, мов золото. Річка дістала назву за властивостями дна, місто – за назвою річки.

А місто Сороки на Дністрі? Це вже його «пристосована» назва, а справжня – Сараки. По-молдавськи «сарака» – бідолаха, сирота, бідняк. Колись це було бідне місто, звідси – і назва його.

Багато назв з основою «город». У давньоруській мові це слово означало обгороджене поселення. Городок на Львівщині, Городок на Хмельниччині, 49 селищ на Україні з назвою Городище, 11 – з назвою Городок, 2 - з назвою Городенка, 2 – з назвою – Городня та інші.

Є подвійні назви: Білгород-Дністровський (Одеська область), Біла Церква (Київська область), П’ята Рота (Херсонщина) та інші.

Місто Запоріжжя назване так за прикметою («дніпровські пороги»), якої вже немає. Місто Вінниця скоріше всього звалося так, бо тут раніше були винокурні, у яких виготовляли горілку і спирт. Місто Чернівці назвали так, бо раніше тут селився «чорний люд» – ремісники, наймити.

- Чи всім відомо, звідки походить назва столиці нашої держави – *Києва*.

(Діти розповідають легенду про заснування Києва).

Багато міст, селищ. Багато і назв. Зараз ми перевіримо, як ви знаєте історію міст і селищ України. Починаємо нашу гру.

Завдання. Це місто розбудувалося (в Донецькій області) навколо станції, яка почала діяти в 1869 році. Назва станції, а пізніше й міста походить, як вважають, від прізвиська поселенців, насамперед, селян-втікачів, яких поміщики називали розбійниками. Це слово турецькою означає «зłodій, підла людина». Як називали це місто?

Х	А	Р	Ц	И	З	Ь	К
---	---	---	---	---	---	---	---

Завдання. Дехто вважає, що назва цього міста пов’язана з його первісним населенням. Вперше місто згадується у 1085 році, як «місто Великі настири. Населяли його тоді дуліби. Проте інші дослідники, наприклад, І.І.Срезневський, пов’язують назву міста з прикметами місцевості: ріка Стир тут робить коліно, вигин, а це в ті часи звалося і сьогодні зветься словом, від якого утворилась назва цього міста («лука») Що це за місто?

Л	У	Ц	Ь	К
---	---	---	---	---

Завдання. Багато міст отримали назву від назв річок. Наприклад, місто Полтава вперше згадується в літописі 1174 року під назвою Літава, Олтава

(притоки річки Ворскли). Місто Суми розташоване на правому березі р. Псол, у гирлі р. Сумки.

Назва річки – слов'янського походження (в сербохорватській мові «хрл», «хрла», «хрло» – швидкий, швидка, швидке) Яке місто назвали за назвою цієї річки?

Х	О	Р	О	Л
---	---	---	---	---

Гра з глядачами

Завдання. Загубилось у віках слово, яке лежить в основі найменування цього міста Житомирської області. Воно вперше згадується у 977 році під назвою Въручий. Припускають, що це слово походить від старослов'янського «върти» – вирувати, кипіти. Назвіть місто, яке походить від цього слова.

О	В	Р	У	Ч
---	---	---	---	---

Музична пауза

Фінальна гра

Завдання. Дивну назву має це місто в Хмельницькій області. В основі слова, від якого походить назва, – корінь, який у мові давніх народів індоєвропейської спільності означав «вода, річка». Це слово нагадує назву річки, але саме місто лежить дуже далеко від неї. Що це за місто? Спочатку воно називалося Дунай-городом.

Д	У	Н	А	Є	В	Ц	І
---	---	---	---	---	---	---	---

Музична пауза

Супергра

Це селище лежить у межиріччі двох приток Ірпеня – Бобриці та ще однієї притоки (річки). Від цієї другої річки і названо селище. Це слово має спільний корінь зі словом, яке має значення «клейкий, в'язкий». Таким, мабуть, було дно цієї річки. Що це за річка? Як називається це селище?

Г	Л	Е	В	А	Х	А
---	---	---	---	---	---	---

(Слово «глеваха» походить від слів «глевкий», «глей, глеюватий». Правда, є ще гіпотеза – назва може походити і від слова «гливий», «сіро-жовтий», «темно-жовтий». Тоді основною прикметою стає колір води).

Г.І. Савлук,

учитель географії

Суботцівської ЗОШ І-ІІІ ступенів

Знам'янської районної ради

Я ЛЮБЛЮ УКРАЇНУ

(Позакласний захід для учнів 8-9 класів)

Мета: закріпити, поглибити і розширити знання учнів, отримані в курсі шкільної географії України; формувати предметні компетентності школярів; розвивати логічне мислення, кмітливість, вміння працювати в колективі; виховувати зацікавленість до географічної науки.

Обладнання: фото, – та відеоматеріали для проведення гри, фізична карта України та політична карта світу, набір овочів, монети зарубіжних країн, картки із завданнями.

Форма проведення: засідання клубу «Юний географ»

Хід заходу

Ведучий. Для кожної людини географічні знання є дуже важливими, бо географія – це не просто наукова галузь, а особлива культура сприйняття навколишнього світу, яка включає як наукові так і художні форми відображення дійсності. Про значення цієї сфери для людства в цілому говорить той факт, що ЮНЕСКО визначило географію як одну з пріоритетних царин знань поряд з математикою, інформатикою і мовою. Ми помандруємо просторами нашої Батьківщини – України.

Правила гри

У грі беруть участь дві команди по 5 учасників у кожній.

Кожна команда обирає собі капітана і назву.

Журі, до складу якого входять учителі школи, стежить за ходом гри і веде підрахунок балів.

Ведучий проводить жеребкування на I тур гри, наступні тури розпочинає команда, у якої менша кількість балів.

Кожна правильна відповідь оцінюється 2 балами.

I тур. Фотовікторина.

Ведучий ставить запитання з використанням фотоматеріалів. Відповідає та команда, яка першою подає сигнал про готовність.

Є понад 20 різних пояснень цього символу: корона, хрест, якір, лук зі стрілою, шолом, сокира, геометричний орнамент. Що це за символ? (*Тризуб*)

Яке озеро України називають «Морським оком» за його чисту воду з блакитним відтінком? Вода в озері прохолодна: температура її ніколи не піднімається вище 11 градусів. Навіть на найбільшій глибині (24 м) на дні озера видно дрібні камінці (*озеро Синевир в Карпатах*).

Гора юрського періоду висотою 577 м. Вона є частиною мінералогічного заповідника. Її назва перекладається як «Чорна гора». Назвіть її (*Карадаг у Кримських горах*).

Місцеві жителі називають цю територію горами через наявність ущелин, гротів, печер, крутих спусків. Учені тут створили заповідник «Кам'яні могили». Але ця місцевість України і не гори, і не могили. Що ж це за місцевість? (*Приазовська височина. Найвища точка – г. Бельмак - Могила*).

II тур. Географічний лікбез

Складається з III етапів (за кожен етап – один бал)

1. Учасники команд повинні на слух сприйняти і правильно записати географічні назви (*кожен з учасників називає одну літеру з слова*): Бребенескул (*озеро в Карпатах*), Джарилгач (*острів у Чорному морі*).
2. Перекласти слова іншомовного походження.

1-а команда перекладає слова: ландшафт (*краєвид*), Говерла (*у перекладі з румунської означає важкопрохідне підняття*), циклон (*той, що кружляє*).

2-а команда – Сиваш (*гниле море*), клімат (*нахил*), меридіан (*полуденна лінія*).

3. Знайти правильне пояснення слова.

Завдання для 1-ї команди:

- що означає слово «абака» (*сорт банана*);
- назва одного з племен, що проживають на островах Індонезії;
- знаряддя праці австралійців-аборигенів.

Завдання для 2-ї команди:

що означає слово «цесія»;
вид морських водоростей, багатих на сполуки магнію і цинку;
передача суверенітету над певною територією однією державою іншій за угодою між ними.

III тур. Географічні об'єкти

Протягом 1 хвилини розгадати за допомогою підказок капітана якомога більше географічних назв. Перше слово у парі озвучується, а друге потрібно відгадати з пояснень капітана.

1-а команда	2-а команда
Море – Чорне	Море – Азовське
Гори - Карпати	Гори – Кримські
Планета – Венера	Планета – Марс
Низовина – Причорноморська	Низовина – Поліська
Височина – Придніпровська	Височина – Подільська
Річка – Дністер	Річка – Дніпро
Острів – Зміїний	Острів – Довгий
Дослідник – Рудницький	Дослідник – Міклухо-Маклай
Дерево – бук	Дерево – дуб
Тварина – зубр	Тварина – лисиця

IV тур. Географічний бондюель

Перед учасниками гри – виставка овочів. Потрібно за описом знайти овоч та назвати батьківщину його походження.

Завдання для 1-ї команди:

На Сході цей овоч називали овочем довголіття, а греки – «яблуком божевілля» (*баклажан, Індія*).

Давньогрецький вчений говорив: «Якщо до цього в тебе всередині була якась хвороба, вона все вилікує, вижене біль з голови і очей та вилікує тебе» (*капуста, середземноморське узбережжя*).

Це індикатор здоров'я. Якщо після його споживання сеча через короткий час міститиме багато пігментів, то це означає, що імунітет відсутній (*столовий буряк, Межиріччя Тігру і Євфрату*).

Завдання для 2-ї команди:

- Жителі Мексики називали його «тумантла», італійці – «золоті яблука» (*помідор, Америка*).
- Єгиптяни вважали її священною, а римляни приписували їй магічну силу (*цибуля, Центральна Азія*).
- Особливу увагу цьому овочу приділяли римські імператори Август і Тиберій, а медики Давньої Греції відзначали його жарознижувальну дію (*огірок, Індія*).

V тур. Географія мовою цифр

Кожному члену команди даються картки з виразами. Потрібно пояснити, що вони означають.

Завдання для 1-ї команди: 58 м, 2061 м, 1991 р., 0 – 200 м, 15 м².

Завдання для 2-ї команди: 981 км, 1545 м, 515 р., 200 – 500 м, 24 м².

VI тур. «Вірю – не вірю»

Запитання по черзі ставиться кожному учаснику команди. Правильна відповідь оцінюється 1 балом.

Чи вірите ви, що слово «Карадаг» у перекладі означає «Чорна гора»? (*Так*).

Чи вірите ви, що найвищі у світі будівлі знаходяться у столиці України – Києві? (*Ні, в столиці Малайзії – місті Куала-Лумпур – є дві вежі, схожі на гігантські ракети, висотою 452 м*).

Чи вірите ви, що найбільшою твариною в Україні є зубр? (*Так. Він висотою 2 м і важить до 1000 кг*).

Емблемою Всесвітнього фонду хорони дикої природи є бамбуковий ведмідь панда. (*Так, припускають, що панд залишилось близько 1000 особин, їх занесено до списку зникаючих видів*).

Азовське море – наймілкіше море світу. (*Так. Його максимальна глибина 15 м*).

Найдовша річка України – Дністер (*Ні. Дніпро*)

Морський шлях до Індії відкрив мореплавець Христофор Колумб у 1492 році. (*Ні. Морський шлях до Індії відкрив Васко да Гама у 1497 – 1498 рр.*).

Слово «вулкан» утворилося від назви середземноморського острова Вулкано. (*Так. Острів названий на честь старогрецького бога вогню Вулкана, оскільки утворився із застиглої лави*).

В Україні на висоті 989 м над рівнем моря є озеро, яке називають «Морським оком». (*Так. Це озеро Синевир в Карпатах*).

Групу озер (понад 30) на Волині називають Світязьке поозер'я (*Ні. Це Шацькі озера*).

Озеро Сиваш, яке знаходиться у західній частині Азовського моря називають Гнилим морем. (*Так*).

Найвищий птах України – сірий журавель. (*Так*).

Квітка, яка росте в Україні і найсильніше пахне, – фіалка. *(Так)..*

Серед українців не було Нобелівських лауреатів в галузі біології *(Ні, був. Це І.Мечніков).*

Висота найвищої вершини України – Говерли – 2261 м. *(Ні. 2061 м)*

VII тур. Будемо дружити країнами

Командам роздають по 5 монет різних країн. Через 2 хв. потрібно назвати країну, що випустила монету, столицю і цікаві факти про цю державу. Кожна команда по-черзі представляє по одній монеті.

VIII тур. Географія на замовлення

Цей конкурс розпочинає та команда, яка набрала найбільшу кількість балів. Вона замовляє певну кількість балів (від 1 до 20). Відповідають обидві команди. Якщо відповідь буде правильною, то команда додає до свого рахунку цю кількість балів.

Якщо відповідають правильно обидві команди, бали між ними діляться порівну.

Ви знаєте, що на території України розташована найдовша в світі гіпсова печера Оптимістична у Тернопільській області. Скільки вже обстежено її підземних лабіринтів? *(Понад 165 км, а їх довжина 217 км).*

Наймілкішою морською протокою вважають Керченську протоку. Яка найбільша глибина її судноплавної частини? *(15 м, а найменша глибина судноплавної частини – 5м).*

Найбільшою річковою рибою в світі є європейський сом. Якою може бути його довжина? *(5 метрів, а маса понад 400 кг).*

Підсумки гри. Нагородження переможців.

А.М. Дідоренко,

класний керівник

Миколаївської ЗОШ I-III ступенів № 27

Миколаївської міської ради

ЩО ТАКЕ НАЦІОНАЛЬНА САМОСВІДОМІСТЬ?

(виховна година для учнів 9-11 класів)

Мета: Спонукаати учнів до роздумів про важливість, суть і коріння національної самосвідомості, формувати почуття національної гідності та огиди до хохлацького синдрому меншовартості.

I. Учитель

Помаранчева революція... Колись ви з гордістю розповідатимете своїм дітям і онукам, що були сучасниками і очевидцями цієї події, яка вже вписана в історію не лише вітчизняну, а й світову. Єдина з усіх революцій, не позначена ні кров'ю, ні жорстокістю, ні пожежами, ані громом канонад. Позначена високою духовністю, опромінена любов'ю і братанням, щедрістю і щирістю, повагою до гідності людини.

Згадуються слова народного депутата України, поета Бориса Олійника, який виступав на Майдані, щойно повернувшись з-за кордону: "Я ішов

вулицями Варшави і був безмежно гордий тим, що я українець. Зустрічаючи знайомих поляків, бачив у їхніх очах щире захоплення..." Преображенням народу назвав поет отой масовий вияв національної гідності українців, які встали з колін, скинули ганьбу рабської смиренності, набутої століттями неволі й нищення, й устами синів своїх виспівали: Ми не бидло, ми не козли, Ми – України дочки і сини!

І як змінилося ставлення світу до України! Бо не має поваги серед світової спільноти той народ, який не вміє відстоювати свою свободу. І не має поваги серед людей та людина, яка не поважає сама себе. А що означає поважати себе? По-моєму, це найперше бути самим собою. Якщо ти українець, то будь українцем і носи це ім'я з гідністю, самоповагою та гордістю. Але гордість і самозакоханість – різні речі. Треба володіти тим скарбом, яким ти маєш право гордитися і за який тебе шануватимуть інші. Вивчив ти мову іншого народу – честь тобі. Вивчив дві – подвійна честь. "Скільки знаєш ти мов, стільки разів ти людина", – як мудро сказано! Але якщо ти при цьому не відірвався від кореня, з якого виріс, не втратив першооснови, не забув і не зрікся, а ще більше, досконаліше вивчив, глибше полюбив, усвідомив своє, рідне, материнське! Якщо тобі властива національна самосвідомість, тоді ти людина, гідна поваги. Я хочу, щоб кожен з вас усвідомив, що це таке. Розгляньмо схему, зображену у вигляді квітки на міцному стеблі. (*Намалювати на дошці.*)

Прочитайте, що написано у кожній пелюстці.

1. Любов до рідної землі і свого народу.
2. Любов до батьків, пошана звичаїв і традицій рідного народу.
3. Готовність захищати рідний край, свою державу.
4. Висока духовність, побожне ставлення до національних святинь і загальнолюдських.
5. Повага до Конституції України, державної символіки, законів та правових норм.
6. Бажання власною працею, розумом і силами примножувати багатства держави, трудитися для її процвітання.
7. Історична пам'ять, відрізка до зради та відступництва.
8. Гордість за багатство культури свого народу, художньо-естетична вихованість.
9. Висока моральність, повага до народної моралі й етики.
10. Екологічна культура.
11. Усвідомлення громадянської відповідальності.

Напевно, й кожен першокласник дасть відповідь на просте запитання: Без чого не буде цвісти, зів'яне й засохне будь-яка квітка? (*Без коріння.*) А тепер погляньте на схему і скажіть, чим живиться, без чого неможлива національна самосвідомість. (*Без національної мови*)

Ви прочитали написи у пелюстках, – вони називають складові того, що становить національну свідомість українця! Прочитайте ще раз мовчки і дайте таку ж мовчазну відповідь собі, чи всі з названих властивостей притаманні вам?

Уявіть собі, що у квітки обірвано кілька пелюсток. Естетичного задоволення її споглядання вже не дасть, хіба що викличе жаль. Але все-таки вона ще жива, якщо тримається стебла і живиться корінням. Тільки без коріння сохне все живе. Так і з вашою самосвідомістю: брак якихось знань можна поповнити, почуття набути і переконання сформувати, якщо тільки ви стоїте на твердій, непохитній основі, якою є знання рідної мови і любов до неї.

«У головах слова стоїть свідомість, у головах свідомості стоїть слово. Вони з купелі крові, що пульсує в грудях і заливає мозок», – писав Борис Харчук у своїй праці «Слово і народ». Нещасна, неправдива людина, що добровільно й легко зрікається рідної мови; щаслива, праведна людина, що в радості й горі будує слово своєї землі. Нещасні, прокляті батько й мати, що сплджують перевертнів; щасливий, непереможний народ, що породжує своїх захисників і оборонців». Ось чому так болить душа за тих молодих людей, які вважають, що спілкування українською мовою неprestижно. Не усвідомлюють-бо, які вони нікчемні у своєму відступництві, які близькі до того манкурта, про якого недавно ми читали у легенді.

II. Учень

«Ти зрікся мови рідної. Тобі Твоя земля родити перестане, Зелена гілка в лузі на вербі Від доторку твого зів'яне! Ти зрікся мови рідної. Твій дух на милицях жадає танцювати. Від ласк твоїх закам'яніє друг І посивіє рідна мати! Ти зрікся мови рідної. Віки Ти йтимеш темний, як сльота осіння. Від погляду твого серця й зірки Обернуться в сліпе каміння. Ти зрікся мови рідної. Ганьба Тебе зустрине на шляху вузькому... Впаде на тебе, наче сніг, Журба – її не понесеш нікому. Ти зрікся мови рідної. Нема Тепер у тебе роду, ні народу. Чужинця шани ждатимеш дарма – В твій слід він кине сміх – погорду! Ти зрікся мови рідної» (Д. Павличко).

III. Учитель

«Зі ставлення кожної людини до рідної мови можна точно судити не лише про її культурний рівень, але й про громадську цінність. Справжня любов до своєї країни немислима без любові до своєї мови. Людина, байдужа до рідної мови, – дикун. Вона шкідлива самою своєю суттю тому, що її байдужість до мови пояснюється цілковитою байдужістю до минулого, сучасного і майбутнього свого народу». (К. Паустовський.) Люди культурні дбають про свою мову, збагачують свій активний словник, фразеологію, образність. Мова таких людей багата, образна, переплетена народними прислів'ями, афоризмами. Є й малоосвічені люди, які володіють даром слова від природи. Це самородки, творці чудових народних перлин. Але, на жаль, є люди, які й отримали освіту (сказати «освічені» — не повертається язик), але не слідкують за своєю мовою. Говорять неохайно, суржиком, не стежать за чистотою слова.

IV. Учень

«Молодим землякам моїм – не вельми дружне посланіє». Поспішаю до отчого дому... Тільки краще б отак не легів, – Стало гірко за батьківську мову За мову російських братів. Заболіло мені, як від рани, І така мене туга взяла, Ледь в автобус ввалились "кияни" – Учорашнє школярство з села. Ледь зайшла

поміж ними розмова Про звичайне, буденне, земне... Замашним батогом по живому Та горівка шмагала мене! Десять літ же до школи ходило, А книжки – так і нині чита... А яке бур'янище вродило, Там, де сіялась мова свята! В'януть вуха – не та і не інша – Щось таке вже спотворене вкрай! Це ж говорить... А як воно пише?.. А як думає, чорт забирай? Хоч ізнову – до першого класу, Хоч ізнову – за парту шкільну... Йде той суржик проклятий у «масу», Як у хліб – гіркота полину... Мово ненина, батьківська мово, Що здолала найтяжчі віки, Що засяяла так веселково, Перелившись в пісенні рядки! Що звеличила музу Тараса, Багатюща, містка і дзвінка. І не просто вже біль, а образа Мому серцю не раз допіка, Як почую оте несусвітне Покалічене "слово новітне" "лексикону" своїх земляків, Коли іду в село до батьків» (М. Карпенко).

V.Учитель

Ми вже сьогодні вживали слово з ганебним значенням – манкуртизм. Нажаль, ця ганебна хвороба – втрата історичної пам'яті, генетичного родового коду – властива багатьом нашим співвітчизникам. Це наслідок довгої, впертої і жорстокої (аж до винищення мільйонів) русифікації протягом трьох з половиною століть. Свідома частина українців хоче повернути з небуття, відродити свою рідну мову. Ці світлі люди пропагують національну ідею так само завзято, як пропагує її француз, який любить Францію та рідну мову, як пропагує її італієць, який любить Італію та італійську мову. Для китайця найкраща китайська мова його батьків. Лише ознаками манкуртизму можна пояснити байдужість до національної мови багатьох українців. А це ж одна з найдавніших мов, і саме на її основі, як доводить наука, проросли мови західних і східних слов'ян. Зверніть увагу на те, як розмовляють між собою багато ваших ровесників. Не назвеш цю мову ні українською, ні російською, а сур-жиковою. Що це за мода така – спотворювати свою мову?! Причому, багато роблять це свідомо. Адже з учителями, з батьками, з дорослими вони розмовляють по-іншому! Чому ж у колі ровесників юнак чи дівчина опускаються до рівня дикуна? На жаль, ми чуємо "суржико-матюкальний" лексикон і від багатьох дорослих. Немає нічого дивного: процес манкуртизації тривав століттями і захопив не одне покоління. Але ви – покоління незалежної України, яка відроджується. Ви хочете, щоб вас поважали у світі, як поважають представників європейських націй. Тож оголошіть війну манкуртизму, займіться самовихованням і почніть з очищення своєї мови. Я запропоную вам сьогодні цікаве домашнє завдання. Кожному вручаю роздруковану на аркушах «Молитву до мови», створену письменницею Катериною Мотрин. Прочитайте її вдома з батьками й обговоріть детально кожен абзац, кожне речення. Пошукайте разом пояснення усього, про що сказано образно.

«Мово! Пресвята Богородице мого народу! З чорнозему, любистку, м'яти, рясту, евшан-зілля, з роси, з дніпровської води, від зорі і місяця народжена. Мово! Велична молитва наша у своїй нероздільній трійці, що еси ті Бог Любов, і Бог Віра, і Бог Надія! Мово, що стояла на чатах коло вівтаря нашого національного Храму й не впускала туди злого духа виродження, злого духа скверноти, ганьби та висвячувала душі козацького народу спасеними

молитвами і небесним вогнем очищення, святими водами Божого річища, щоб не змалів і не перевівся народ той, і множила край веселий, святоруський, люд хрещений талантами, невмирущим вогнем пісень, і наповнювала душі Божим сьайвом золотисто-небесним, бо то кольори духовності й Божого знамення.

Мово наша! Дзвонкова кринице на середохресній дорозі нашої долі! Твої джерела б'ють десь від магми, тому й вогненна така. Тож зцілювала Ти втомлених духом, давала їм силу, здоров'я, довгий вік і навіть безсмертя тим, що пили Тебе, цілющу джерелицю, і невмирущими ставали ті, що молилися на дароване Тобою Слово. Бо «споконвіку було Слово. І Слово було у Бога. І слово було Бог».

Мово наша! Передчасно постаріла, посивіла, змарніла, на хресті мук розіп'ята, на палю посаджена, за ребро на гак повішена дітьми-покручами. Стражденнице, великомученице, Матір Божа наша, в сибіри й на колими погнана, в соловецьких ямах згноєна, за моря й океани розвіяна, голодомором викошена, лютим чоботом розтоптана, стонадцять разів розстріляна, чорнобильською смертю засіяна...

Прости їх, змалілих, здрібнілих нащадків козацького роду, які повірили лукавим корчмарям і ненажерливим косарям, що Ти не древня, що Ти не мудра, не велична, не велика, не прекрасна, не вічна єси. Перероджений плід із дерева нашого роду впаде на чорнобильську землю значно раніше, ніж Ти... Стаю перед Тобою на коліна і за всіх благаю: прости їх грішних, і не ховайся за чорнобильську межу, а повернися до нашої хати, звідки Тебе було вигнано, вернися до нашого краю. Я Тебе викликаю із нетрів, із боліт, із забуття. Я ж висвячую Тебе святою водою і священним вогнем. Самоспалюючою Любов'ю своєю відгоню від Тебе злих духів, молюся за Тебе і на Тебе, скроплю живою водою воскресіння, виціловую лик Твій скорботний, Матір Божа, Мово мого народу! Прости! Воскресни! Повернися! Возродися! Забуяй вічним віщим словом від лісів – до моря, від гір – до степів! Освіти від мороку і освяти святоруську землю, Русь-Україну, возвелич, порятуй народ її навіки!»

Прочитайте цю молитву своїм сусідам, родичам, переконуйте всіх, що не знати рідної мови – великий гріх, а володіти її духовними скарбами – велике щастя. Цим ви зробите маленьку, але благородну справу, приєднаєтесь до тих, хто бореться проти манкуртизму, знедуховлення. Цим ви доведете, що у вашому серці живе готовність докладати власних зусиль для зміцнення свого народу і України. А така готовність – одна з найголовніших рис національної самосвідомості.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Про освіту : Закон України : за станом на 8 грудня 2006 р. / Верховна Рада України. – Офіційне видання. – К. : Парламентське вид-во, 2006. – 40 с. – (Серія «Закони України»).
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : схвалено Указом Президента України від 25 черв. 2013 р. № 344/2013 // Класний керівник. – 2013. – № 23/24. – С. 9-23.
3. Про заходи Кабінету Міністрів України щодо захисту національних інтересів держави у сферах національно свідомого і патріотичного виховання молодого покоління та забезпечення умов його розвитку [Електронний ресурс] : постанова Верховної Ради України від 22 трав. 2003 р. № 865-IV. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/865-15>. – Назва з екрана.
4. Про заходи з увічнення пам'яті про події Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років та її учасників на 2011-2015 роки [Електронний ресурс]: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 берез. 2011 р. № 199-р.
5. Антонець, М. Національне виховання за П. Лосюком / М. Антонець // Директор школи Україна. – 2009. – № 7/8. – С. 26-31.
6. Артёмова, О. Хай в серці кожної дитини живе любов до України : [патріотичне виховання дошкільників] / О. Артёмова // Дошкільне виховання. – 2011. – № 8. – С. 35-39.
7. Афанасьєв, А. Проблеми формування ідеалів патріотичного виховання та ціннісних орієнтацій студентів на сучасному етапі / А. Афанасьєв, Н. Щук // Рідна школа. – 2009. – № 12. – С. 18-21.
8. Балагура, О. Необхідні умови для формування національних світоглядних концепцій / О. Балагура // Вища школа школа. – 2012. – № 1. – С. 108-111.
9. Бедан, К. В. Ціннісні орієнтації як детермінанти розвитку почуття патріотизму юнаків: порівняльний аналіз : (науково-практична робота) / К. В. Бедан // Основи захисту Вітчизни. – 2012. – № 6. – С. 8-10 ; № 7. – С. 9-10 ; № 8. – С. 13-14 ; № 9. – С. 13-14 ; № 10. – С. 13-14.
10. Бех, В. Національне виховання в контексті глобалізаційних процесів: актуальні питання / В. Бех // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2011. – № 1. – С. 11-13.
11. Бех, І. Національна ідея у виховному процесі школи: програмно-виховний контекст / І. Бех, К. Чорна // Шкільний світ. – 2008. – № 45. – С. 1-13.
12. Лаврентьев, В. В. Патриотизм: его признаки и содержание / В. В. Лаврентьев, И. Ю. Макаренко // Научно-методический журнал заместителя директора школы по воспитательной работе. – 2012. – № 6. – С. 14-20.
13. Лазор, І. Військово-патріотичне виховання учнівської молоді / І. Лазор, Б. Мисак // Директор школи (Шкільний світ). – 2007. – № 15. – С. 3-15.
14. Новий тлумачний словник укр. мови. У 4 томах / Укладачі В. Яременко, О. Сліпущко. – К.: Аконті, 1999. – Т. 3. – С. 223.
15. Політологічний енциклопедичний словник: Навчальний посібник для студентів вищ. навч. закладів. – К.: Генеза, 1997. – 400 с.
16. Чорна К.І. Основні пріоритети у вихованні національної самосвідомості і громадянської культури старшокласників // Педагогіка і психологія. – 1994. – № 1. – С. 125-132.
17. Щербакова, А. А. Растить патриотов / А. А. Щербакова // Воспитание школьников. – 2011. – № 7. – С. 47-50.
18. Щукіна, Л. В. Формування національної свідомості дитини на основі органічного поєднання музично-театральної діяльності та фольклорного матеріалу / Л. В. Щукіна // Дошкільний навчальний заклад. – 2010. – № 9. – С. 30-49.
19. Янчук, І. Виховуємо патріотів / І. Янчук // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2009. – № 5. – С. 69-73.

ГЛОСАРІЙ

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ – підготовка до військової служби, наслідування традиціям Збройних Сил України та її кращим надбанням.

ГРОМАДЯНСЬКА КУЛЬТУРА – це глибоке усвідомлення своєї належності до певної держави, почуття громадянської гідності, відповідальності й обов'язку, здатність рішуче відстоювати суспільно-державні цілі в складних ситуаціях.

ГРОМАДСЬКО-ПАТРІОТИЧНЕ УСВІДОМЛЕННЯ – процес включення учнів у активну творчу діяльність, спрямовану на розбудову власної держави, її впорядкування і зміцнення; вивчення історії Вітчизни, героїки минулих епох, трудових подвигів, подвижництва в ім'я вільного життя, її культурної спадщини; відновлення різних елементів української культури у власній життєдіяльності; встановлення дружніх партнерських відносин з представниками інших країн та народів, культивування кращих рис української ментальності, розвитку самобутності кожної особистості тощо.

ГІДНІСТЬ – поняття моральної свідомості, яке виражає уявлення про цінність всякої людини, як моральної особистості, а також категорія етики, що означає особливе моральне ставлення людини до самої себе і ставлення до неї з боку суспільства, в якому визнається цінність особистості. Поняття гідності вживається у законодавствах численних країн та у міжнародному праві.

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ – процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що надає людині можливість відчувати себе морально, соціально, політично, юридично дієздатною та захищеною

ГЕРОЇКО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ – формування готовності до подвигу в ім'я Батьківщини.

ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИЙ ПАТРІОТИЗМ – любов до Батьківщини, бажання створити суверенну державу й проголосити свою незалежність; захист своєї Вітчизни від будь-якої агресії, іноземного панування; підтримка знедолених народів.

ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО ПАТРІОТИЗМУ – формування зв'язків з рідною землею, рідною мовою, народними традиціями, звичаями та культурою.

ІСТОРИКО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ – почуття гордості за свій народ, наслідування його трудових і культурних традицій, формування поваги до законності і Конституції, дітей до батьків, громадян до Батьківщини.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПАТРІОТИЗМ – дотримання рамок конституції держави, де поняття Батьківщини базується на всьому комплексі ідей, що лягли в основу основного документа держави.

НАЦІОНАЛІЗМ (фр. *nationalisme*) – ідеологія і напрямок політики, базовим принципом яких є теза про цінність нації як найвищої форми суспільної єдності та її первинності в державотворчому процесі. Відрізняється різноманіттям течій, деякі з них суперечать одне одній. Як політичний рух,

націоналізм прагне до відстоювання інтересів національної спільноти у відносинах з державною владою.

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ – формування гармонійно розвиненої, високоосвіченої, соціально активної та національно свідомої людини, наділеної глибокою громадською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими й духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, працьовитістю, підприємливістю й ініціативністю;

ПАТРІОТИЗМ (від латинського *patria* – країна, вітчизна, батьківщина) – любов і відданість Батьківщині, прагнення своїми діями служити її інтересам.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ – планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму, тобто доброго відношення до Батьківщини та до представників спільних культури або країни.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ – комплексна, системна й цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, школи, інших соціальних інститутів щодо формування високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про своє і народне благо, готовності до розбудови демократії, виконання громадянського та конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, прагнення цілісності, незалежності України, сприяння єднанню українського народу, громадянському миру та злагоді в суспільстві.

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА – рівень задоволення людиною й суспільством політичних ідей, концепцій, програм, досягнень суспільно-політичних думок.

ДЛЯ НОТАТОК

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ

Збірник методичних матеріалів

Здано в набір 06 травня 2015 р.
Підписано до друку 10.06.2015 р.
Формат 60x84/16
Гарнітура Times New Roman
Ум. друк. арк. 6,28

РВВ КЗ Сумський ОШПО
м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 5.
тел.: 33-40-67